

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

ТЕСЛЕВА Ю. В.

РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Навчально-методичний посібник
для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів
та слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів мистецьких
дисциплін інститутів післядипломної педагогічної освіти

Суми – 2014

УДК 378.1:78:374.71(477+57)(075.8)

ББК 74.583(4УКР)я73

Т 36

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 4 від 24 листопада 2014 року)*

Рецензенти:

- О. І. Огієнко*, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу інноваційних педагогічних технологій Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;
- Н. Н. Чайченко*, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник освіти, завідувач кафедри теорії та методики вищої професійної освіти КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;
- Л. В. Серих*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики виховання КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Теслева Ю. В.

Т 36 **Розвиток післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні : навчально-методичний посібник / Ю. В. Теслева. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – 120 с.**

У посібнику висвітлено становлення та розвиток післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні на різних історичних етапах. Визначено зміст та організаційні особливості підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів. Схарактеризовано сучасний стан функціонування галузі.

Навчально-методичний посібник призначається студентам факультетів (інститутів) мистецтв педагогічних університетів та слухачам курсів підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін інститутів післядипломної педагогічної освіти.

УДК 378.1:78:374.71(477+57)(075.8)

ББК 74.583(4УКР)я73

© Теслева Ю.В. 2014

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1</i> СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ.....	6
Тема 1.1. Історичні передумови становлення підвищення кваліфікації вчителів співів та музики.....	6
Тема 1.2. Створення мережі обласних інститутів удосконалення вчителів як центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів ..	17
Тема 1.3. Розвиток системи підвищення кваліфікації музично- педагогічних кадрів у післявоєнні роки	23
Рекомендована література.....	29
Завдання до першого змістового модуля.....	31
<i>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2</i> РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (60-ті – 80-ті роки ХХ століття).....	32
Тема 2.1. Перепідготовка та підвищення кваліфікації вчителів співів та музики у 60-ті роки ХХ століття.....	32
Тема 2.2. Удосконалення системи післядипломної підготовки музично-педагогічних кадрів у 70-ті роки ХХ століття	49
Тема 2.3. Діяльність вітчизняної методичної служби у 80-ті роки ХХ століття.....	60
Рекомендована література.....	73
Завдання до другого змістового модуля.....	74
<i>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3</i> РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ	75
Тема 3.1. Реорганізація педагогічної освіти у незалежній Україні	75
Тема 3.2. Змістові та організаційні зміни у післядипломній музично-педагогічній освіті незалежної України.....	82
Тема 3.3. Сучасні підходи до розвитку післядипломної музично-педагогічній освіті в Україні	93
Тема 3.4. Інноваційні форми та методи навчання у системі післядипломної музично-педагогічній освіти.....	105
Рекомендована література.....	113
Завдання до третього змістового модуля	115
СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	116
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	117

ВСТУП

На початку XXI століття освіта впродовж усього життя стає стратегічним напрямком розвитку міжнародного освітнього простору. Її органічною складовою є післядипломна освіта. Необхідність у неперервному навчанні педагогічних кадрів, а разом з тим і у визначенні такої освітянської галузі, як післядипломна освіта, обумовлена як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами. Особливого значення у цьому процесі набуває перепідготовка та підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів, що сприяють подальшому удосконаленню змісту неперервної музично-педагогічної освіти. У той же час залишаються невикористаними резерви позитивного досвіду, накопиченого педагогічною теорією та практикою. Вирішенню цієї проблеми сприяє вивчення історії післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні.

Слід зауважити, що термін «післядипломна педагогічна освіта» починає широко використовуватись у дослідженнях в останні десятиліття XX ст. саме тоді, коли у нормативних документах з'являється термін «післядипломна освіта». Як зазначалося у Законі України «Про освіту» (1991 р.), післядипломна освіта забезпечує одержання нової кваліфікації, нової спеціальності та професії на основі раніше здобутої у закладі освіти і досвіду практичної роботи, поглиблення професійних знань, умінь за спеціальністю, професією. У Державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття» (1994 р.) одним із шляхів реформування післядипломної освіти визначено: проведення акредитації закладів післядипломної освіти, спеціалізація та перепрофілювання існуючих, створення нових закладів післядипломної освіти. Тому відбувається реорганізація інститутів удосконалення вчителів в інститути післядипломної педагогічної освіти. Нагадаємо, що в українській педагогічній науці питання естетичного виховання актуалізувалось ще за радянських часів. Пізніше, у 60-ті роки минулого століття, у педагогічних інститутах України починають

відкриватися музично-педагогічні факультети й набуває поширення термін «музично-педагогічна освіта». Таким чином, результати аналізу дали змогу інтерпретувати поняття «*післядипломна музично-педагогічна освіта*» як структурну складову післядипломної педагогічної освіти, що спрямована на професійний розвиток музично-педагогічних кадрів у відповідності до світових стандартів та вимог часу, підвищення наукового й загальнокультурного потенціалу шляхом перепідготовки, підвищення кваліфікації, спеціалізації та проходження стажування у спеціалізованих навчальних закладах (академіях, інститутах післядипломної педагогічної освіти, педагогічних вишах та наукових установах НАПН України).

Курс «Розвиток післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні» є важливою складовою формування світогляду студентів факультетів мистецтва та слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у галузі післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів, що визначає знання становлення і розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні з відкриття учительських курсів до формування системи постійного підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів. З відкриттям майже в усіх областях України інститутів удосконалення вчителів визначилися структура, зміст, форми та методи післядипломної музично-педагогічної освіти.

Метою курсу є висвітлення процесу становлення і розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні, а серед завдань вирізняємо такі: визначити її історичні передумови становлення та розвитку; схарактеризувати структуру, зміст, форми і методи післядипломної музично-педагогічної освіти; співставити та проаналізувати післядипломну підготовку музично-педагогічних кадрів на сучасному етапі її розвитку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ В УКРАЇНІ

Тема 1.1. Історичні передумови становлення підвищення кваліфікації вчителів співів та музики

Тривалий час в Україні не було єдиної системи підвищення кваліфікації вчителів і не існувало спеціальних навчальних закладів, які б здійснювали перепідготовку музично-педагогічних кадрів. Музичне мистецтво розглядалося як складова релігійного виховання, в основі якого був церковний спів. Періодом становлення української музичної освіти вважається XVIII століття, коли в Києво-Могилянській академії починають професійно займатися грою на музичних інструментах, вивчати нотну грамоту, співати у хорі. Вихованцями академії були відомі культурні діячі Д. Бортнянський, С. Полоцький, Д. Ростовський, написали свої видатні хорові твори М. Березовський та А. Ведель. Також, у той час починають активно працювати співацькі школи при Софійському соборі, Києво-Печерській лаврі, Глухівському та Батуринському монастирях.

У XIX столітті спостерігається активний розвиток української культури, музичне виховання стає обов'язковим в усіх навчальних закладах, народна музика та пісні, що обробляли українські композитори В. Барвінський, М. Леонтович, М. Лисенко, Я. Степовий, К. Стеценко, стають фундаментом становлення композиторської школи. Основою підготовки музично-педагогічних кадрів були учительські курси, які починають відкриватися наприкінці XIX століття при консерваторіях та музичних інститутах.

Так, на Буковині в 30-х роках XIX століття, завдяки підтримці австрійської влади переселенських процесів, з'являються перші учителі музики та музиканти-виконавці, зароджується приватна професійна музична освіта, що була доступна лише заможному

класу. Для широкого загалу можливість здобути навички співу та елементарні знання з музики реалізовувалась через діяльність церковно-парафіяльних, монастирських шкіл та шкіл-дяківок.

Крізь призму загальноєвропейських мистецьких традицій відбувається створення внутрішнього культурно-мистецького середовища на Буковині, де у першій половині XIX ст. розгортається музично-концертне життя. У цей час на територію краю приїзять всесвітньо відомі музиканти-віртуози та композитори Н. Бернацький, М. Гаузер, К. Ліпінський, Ф. Ліст, Ф. Кольберг, І. Тедеско, відбувається фахове становлення місцевих обдарованих музикантів Й. Кауфмана і К. Мікулі, налагоджується культурна співпраця між Чернівцями, Львовом та Віднем.

На початку 60-х років XIX ст. у відповідь на соціально-економічні та культурно-освітні запити часу на Слобожанщині виникають педагогічні курси, які були покликані прискореними темпами готувати вчителів, у першу чергу, для початкових шкіл, кількість яких постійно зростала. *Педагогічні курси* – одна з форм підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки вчителів загальноосвітньої школи й викладачів спеціальних навчальних закладів. У 1920–1960-х рр. в Україні діяли стаціонарні вищі педагогічні курси різних профілів з підготовки викладачів педагогічних та інших спеціальних дисциплін для середніх спеціальних і професійно-технічних навчальних закладів з числа тих, що закінчили вузи. З часом вони стали невід’ємним складником мережі закладів підготовки педагогічних кадрів. Педагогічні курси організовувалися Міністерством народної освіти, земствами, Товариством поширення в народі грамотності, а також Святійшим Синодом. Найбільш активно упродовж зазначеного періоду такі курси працювали в Харкові, Сумах, Богодухові, Слов’янську, Валках, Мерефі та інших містах краю.

Першими навчальними закладами, в яких майбутні вчителі початкових класів вивчали основи співів були учительські семінарії та педагогічні класи, де серед загально педагогічних та освітніх предметів вивчалася теорія та історія музики і співів. Учительські семінарії почали створюватися в Україні на початку

XIX століття, масово вони відкриваються у 1860-х роках. *Учительські семінарії* – це середні спеціальні педагогічні навчальні заклади, спрямовані на підготовку вчителя початкової школи. *Педагогічні класи* – це додаткові класи в середніх жіночих навчальних закладах, які відкривалися для підготовки вчителів початкових шкіл. Навчальний план педагогічних класів передбачав вивчення курсу педагогіки, методики вивчення предметів початкового навчання, а також проходження педагогічної практики у гімназії. У 1875 році в Києві було відкрито Педагогічні курси удосконалення вчителів початкових навчальних закладів, які діяли протягом 4-6 тижнів у літній час. Діяльність їх була спрямована на підвищення фахової освіченості вчителів, ознайомлення з найпрогресивнішими методами навчання та поглиблення їх знань з навчальних предметів.

Соціальні реформи, розвиток освіти і культури, зростання кількості шкіл в Україні на початку XX століття загострило потребу в забезпеченні школи професійними педагогічними кадрами. Також у цей час важливе місце починає займати музична освіта. Втілюються у практику створені українськими педагогами-музикантами методичні розробки, навчальні посібники та музичні збірки.

У результаті свого дослідження М. М. Барна¹ зазначив, що на початку XX століття у Західній Україні підготовкою вчительських кадрів займалися учительські семінарії, які поєднували загальноосвітню підготовку з професійною. На відміну від радянської системи педагогічної освіти в Західній Україні утвердилася мережа приватних українських педагогічних навчальних закладів. У цей період на українських землях функціонували дві істотно відмінні між собою системи педагогічної освіти, спільними рисами яких були дотримання ідей створення української національної освіти й педагогіки, формування власних педагогічних кадрів, багаторівневості та різноманітності навчальних закладів.

¹ Барна М. М. Розвиток педагогічної освіти в Східній Галичині (1867–1939 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Барна Марія Михайлівна. – К., 1996. – 200 с.

Відродження України вимагало значного підвищення кваліфікації вчителів. Тому Міністерство народної освіти України для підготовки педагогічних кадрів до роботи в новій школі організує курси трьох типів: 1) лекторські; 2) для вчителів середніх та вищих початкових шкіл; 3) для вчителів нижчих початкових шкіл. Лекторські курси проводилися в Києві, Харкові та Одесі, для вчителів – у Катеринославі, Житомирі. Для вчителів організовувалися як губернські, так і повітові курси, де вчителі підвищували кваліфікацію, поповнювали знання, знайомилися з новими методами викладання, новими педагогічними працями. Характерною особливістю їх проведення є безсистемність в організації, відсутність наступності між ними, що зменшувало їх результативність.

Реформи в політичній, соціальній та культурній галузях значно вплинули на суспільне життя в країні, спостерігається нове піднесення й музично-педагогічної освіти. Шкільне виховання вимагало таких педагогічних методів та організаційних форм роботи, які дозволили б долучити до музичного мистецтва широке коло учнів. Використовувалися кращі методичні прийоми шкільної та позашкільної практики, але стійких і остаточно сформованих музично-виховних традицій не було, тому пошуки нового виявилися особливо плідними.

Простеживши динаміку поступових змін щодо предмета «Співи», А. Желан² зазначила, що до 1915 року цей предмет на більшій території України залишався необов'язковим для викладання, тобто становив шкільний компонент змісту освіти. І лише на Галичині та Буковині предмет «Співи» вже з 70-х років ХІХ ст. входив до реєстру обов'язкових предметів. Зміст загальної музичної освіти в навчальних закладах різних регіонів України майже скрізь був однаковим і складався з уроків співів, музики, гри на різних інструментах, також впроваджувались урочна та позакласна форми навчання, організовувалися

² Желан А. В. Музичні дисципліни в закладах початкової освіти Херсонської губернії (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / А. В. Желан // Вісник Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2007. – № 12. – Ч.1. – С.156-161.

учнівські шкільні хори, оркестри смичкових, духових або народних інструментів, які брали участь у житті школи, виступали на музично-літературних вечорах. У процесі роботи педагоги використовували метод наслідування, надавали дітям відомості з теорії музики, знайомили з сольмізацією, музичною літературою. Педагогічний репертуар складався з творів церковної та народної музики, зі здобутків російських і зарубіжних авторів. У програми включалось також прослуховування механічних записів і відвідування концертів та вистав.

Із початком революції по всій території України почався швидкий процес національного відродження, розвитку освіти і культури. З метою ефективного проведення освітньої діяльності з ініціативи М. Грушевського у квітні 1917 р. в Києві було проведено перший, а в серпні – другий Всеукраїнські учительські з'їзди, які створили програму перебудови системи освіти в Україні. На думку українських педагогів, головним завданням нової школи було виховання у дітей та молоді нахилу до творчості, мистецтва, естетики, розумової та фізичної праці. Складовою частиною побудови нової школи делегати з'їздів вважали термінове створення мережі різних навчальних закладів для підготовки і перепідготовки вчителів. Кожна влада, декларуючи своє бачення місії вчительства, намагалася віднайти найдосконаліші форми і методи підвищення педагогічної кваліфікації. Лекційно-курсова й практично-семінарські форми доповнювалися організацією учительських нарад, конференцій та мітингів. Також популярним стає самонавчання вчителів у педагогічних гуртках.

«Положення про єдину трудову школу», розроблене в 1918 році Наркоматом РСФСР, було покладено в основу організації шкільної справи і в радянській Україні. У положенні (в Україні воно було введено в дію в 1919 р.) підкреслюється: «... Предметы эстетические: лепка, рисование, пение и музыка – отнюдь не являются чем-то второстепенным, какой-то роскошью жизни. <...> Вообще под эстетическим образованием надо разуметь не преподавание какого-то упрощенного детского искусства, а

систематическое развитие органов чувств и творческих способностей, что расширяет возможность наслаждаться красотой и создавать её».

Реформування шкільної освіти вимагало підготовки та перепідготовки вчителів, зокрема співів та музики. Так, у Київській народній консерваторії, яку в 1916 р. організував і очолив Б. Яворський, навчалися педагоги, що підвищували свою музичну кваліфікацію, а також музиканти, які одержували педагогічну підготовку. Викладали у Народній консерваторії видатні діячі української музичної культури – М. Леонтович, К. Стеценко, Г. Верьовка, Е. Скрипчинська, П. Козицький та ін. Навчальні заклади тих часів самостійно розробляли плани та програми, визначали загально-педагогічні та освітні предмети.

У післяреволюційні роки були визначені завдання музичного виховання і намічено шляхи їх вирішення. Багато положень, висловлені тоді педагогами-ентузіастами, виявилися плідними й надалі. Але на практиці музичне виховання здійснювалося далеко не у всіх школах, оскільки не було єдиних планів, вимог, відчувалася гостра нестача фахівців. Методика музичного виховання, як і педагогіка в цілому, не уникла впливу ідей «вільного виховання». Ще довго невирішеною залишалася проблема взаємозв'язку виховання і навчання, хоча поступово ставало зрозуміло, що завдання виховання не можуть вирішуватися поза навчанням. Комплексно-проектний метод, введений у 20-х роках, заважав реалізації поставлених завдань. Він зажадав перебудови всіх шкільних програм, в тому числі й з музики. Такий підхід був викликаний прагненням наблизити школу до суспільно-політичного життя країни. Уроки співів часом зводилися до примітивного ілюстрування тієї чи іншої теми.

На початку 20-х років ХХ століття на базі окремих педінститутів, факультетів університетів створюються нові форми вищих навчальних закладів – Інститути народної освіти, які були вищими педагогічними установами, та вищі трирічні педагогічні курси. Також у ці роки популярним було «самонавчання» вчителів

у педагогічних гуртках, що стали передумовою створення заочного навчання – центральної форми підвищення кваліфікації учителів 1930-х років. Система післядипломної педагогічної освіти включала центральні, міжокружні, окружні та районні курси й семінари, інші заходи підвищення кваліфікації. Навчально-методичні кабінети розробляли навчальні плани і програми підвищення кваліфікації. В основному вони охоплювали вивчення матеріалу шкільних програм і викладання навчальних дисциплін, теоретичних основ форм та методів роботи, методики практичного їх застосування, теорію і практику викладання навчальних дисциплін, принципи та форми виховної роботи в школі, роботи загонів юних піонерів, організації дитячих колективів, краєзнавчий матеріал. Значне місце в роботі окружних навчально-методичних кабінетів займали проблеми роботи органів дитячого самоврядування, запровадження правил внутрішнього розпорядку, дисципліни у школі й професійного рівня вчителя. З цих питань випускали методичні листи та друкували статті в методбюлетенях.

Як стверджують дослідники історії Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені В. М. Остроградського³, «система перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів у 1920-х роках пройшла кілька етапів становлення й розвитку. Перший період (1922–1923 рр.) характеризується як «наближення вчительства до трудової школи та завдань соціального виховання», всілякого заохочування й залучення «старої» вчительської інтелігенції колишніх дореволюційних гімназій, приватних навчальних закладів до реформування освіти. Другий період (1923–1926 рр.) – період усвідомлення соціально-політичної місії народного вчительства та заснування системи педагогічної перепідготовки згідно з навчально-виховними завданнями єдиної трудової школи. Зміст його становить поглиблене вивчення вчителем принципів педагогічної науки й основ побудови нових програм. На третьому

³ Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940 – 2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.) – Полтава : ПОШПО, 2010. – 576 с.

етапі (1926–1929 рр.) ставились завдання: забезпечити установи соціального виховання кваліфікованими викладачами, які б «гарантували кількісне та якісне виконання завдань соціального виховання», тобто це вже початок процесу постійного підвищення кваліфікації, який висунув перед працівниками соціального виховання вимоги серйозного поглиблення знань, удосконалення педагогічної майстерності. Перепідготовка вчителів упродовж перших двох періодів проводилась на довго- та короткотривалих курсах, з'їздах, конференціях, семінарах, педагогічних нарадах. Головною складовою підготовки вчителів була суспільно-політична освіта, представлена циклами лекцій з історії матеріалізму, марксизму, суспільствознавства тощо. Політпросвіта забезпечила «переломні настрої в масі робітників освіти».

Методична робота в 20-і роки ХХ століття стає масовою формою підвищення кваліфікації, що охоплює все ширше коло педагогічних кадрів. У цей період на території України завершується оформлення методичних органів на місцях, які спрямовували на перепідготовку та підвищення кваліфікації вчителів, колективна їх діяльність у невеликих групах, залучення вчителів до дослідницької роботи. Звіти окружних методичних кабінетів свідчать, що ці зусилля привели до підвищення теоретичного рівня підготовки вчителів.

Отже, у 20–30-ті роки починає створюватися принципово нова система підготовки музично-педагогічних кадрів для загальноосвітніх шкіл. Підготовку кваліфікованих шкільних вчителів у галузі музичної освіти та учителів, інструкторів з музичного виховання з 1924 року починають Київський, Одеський та Харківський музично-драматичні інститути. При зарахуванні на навчання перевага віддавалась вчителям музичного виховання зі стажем роботи не менше трьох років. У 30-ті роки в Україні було здійснено ряд організаційних заходів, спрямованих на поліпшення стану естетичного виховання учнів. Так, згідно з постановою НКО УРСР при секторі соціального виховання НКО, інспектурах народної освіти та позашкільних закладах були створені музичні ради. Головне їх завдання полягало у вивченні стану та методико-

організаційних питаннях музичної роботи, здійсненні контролю і керівництва музичного виховання дітей. У їх функцію входило також проведення семінарів з підвищення кваліфікації музичних керівників, під час яких вивчалися нові форми та методи музично-виховної роботи, розучувався новий репертуар. Музичні ради систематично організовували консультації для музичних керівників, проводили Олімпіади дитячої художньої самодіяльності та різноманітні конкурси.

Але незважаючи на це, уроки співів та музики продовжують вести не спеціалісти, для проведення музичних занять не було створено сприятливих умов, не було потрібного обладнання, наочних посібників, музичних інструментів. У зв'язку з цим НКО пропонував усім відділам народної освіти, директорам шкіл забезпечити викладання співів вчителям відповідного профілю, розгорнути індивідуальне навчання учнів в позаурочний час, сприяти розвитку художньої самодіяльності учнів, обладнати спеціальні кімнати для хорової освіти, створити найсприятливіші умови для здійснення музичного виховання учнів.

У зв'язку з переглядом мети, завдань і змісту шкільної освіти, організацією нових форм та методів навчання виникла гостра потреба в підготовці нових учительських кадрів для школи, в тому числі й в галузі музично-педагогічної освіти. Новій школі потрібен був новий учитель співів та музики. Були окреслені першочергові завдання і кінцева мета, але не було конкретної методики музичного виховання, незрозуміло було, як здійснювати конкретну роботу з музичної освіти педагогічних кадрів. Постанови ЦК ВКП (б) «Про початкову і середню школу» (1931 р.) і «Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі» (1932 р.) кардинально вплинули на розвиток системи навчання. З метою систематизації знань і навичок учнів відбувається перегляд шкільних планів, програм, змісту навчання. Аналіз планів та програмно-методичних матеріалів 30-х років свідчить, що в цей період відбувалося поступове скорочення уроків співів та музики у школі.

Досліджуючи шкільну музичну освіту початку ХХ століття, О. Апраксина⁴ констатує, що у 1918 році музика викладалася в 1-9 класах 2 рази на тиждень, у 1923 – в 1-4 класах двічі на тиждень, у 1930 році в 1-4 класах – 1 раз на тиждень, у 5-6 класах – 2 рази на тиждень. Заняття з музики не обмежувалися тільки хором співом. У цей час вводилися заняття з музичної творчості, розширювався об'єм матеріалу з музичної грамоти, слухання музики. На перший план виходили не тільки знання музики або знання про неї, не стільки технічні вміння, скільки розвиток здібностей сприймати музику, переживати емоції, які вона народжує, іншими словами, музична освіта була направлена на дієве засвоєння музики, формування її активного сприйняття. Якщо до 1932 року в шкільній програмі з предмету «Співи» намагалися поєднати виховання та навчання, то поступово вона ставала більш навчальною і формальною. Школа стає «традиційною», з жорстко встановленим уроком та відповідними приписами у програмах та підручниках. Життя школи регламентується «зверху», посилюється її ідеологізація. Завдання «розвиток дитини» підмінюється завданням «засвоєння знань, умінь та навичок», орієнтованих на матеріальне виробництво, на людину як на програмований компонент існуючої системи. Вважалося, що займатися музикою необхідно насамперед в позакласний час, тому змінилася не тільки кількість годин, а й кількість класів, які вивчали мистецькі дисципліни. Так, наприклад, у 1932 році співи та музика проводилися в 1-7 класах, а в 1937 році – тільки в 1-6 класах, натомість з'явилася велика кількість дитячих художніх колективів. Як повідомляв Народний Комісаріат освіти, оплату викладачів за індивідуальне навчання в гуртках з музики необхідно здійснювати за рахунок спецкоштів від батьків за ставками учителів співів та музики 5-7 класів неповних середніх шкіл, згідно з постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 9.04.1936 р. До складу гуртків входили учні від 1 до 10 класу включно.

⁴ Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі / О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.

Л. Сігаєва⁵, аналізуючи історичні факти, називає період 20–30-х років ХХ століття розбудовою національної системи освіти України, що мало безпосередній вплив на визначення провідних засад перепідготовки вчителів. Авторка наголошує, що саме 1923 рік є початком роботи курсів із перепідготовки вчителів. Тоді навчальний план курсів підвищення кваліфікації мав два розділи: педагогічний та соціально-політичний. При розробці навчальних планів та програм враховувались окремі категорії педагогічних кадрів. Але абсолютно для всіх категорій слухачів навчальні плани передбачали цикли лекцій психолого-педагогічного спрямування. У 1930 році освіту в Україні було уніфіковано. На зміну творчим пошукам, експериментальним ідеям приходить командно-адміністративний декларований стиль роботи.

Головним завданням було в короткий термін підготувати необхідні педагогічні кадри, сформувати в учителів радянський світогляд і професійні якості, необхідні для ідейного виховання молоді й політехнізації школи, що й зумовило формування системи перепідготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Тенденція переходу від епізодичних курсів до масової перепідготовки вчителів призвела до створення системи колективної методичної роботи з постійно діючими органами управління. З 1925 року підвищення кваліфікації вчителів набуває планового й систематичного характеру. Визначаються різні рівні системи, організаційні форми. Спостерігається тенденція взаємозв'язку системи підвищення кваліфікації з щоденною педагогічною діяльністю, забезпечення неперервності педагогічної освіти на основі взаємозв'язку курсової підготовки із самоосвітою в міжкурсний період.

Отже, в результаті реформування шкільної освіти виникла гостра потреба у підготовці та перепідготовці учительських кадрів для школи, зокрема вчителів співів та музики. Відповідно до нових законодавчих документів необхідно було в короткий

⁵ Сігаєва Л. Є. Становлення і розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів в Україні (20–30-ті роки ХХ ст.) Л. Є. Сігаєва; ред. : Н. Г. Ничкало; АПН. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : ПП «Липень», 2000. – 236 с.

термін підготувати необхідні педагогічні кадри, сформувати в учителів радянський світогляд і професійні якості, необхідні для ідейного виховання молоді.

***Тема 1.2. Створення мережі обласних інститутів
удосконалення вчителів як центрів підвищення
кваліфікації педагогічних кадрів***

Розрізненість і відсутність ефективної взаємодії органів народної освіти, педагогічних закладів та науково-методичних центрів призвели до необхідності створення мережі інститутів як нових структурних підрозділів. Так, 21 лютого 1939 року вийшов наказ Народного Комісаріату освіти УРСР № 1203 «Про організацію обласних інститутів удосконалення вчителів в Київській та Харківській областях». Додатком до наказу стало «Положення про обласні інститути удосконалення вчителів УРСР», в якому були визначені: 1) цілі й завдання інституту; 2) форми роботи; 3) навчально-методична база; 4) слухачі інституту; 5) навчально-методичні кабінети; 6) професорсько-викладацький склад; 7) бібліотека інституту; 8) структура і керівництво; 9) рада інституту; 10) майно й кошти інституту; 11) права й підлеглість інституту.

Згодом, 9 лютого 1940 року виходить наступний наказ Народного комісаріату освіти УРСР № 512 «Про організацію обласних інститутів удосконалення вчителів», у результаті якого передбачалося з метою організації систематичної роботи з учителями шкіл у справі підвищення їх кваліфікації в галузі педагогічних і фахових наук, організувати в областях інститути удосконалення вчителів на базі обласних шкільних методичних кабінетів (табл. 1.1.).

У результаті аналізу науково-історичної літератури розвитку післядипломної педагогічної освіти з'ясовано, що створення обласних інститутів удосконалення вчителів (ОІУВ) відбувалося раніше ніж вийшли накази про їх організацію. Нами встановлено, що архівних матеріалів про заснування й діяльність

інститутів у передвоєнні роки майже не збереглося. Але деякі дослідники історії становлення та розвитку інститутів післядипломної педагогічної освіти пов'язують їх заснування з утворенням окремих областей на території України.

Таблиця 1.1.

Заснування обласних інститутів удосконалення вчителів

Рік	Інститути
1937	Донецький інститут удосконалення вчителів Миколаївський інститут удосконалення вчителів
1938	Кримський інститут удосконалення вчителів Хмельницький інститут удосконалення вчителів
1939	Дніпропетровський інститут удосконалення кваліфікації вчителів Житомирський інститут підвищення кваліфікації вчителів Запорізький інститут удосконалення кваліфікації вчителів Луганський інститут удосконалення вчителів Одеський інститут удосконалення вчителів Сумський інститут удосконалення кваліфікації вчителів Харківський інститут удосконалення кваліфікації вчителів
1940	Вінницький інститут удосконалення вчителів Волинський інститут підвищення кваліфікації вчителів Львівський інститут удосконалення кваліфікації вчителів Полтавський інститут удосконалення вчителів Рівненський інститут удосконалення вчителів Тернопільський інститут удосконалення кваліфікації вчителів Чернівецький інститут удосконалення вчителів Чернігівський інститут удосконалення вчителів
1944	Івано-Франківський інститут удосконалення вчителів Кіровоградський інститут удосконалення кваліфікації вчителів
1945	Закарпатський інститут удосконалення кваліфікації вчителів

Так, наприклад, у Чернівецькому ОІУВ, який розпочав свою роботу 28 серпня 1940 року, швидкими темпами організовувались десятиденні курси перепідготовки для тих, хто погодився працювати в системі освіти серед безробітних учителів, випускників гімназій, учительських семінарій, університету. Майбутніх педагогів знайомили з організацією та системою роботи в радянських школах, методами навчання та виховання.

На основі положення народного комісаріату обласний відділ освіти та Чернівецький ОІУВ відкрили районні педагогічні кабінети, крім Герцаївського району, де всі школи були румуномовні і не знайшлося фахівця, який міг займатися такою відповідальною ділянкою роботи, а також організували 83 методичні кущі при середніх і семирічних школах. Саме на їх базі мали проводитись семінари, даватися відкриті уроки, курси тощо. Поступово налагоджувався процес навчання та виховання. Поряд з наданням методичної допомоги, підготовкою до екзаменів працівникам інституту доводилося займатися великою кількістю різноманітних доручень: агітацією радянського способу життя, переписом населення, організацією піонерських та комсомольських організацій, розповсюдженням радянської книги, участі у різноманітних заходах, мітингах на честь революційних свят.

Сумський ОІУВ на перших етапах свого існування мав на меті забезпечення підвищення рівня кваліфікації педагогічних, керівних кадрів освіти та їх ідейно-політичне зростання. Основний зміст роботи інституту полягав у перепідготовці вчителів на курсах і семінарах; проведенні методичної роботи з учителями, вивченні та розповсюдженні педагогічного досвіду; проведенні обласних конференцій, семінарів, вивченні стану викладання, навчально-виховної роботи в школах області, виданні методичних листівок, плакатів на допомогу вчителям тощо.

Кіровоградський ОІУВ відлік своєї історії веде з 1939 року, коли при відділі освіти новоствореної Кіровоградської області був відкритий підвідомчий заклад, головним призначенням якого було підвищення кваліфікації вчителів, надання методичної допомоги освітянам області. Згідно з штатним розписом у ньому працювало п'ять педагогів, які очолювали п'ять навчально-методичних кабінетів: історії, суспільствознавства та географії; української та російської мов та літератури; математики та фізики; біології та хімії; дитячих будинків та спеціальних шкіл.

Одеський ІУВ створено у вересні 1939 року на базі обласного шкільного методичного кабінету. З перших днів створення інститут став центром методичної роботи, головним призначенням якого

було підвищення кваліфікації вчителів. Він перейняв все краще, що було напрацьовано на той час в обласному шкільному методичному кабінеті, заснованому ще у 1932 році при утворенні Одеської області і органів управління освіти.

Використовуючи набутий досвід, вперше на обласному рівні 21 серпня 1940 року було проведено науково-методичну конференцію вчителів на тему: «Основні принципи методики проведення письмових робіт». Розвиток суспільства вимагав від учителів більш високої професійної майстерності. У зв'язку з цим необхідно було вирішувати питання про систематичну роботу з підвищення кваліфікації. Колектив інституту, використовуючи досвід ОІУВ розпочав розробку навчальних планів підвищення кваліфікації вчителів різних спеціальностей. На основі цих планів влітку 1941 року вперше в Одеській області були сплановані літні курси підвищення кваліфікації вчителів.

У «Положенні про обласні інститути удосконалення вчителів УРСР» також зазначалося, що «інститут діє на засадах вищого навчального закладу і має своєю ціллю всебічне систематичне удосконалення кваліфікації кадрів народної освіти, а саме: а) організовує й проводить заходи для вчителів і керівних кадрів народної освіти щодо оволодіння теорії марксизму-ленінізму та удосконаленню кваліфікації в галузі підвищення їх теоретичного рівня за спеціальністю, загальних педагогічних знань і методичної майстерності; б) вивчає досвід навчально-виховної роботи кращих учителів і шкіл, узагальнює й розповсюджує його серед широких учительських мас; в) провадить систематичне вивчення організації методичної роботи районних педагогічних кабінетів, кущових і районних методичних об'єднань учителів та надає їм допомогу в здійсненні методичної роботи з учителями; г) організовує допомогу кращим учителям і керівним працівникам школи в їх підготовці до наукової діяльності».

Основними формами роботи інституту, які були визначені в положенні є: курсові заходи різної діяльності, що їх проводять протягом усього року; семінари і педагогічні практикуми питань

шкільної й керівної роботи; лекції й цикли лекцій з питань політичної й педагогічної освіти, лекції й цикли лекцій через місцеві радіостанції; конференції, гуртки, наради і виставки з обміну кращим педагогічним досвідом та з окремих питань шкільної роботи; загальноосвітні й спеціальні навчальні екскурсії; систематичні консультації й інструктаж шкіл, методичних об'єднань учителів і районних педагогічних кабінетів з питань організації й змісту методичної роботи; подання висновків і зауважень до планів роботи районних педагогічних кабінетів; видання і розповсюдження серед учителів методичних матеріалів (стенограм уроків, методичних розробок, збірників тощо); проведення науково-дослідної роботи за планом, затвердженим завідувачим облВНО; прикріплення кращих учителів, які готуються до наукової роботи, до кафедр і окремих наукових працівників вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

Велика Вітчизняна війна не могла не позначитися на діяльності радянської школи та удосконаленні кваліфікації вчителів. Більшість інститутів удосконалення вчителів припинили свою діяльність і лише в 1944–1945 роках відновлюють її. Так, у звіті Обласного управління освіти Рівненської області за 1944–1945 навчальний рік повідомлялося, що в Рівненському ОІУВ на серпень 1944 року працювало 24 педагоги і що для методичного забезпечення обласної освіти не вистачає спеціалістів. На той час працювали 7 методичних кабінетів, які займалися методичними розробками на досвіді роботи кращих шкіл області.

З 28 листопада 1945 року Центральний методичний кабінет в м. Ужгороді перетворено в Закарпатський обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів (ОІУКВ). У структурі тогочасного інституту було всього 12 штатних одиниць: директор, заступник директора з навчальної частини, завідувачі кабінетів історії, української мови та літератури, іноземних мов, фізики та математики, фізичної культури, молодших класів, а також методист іноземних мов, завідувач бібліотек, друкарка і прибиральниця.

Перед новоствореним закладом ставилась чітко визначена мета – забезпечити підвищення рівня кваліфікації керівних та

педагогічних кадрів освіти, їхнє ідейно-політичне та науково-методичне удосконалення. Від навчального закладу також вимагалось вжити заходів щодо удосконалення рівня підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів у зв'язку з переходом від колишньої дорадянської системи на нову радянську форму і методи навчання. Через декілька місяців після утворення інституту організовуються курси підвищення кваліфікації освітян, під час яких застосовувалися такі форми роботи, як лекції, семінарські, практичні заняття, конференції, диспути з метою поширення кращого досвіду. Та для вирішення завдань навчально-виховного процесу у той жорстокий, адміністративно-командний час потрібен був висококваліфікований професійний колектив. Певну допомогу у вирішенні освітніх завдань надали педагоги – випускники різних вузів України. Навчально-матеріальна база інституту тих часів була надто слабкою, тому курси підвищення кваліфікації проводилися на базі навчальних закладів області. Документи тих часів вказують на більш активну, послідовну, ефективну діяльність працівників інституту, їх важливу роль у реалізації державної програми розвитку освіти й підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів.

Отже, основними завданнями ОІУВ у перші післявоєнні роки було підвищення фахового та ідейно-політичного рівня працівників шкіл. Так, у Рівненському ОІУВ з 1952–1953 навчальних років починають працювати нові кабінети, поступово зміцнюється матеріально-технічна і методична база інституту, збільшуються штати, приходять нові працівники, серед яких і методист з естетичного виховання. В історичній довідці Полтавського ОІУКВ зазначалося, що в 1956 році до його структури входило 12 методичних кабінетів, тоді як в 1943 році їх було лише 8. Аналіз архівних матеріалів показав, що в Харківському ОІУКВ у 1959 році працювали 13 завідуючих кабінетами.

Потреба підвищення інтелектуального та культурного рівня школярів у післявоєнні роки зумовила появу нових вимог щодо якості підготовки учительських кадрів. Як свідчить історія післядипломної педагогічної освіти (ППО), саме 50-ті роки

XX століття стали добою відновлення й активізації роботи інститутів удосконалення вчителів, створення вітчизняної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на теренах України.

Тема 1.3. Розвиток системи підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів у післявоєнні роки

Незважаючи на тяжкі воєнні та особливо повоєнні роки, тривала науково-дослідна робота в галузі музичного виховання. У 1944 році була створена Академія педагогічних наук РРФСР, а в ній кабінет естетичного виховання, який очолював відомий педагог-музикант В. Н. Шацький. У 1947 році на його базі та на базі Центрального будинку художнього виховання дітей був відкритий Науково-дослідний інститут художнього виховання, де вивчалися проблеми музичного виховання, організовувалися педагогічні читання. До кінця 50-х років було видано чимало збірників з питань музичного виховання школярів.

У школах України за роки Великої Вітчизняної війни уроки співів та музики офіційно були збережені лише в початкових класах, які зазвичай велися неспеціалістами – вчителями початкових класів. Музичне виховання стало другорядним і не завжди обов'язковим предметом. Лише у 1956 році уроки співів та музики знову були відновлені в 5 – 6 класах, але становище музичного виховання в школі не відразу змінилося. Не вистачало й музично-педагогічних кадрів, що також негативно впливало на практику музичного виховання.

У процесі підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів провідне місце посідали районні відділи народної освіти. Їх діяльність визначалася державною політикою в галузі освіти, яка полягала у відновленні в післявоєнні роки мережі шкіл з урахуванням специфіки регіонів УРСР та поповненні системи освіти педагогічними кадрами, що пов'язано з гострою нестачею вчителів після Другої Світової війни, переходом їх на роботу в інші галузі народного господарства. Тому в центрі уваги районних відділів народної освіти були педагогічні кадри.

Аналіз архівних матеріалів показав, що до осені 1948 р. питання підвищення кваліфікації вчителів у кожному регіоні УРСР розв'язувалося залежно від їх специфічних умов і професійного рівня керівних та учительських кадрів. Єдиних рекомендацій Міністерства освіти УРСР щодо змісту, форм і методів цієї роботи не було. З метою упорядкування роботи інститутів удосконалення кваліфікації вчителів, районних відділів народної освіти та інших установ щодо підвищення кваліфікації педагогічних кадрів Міністерство освіти УРСР затвердило «Положення про єдину систему підвищення кваліфікації вчителів та працівників відділів народної освіти УРСР» (1948 р.), згідно з яким були визначені їх функції:

- організація і контроль за станом добору та розстановки педагогічних кадрів;
- забезпечення охоплення вчителів відповідними формами підвищення їх кваліфікації.

Методична робота в районах за своїм змістом, формами і методами здійснення видозмінювалася у залежності від політичних, економічних та соціальних умов розвитку суспільства країни, освітньої парадигми та вимог до фахового рівня вчителів. Особлива увага приділялася забезпеченню неперервності процесу підвищення кваліфікації педагогічних кадрів засобами очно-заочного навчання у поєднанні з цілеспрямованою самоосвітою. Істотний вплив на подальший розвиток системи підвищення кваліфікації педагогів у районах мали демографічні та природно-географічні фактори, під впливом яких формувалася шкільна мережа. Від кількості учнів у школах, відстані між ними залежали структура методичної роботи в районі, форми і особливості її організації, функцій районних педагогічних кабінетів.

Нове Положення відіграло як позитивну, так і негативну роль. З одного боку методична робота набула цілеспрямованого та змістовного характеру: відчутно підвищився ідейно-політичний, загальнопедагогічний та методичний рівень підготовки, сформованості навичок самостійної роботи вчителів у галузі теорії та експериментально-дослідницької діяльності. З іншого боку, у

практиці роботи районних відділів народної освіти й районних педагогічних кабінетів відчувалася жорстока регламентація змісту та організаційних форм підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; мали місце елементи формалізму, що нерідко призводило до перевантаження вчителів. Одним із негативних факторів впливу на функціонування єдиної системи підвищення кваліфікації педагогів була відсутність фундаментальних вітчизняних досліджень цієї проблеми та недостатність психолого-педагогічної літератури. Основним структурним підрозділом єдиної системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, їх фахового рівня й педагогічної майстерності був районний педагогічний кабінет, який відіграв позитивну роль у цій справі. Однак, у зв'язку зі скороченням кадрів управлінського апарату в 1956 р. районні педагогічні кабінети були ліквідовані, що негативно вплинуло на рівень підготовки вчителів.

У 50-ті роки ХХ століття першочерговим завданням системи освіти в Україні стає забезпечення шкіл педагогічними кадрами, підвищення їхнього ідейно-політичного рівня й педагогічної кваліфікації. Основною формою підвищення кваліфікації вчителів стає очно-заочне навчання. Щороку районні відділи освіти направляли вчителів на цю форму навчання. На початку навчального року для них проводилися настановчі семінари, де ознайомлювали з навчальними планами та програмами. Безпосередню практичну допомогу вчителі отримували на консультаційних пунктах або в опорних школах. Очно-заочне навчання педагогів проходило в обласних інститутах удосконалення вчителів.

Також широкого застосування набуває заочна форма навчання. Організовується мережа заочних відділень при вищих навчальних закладах, створюються консультаційні пункти. Вдосконалювались й інші форми підвищення кваліфікації: курси, семінари, практикуми, лекції-консультації, науково-педагогічні конференції. У той час функціонували 2-тижневі й 4-тижневі курси підвищення кваліфікації вчителів співів та музики. Досить часто курсову перепідготовку проходили при педагогічних інститутах і училищах. Так, у 1959 році 27 вчителів Сумської

області навчалися на довгострокових курсах у педагогічних інститутах Харкова та Полтави. Аналіз архівних матеріалів свідчить, що при Харківському ОІУКВ у 1959 році було проведено 2 семінари для керівників шкільних хорів та вчителів співів, де були присутні 70 слухачів. Для музичних працівників дитсадків – 1 семінар, який відвідали 35 слухачів.

27 грудня 1952 р. Постановою Ради Міністрів УРСР і ЦК КП України № 4249 було створено Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників народної освіти Української РСР при Міністерстві освіти УРСР. Створення такої інституції було зумовлене демократичними процесами, що відбувалися в політичному, соціально-економічному устрої країни. Перспективними завданнями інституту було піднесення ідейного рівня і фахової кваліфікації керівних кадрів народної освіти, поліпшення навчання і виховання дітей у школах України.

Документом, який засвідчив початок роботи інституту було «Положення про Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників народної освіти при Міністерстві освіти УРСР», затверджене Міністерством освіти УРСР 28 квітня 1953 р., в якому зазначено, що «Центральний інститут має своїм завданням підвищення ідейно-теоретичного рівня та загальноосвітньої і педагогічної кваліфікації керівних працівників обласних, міських, районних відділів народної освіти, директорів і методистів інститутів удосконалення вчителів, завідувачів районних педагогічних кабінетів та інших керівних працівників народної освіти».

Для реалізації цих завдань працівники інституту проводили роботу через курсове, очно-заочне навчання, допомагали керівним працівникам народної освіти в підготовці і складанні кандидатського мінімуму, готували та організовували освітні виставки, узагальнювали передовий досвід, розробляли навчальні плани та програми курсів підвищення кваліфікації керівних працівників народної освіти та вчителів.

Підвищення культурного й загальноосвітнього рівня шкільної та студентської молоді, яке спостерігалось на початку

другої половини ХХ століття, вимагало вирішення нових важливих завдань, насамперед, якісної підготовки учительських кадрів, зокрема вчителів співів та музики. З урахуванням того, що до 1956 року підготовка музично-педагогічних кадрів проводилась тільки у педагогічних училищах, а в педагогічних вузах – лише факультативно, слід наголосити, що саме кінець 50-х років став переломним у справі підготовки музично-педагогічних кадрів загальноосвітньої школи, що характеризувався пошуками різних шляхів вирішення цієї проблеми.

Так, працівниками Сумського ОІУКВ у 1959 році був вивчений стан викладання уроків співів у школах області. У результаті аналізу роботи з означеного предмету був складений «перелік пропозицій», а саме:

- для покращення викладання співів у школах необхідно було серйозно зайнятись питанням підготовки кадрів з цього предмету шляхом створення спеціальних шкіл, підпорядкованих Міністерству освіти, з 5-ти річним курсом навчання на базі середньої школи. Короткотермінові курси для вчителів співів, які не мають спеціальної підготовки, не дають потрібних результатів;
- систематично організовувати постійнодіючі семінари в кожному районі, якщо є музичні школи, то на їх базі;
- організовувати семінари при інституті удосконалення вчителів. Якщо учитель-класовод не забезпечує викладання співів, обов'язково передати його уроки вчителю-фахівцю, де це можливо;
- поповнити матеріальну базу шкіл. Необхідно кожній школі придбати хоча б один музичний інструмент (піаніно, баян) для використання його на уроках співів;
- придбати патефон з відповідними комплектами грампластинок, мати оркестр;
- забезпечити школи відповідними музичними таблицями для старших класів та необхідною методичною літературою, збірниками програмових творів, відповідними плакатами, портретами композиторів;
- зобов'язати керівників шкіл систематично перевіряти уроки та вивчати систему роботи викладачів співів і керівників

хорів та надавати їм повсякденну методичну допомогу;

➤ ретельно перевіряти плани роботи вчителів співів, керівників хорів та гуртків і давати їм вказівки й поради. Необхідно враховувати оцінку з співів при переведенні учнів до наступного класу».

Для поліпшення якості підготовки музично-педагогічних кадрів у кінці 1950-х років відбуваються зміни у структурі музично-педагогічної освіти, на різних факультетах педагогічних інститутів була введена підготовка учителів музики і співів як друга спеціальність. У педагогічних інститутах, відповідно до наказу Міністерства освіти УРСР від 19.09.1956 р. «Про затвердження переліку факультетів і спеціальностей широкого профілю педагогічних інститутів УРСР», було затверджено 20 нових спеціальностей, серед яких значились «російська мова, література і співи» і «рідна мова, література і співи» з п'ятирічним строком навчання. Підготовка за такими спеціальностями здійснювалась у Київському, Львівському, Харківському, Ніжинському педагогічних інститутах, а з вересня 1957–1958 навчального року друга спеціальність «Співи» була введена на філологічних факультетах Дрогобицького, Запорізького, Рівненського і Херсонського педагогічних вузів. А у Ворошиловградському, Кримському, Полтавському і Станіславському педагогічних вузах на історико-філологічних факультетах друга спеціальність «Історія» була замінена на «Співи».

Також на розвиток системи підвищення кваліфікації музично-педагогічної кадрів вплинуло прийняття у 1958 році Верховною Радою СРСР закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти». В Україні відповідний закон було прийнято у 1959 році. Новий закон передбачав запровадження з 1960–1961 навчального року обов'язкової восьмирічної освіти як у місті, так і на селі. Десятирічні школи перетворювалися на одинадцятирічні.

У наступні десятиліття йшла активна розробка приватних методик. Дискусія щодо музичного виховання у школі різко загострилася у 60-х роках, особливо тоді, коли вирішувалося

питання щодо назви – уроки співу чи уроки музики. Також піднімалися питання про недостатню кількість навчальних годин, виділених на уроки співів, брак педагогів, невисокий рівень підготовки шкільних вчителів відповідного профілю тощо. Але найбільше турбували зміст уроків музики і методи занять. Через серйозні недоліки у програмах і невідповідності або недосвідченості ряду педагогів заняття зі слухання музики деколи мали карикатурний характер: замість виховання у дітей любові до музики, вміння її сприймати та осмислювати, уроки перетворювалися на спрощений «переказ» твору, в примітивно-прямолинійний виклад його змісту. Перейменування предмета «Співи» на предмет «Музика» свідчило про те, що прийшов час для розвитку основ музичного виховання, що були закладені в післяжовтневі роки. Все те, чого досягла до 70-х років музична педагогіка в загальноосвітній школі, вимагало глобальних реформ. Потрібно було створити нову струнку та послідовну систему музичного виховання, яка увібрала б у себе кращі традиції минулих років, досягнення приватних методик багатьох десятиліть і спиралася б не тільки на передові принципи загальної педагогіки й психології, але і на специфіку самої музики.

Таким чином, у першому змістовому модулі історико-генетичний аналіз дав можливість висвітлити становлення і розвиток системи підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів в Україні з етапу відкриття учительських курсів до формування системи постійного підвищення кваліфікації вчителів співів та музики. З відкриттям майже в усіх областях України інститутів удосконалення вчителів визначився зміст післядипломної освіти, форми та методи підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів.

Рекомендована література

1. Гайда Л. Історична хронологія [Електронний ресурс] // КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» : [сайт] / Л. Гайда. – Режим доступу : <http://koippo.kr.ua/index.php/2014->

- 11-06-08-17-43/2014-11-06-07-34-51. – Назва з екрану.
2. Дмитриева Л. Г. Методика музикального виховання в школі / Л. Г. Дмитриева, Н. М. Черноиваненко. – М. : Просвещение, 1989. – 207 с.
 3. Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940–2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.) – Полтава : ПОІППО, 2010. – 576 с. : фотоіл.
 4. Музыкальное воспитание в XX веке / [сост. и общ. ред. серий Л.А. Баренбойма]. – М. : Всесоюзное изд-во «Советский композитор», 1978 – (Музыкальное воспитание в СССР). Вып. 1. – 488 с, 15 ил.
 5. Наша школа: науково-методичний журнал. Одеському інституту удосконалення вчителів виповнилось 60 років. – Одеса, 1999. – № 5. – 98 с.
 6. Осколов П. В. Короткий нарис історії Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / П. В. Осколов, В. Ф. Федорак, Н. І. Черкач. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 60 с.
 7. Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.roippo.org.ua> – Назва з екрану.
 8. Сігаєва Л. Є. Становлення і розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів в Україні (20–30-ті роки XX ст.) / Л. Є. Сігаєва ; ред. : Н. Г. Ничкало ; АПН. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : ПП «Липень», 2000. – 236 с.
 9. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: історія та розвиток / Укл. І. В. Удовиченко. – Суми : РВВ СОІППО, 2009. – 64 с.
 10. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Танько. – Х. : Основа, 1998. – 190 с.
 11. Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України : історія та розвиток / Ред. кол. : В. В. Олійник, Л. І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2003. – 144 с.

Завдання до першого змістового модуля

1. Який період вважається становленням музичної освіти в Україні?
2. Яка різниця між учительськими семінаріями, педагогічними класами та педагогічними курсами?
3. Розкрийте особливості розвитку музично-педагогічної освіти у різних регіонах України в ХІХ столітті.
4. Які форми і методи підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів використовувались на початку ХХ століття?
5. Висвітліть розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів у 20-ті–30-ті роки ХХ століття.
6. Що спричинило заснування на території України обласних інститутів удосконалення вчителів?
7. Проаналізуйте «Положення про обласні інститути удосконалення вчителів УРСР» 1939 р.
8. Яку роль виконували районні відділи народної освіти у процесі підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів у визначений період?
9. Чим було зумовлено створення Центрального інституту підвищення кваліфікації керівних працівників народної освіти УРСР?
10. Проаналізуйте введення у педагогічних інститутах України підготовки вчителів музики і співів як другої спеціальності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (60-ті–80-ті роки ХХ століття)

Тема 2.1. Перепідготовка та підвищення кваліфікації вчителів співів та музики у 60-ті роки ХХ століття

Ефективність навчально-виховного процесу в школі безпосередньо залежить від професійного рівня кожного педагога. У другій половині ХХ століття в умовах науково-технічної революції значно зросла потреба шкіл у таких кадрах, які б уміли творчо мислити, приймати оригінальні рішення, самостійно ставити і принципово вирішувати нові завдання. З 1959–1960 навчальних років було розпочато переведення шкіл із семирічного на загальнообов'язкове восьмирічне навчання. Тому в цих умовах реформування середньої школи вирішальну роль у підвищенні якості навчання відіграла методична служба. Науковці інститутів удосконалення вчителів націлювали педагогічні колективи на проведення навчально-виховної роботи.

На початку 60-х років у державних документах центральне місце зайняла ідея розвинутої особистості з високим художнім смаком. Змінилося відношення до завдань музики і, як результат, самі завдання музично-педагогічної освіти. Особлива увага стала приділятися проблемам гуманізації у процесі музичного виховання на уроках гуманітарно-естетичного циклу. Шкільні програми було переглянуто, збільшилася кількість навчально-методичних та дидактичних матеріалів, репертуарних збірників та посібників. Деякі питання, які вимагали невідкладного поглиблення знань, вивчалися учителями співів та музики самостійно або у процесі роботи шкільних предметних об'єднань. Спрямовували й організовували діяльність з підвищення кваліфікації в містах і районах методичні кабінети. Центрами систематичного професійного розвитку музично-педагогічних кадрів були обласні інститути удосконалення вчителів, які відігравали важливу роль у підвищенні якості навчання.

У цих суспільно-історичних умовах система підвищення кваліфікації не змінилася. Існувала кабінетна структура інститутів. Аналіз архівних матеріалів показав, що поступово починає збільшуватись кількість методистів в інститутах та відкриваються нові кабінети, але суттєвих структурних змін не відбувалося (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Порівняльна таблиця структури Харківського ОІУКВ та Сумського ОІУКВ

Назва закладу	Рік	К-ть зав. кабінетами	К-ть методистів	Методист співів
Харківський ОІУКВ	1960	13	12	1
Сумський ОІУКВ	1961	13	10	1
Харківський ОІУКВ	1961	13	12	1
Сумський ОІУКВ	1962	14	11	1
Харківський ОІУКВ	1962	14	14	1

За роботу курсів музично-педагогічних кадрів в ІУВ відповідав завідуючий кабінетом педагогіки, окремого кабінету музики на той час не було. За тривалістю курси були переважно 2-тижневі, 4-тижневі та двомісячні, а також довготривалі (3 місяці), які проводились при педагогічних інститутах (табл. 2.2). Методист зі співів складав списки майбутніх слухачів курсів, підбирав лекторів у педагогічних інститутах та училищах. Також надавав методичну допомогу школам, методичним кабінетам, вивчав стан виховної роботи, передовий педагогічний досвід, проводив зональні, тематичні семінари-практикуми, видавав методичні рекомендації, буклети. Довідки писалися від руки під копірку, пізніше – на друкарській машинці. Тиражувалися матеріали у статистичному управлінні або на ротаторі у невеликій кількості. Пріоритетним напрямком методиста зі співів було етико-естетичне виховання.

Мета та завдання інститутів удосконалення вчителів у той час декларувалися постановою ЦК КП України «Про підготовку і виховання учительських кадрів в Українській УРСР» (1968 р.), що суттєво впливала на розвиток вітчизняної післядипломної педагогічної освіти, оскільки орієнтувала на підвищення науково-теоретичного рівня і методичної кваліфікації

Таблиця 2.2.

**Курси перепідготовки та підвищення кваліфікації
музично-педагогічних кадрів**

Назва закладу	Рік	Курси	К-ть осіб
Харківський педагогічний інститут	1959	Довгострокові, вчителів співів Луганської обл.	16
Луганський ОІУВ	1959	Тижневі, вчителів співів	24
Полтавський педагогічний інститут	1959	Довготривалі, вчителі співів та музики Сумської обл.	27
Харківський ОІУКВ	1959	4-тижневі, керівників шкільних хорів	35
Харківський ОІУКВ	1959	4-тижневі, вчителів співів	35
Харківський ОІУКВ	1959	2-тижневі, музичних працівників дитячих садків	35
Сумський ОІУКВ	1960	2-тижневі, музичних працівників дитячих садків	25
Сумський ОІУКВ	1960	Двомісячні, вчителів співів	25
Сумський педагогічний інститут	1960	Довготривалі (3 місяці) учителів музики і співів	9
Сумський ОІУКВ	1961	Двомісячні, вчителів співів	30
Сумський педагогічний інститут	1961	Довготривалі, вчителів співів та музики	8
Сумський ОІУКВ	1962	4-тижневі, вчителів співів (5-10 кл.)	30
Житомирський ОІУКВ	1962	2-тижневі, вчителів співів	38
Житомирський ОІУКВ	1962	4-тижневі, вчителів співів та музики	25
Житомирський ОІУКВ	1962	Постійно діючі (без відриву від виробництва) вчителів співів	18
Сумський ОІУКВ (на базі Охтирської школи-інтернат)	1964	2-тижневі, вчителів музики і співів	30
Сумський ОІУКВ	1965	4-тижневі, вчителів співів	30

педагогічних кадрів, на підготовку шкіл і вчителів до роботи за новими програмами, на піднесення в районах і школах методичної роботи, вивчення, узагальнення та впровадження передового педагогічного досвіду тощо.

В «Історичній довідці Житомирського ОІППО» зазначено, що основними завданнями інститутів удосконалення вчителів у ці роки були:

1. Підвищення кваліфікації працівників органів народної освіти, шкіл і дитячих установ області.

2. Розробка та удосконалення методів і форм навчально-виховної роботи в освітніх установах. Вивчення, узагальнення й поширення передового педагогічного досвіду працівників шкіл, органів народної освіти та дитячих установ області.

3. Надання систематичної кваліфікаційної методичної допомоги працівникам шкіл, дитячих установ та відділам народної освіти.

4. Систематична допомога відділу шкіл облВНО.

5. Систематична допомога в роботі шкільних і районних методичних об'єднань вчителів.

6. Допомога обласному відділу народної освіти у проведенні масових заходів.

З кожним роком кількість вчителів охоплених курсовою перепідготовкою збільшувалась. В інститутах удосконалення вчителів за роботу курсів музично-педагогічних кадрів відповідав завідувачий кабінетом педагогіки, окремого кабінету музики на той час не було. У результаті аналізу архівних документів з'ясовано, що до роботи кабінету входило: підвищення ідейно-політичного та фахового рівня, створення матеріальної бази та активу кабінету, робота з педагогічними кадрами, видавнича робота та поширення досвіду, вивчення стану навчально-виховної та методичної роботи в школах та районах області та інші види роботи. Свідченням того є план роботи кабінету педагогіки Сумського ОІУКВ (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

**Перспективний план роботи кабінету педагогіки
Сумського ОІУКВ на 1960–1961 н. р.**

№ з/п	Завдання	Термін виконання
1.	Разом з інспекторами облВНО вивчити стан методичної роботи, передового педагогічного досвіду та роботу з педагогічними кадрами в школах області.	протягом 1960–1961 н.р.
2.	Вивчити стан викладання в Охтирському районі малювання, співів, креслення.	лютий 1961 р.
3.	При інституті провести курси підвищення кваліфікації: а) музичних працівників дитячих садків (2-тижневі 25 чол.) б) вчителів співів (двомісячні 25 чол.).	1 вересня 1960 р. –1 вересня 1961 р.
4.	Провести семінари-практикуми для вчителів початкових класів з вивчення нотної грамоти.	1-й квартал 1961 р.
5.	Провести районні семінари вчителів співів у Конотопському районі.	2-й квартал 1960 р.
6.	Провести семінар викладачів співів Сумського району і міста Сум.	лютий 1960 р. одноденний
7.	Скласти та надіслати в райони тематику семінарів, педагогічних читань, які будуть проводитися на базі шкіл передового досвіду.	вересень 1960

Перша половина 1960-х років в історії інститутів удосконалення вчителів це період творчого пошуку ефективних шляхів удосконалення навчально-виховного процесу. Проте ще певний час плани курсової перепідготовки коригувалися через що частина вчителів навчалася заочно в педагогічних вузах. Щороку Міністерство освіти видавало наказ, яким затверджувався план курсової перепідготовки на рік. На завідувача облВНО покладалася обов'язки своєчасного та якісного проведення перепідготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів шкіл.

Обов'язки щодо організації розподілялися наступним чином: сектор кадрів облВНО доводив план курсової підготовки

до районних та міських відділів освіти та контролював його виконання. Інститут мав: підібрати та представити на затвердження керівників курсів; визначити та підготувати приміщення для занять і гуртожитків; укомплектувати курси викладачами; забезпечити слухачів навчальним матеріалом; підготувати розклад занять. Міські та районні відділи освіти мали виділити приміщення для занять та гуртожитків на вимогу інституту. За наведеною вище схемою відбувалися й інші заходи, що їх проводили інститути удосконалення вчителів.

Позитивно впливало на розвиток післядипломної музично-педагогічної освіти запровадження єдиного порядку матеріального забезпечення працівників освіти при підвищенні кваліфікації з відривом від роботи. За ними зберігалася середня заробітна плата, оплачувалися добові та проїзд. Важливим чинником удосконалення змісту підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів стала робота з уніфікації навчальних планів і програм перепідготовки, які, починаючи з 1961 року, постійно зазнавали змін.

Процес розбудови педагогічної освіти у 60-х роках відбувався швидкими темпами. Програма КПРС передбачала підвищення рівня естетичного виховання молоді, формування музично-естетичних інтересів, смаків та уподобань. Разом з тим стан музичного виховання у восьмирічних та середніх школах на початку 60-х років залишався незадовільним, це було пов'язано з тим, що: по-перше, випускники педагогічних інститутів, які отримали подвійну кваліфікацію, основне навчальне навантаження виконували з першої спеціальності та довантажувалися уроками співів або керували хором чи оркестром; по-друге, певний відсоток випускників працював тільки за першою спеціальністю; по-третє, уроки співів та музики і надалі вели вчителі-класоводи та вчителі, які мали певні музичні здібності. У більшості випадків уроки замінялися іншими або на них учні виконували домашнє завдання.

Відчуваючи гостру потребу у кваліфікованих вчителях співів та музики, Міністерство освіти УРСР порушило питання перед Радою Міністрів УРСР про заснування музично-педагогічних

факультетів при педагогічних інститутах та цільову підготовку вчителів цього профілю. Так, з 1962 року починає здійснюватись підготовка вчителів співів та музики на вечірніх відділеннях, а з 1964 року на денних, вечірніх та заочних відділеннях цих факультетів. З перших днів заснування таких факультетів встановлюються творчі зв'язки з методичними об'єднаннями вчителів співів та музики⁶. Так, 1963 року на базі Дрогобицького державного педагогічного інституту імені І. Франка були проведені обласні семінари вчителів середніх шкіл Львівської області. Досвід проведення обласних семінарів схвалила навчально-методична комісія Міністерства освіти УРСР, яку очолював М. Лисенко. Основна мета семінарів полягала в наданні практичної та методичної допомоги музично-педагогічним кадрам, особливо у сільській місцевості. У 1963 році завідувач кафедри музики і співів Запорізького державного педагогічного інституту спільно з обласним інститутом удосконалення вчителів організував перший обласний семінар вчителів співів та музики середніх шкіл Запоріжжя.

Для розв'язання проблем удосконалення професійно-педагогічної підготовки вчителів середніх шкіл необхідно було поліпшити матеріально-технічну базу, якість інструментів, збільшити кількісний склад як вчителів шкіл, так і викладачів фахових кафедр. Відсутність науково-методичної літератури, матеріально-технічного забезпечення, відповідних умов праці негативно впливало на розвиток музично-педагогічної освіти, зокрема післядипломної.

У 1960-х роках закладаються основи системи післядипломної освіти педагогічних кадрів, будується система методичної роботи з підвищення професійної майстерності вчителів. Поступово інститути удосконалення вчителів стають головним осередком проведення курсів для вчителів. Як зазначено в плані роботи кабінету педагогіки Сумського ОІУКВ

⁶ Черкасов В. Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.) : монографія / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 376 с.

на 1962–1963 навчальний рік зміст роботи складався з: підвищення ідейно-політичного рівня та фахової кваліфікації; поповнення навчально-матеріальної бази кабінету; вивчення стану навчально-виховної та методичної роботи в школах та районах області; робота з педагогічними кадрами; видавнича робота та поширення досвіду.

Відбуваються значні зміни у шкільній музичній освіті і, як результат, змінюються завдання післядипломної підготовки музично-педагогічних кадрів. Як зазначено в інструктивно-методичному листі Сумського ОІУКВ (1963–1964 н. р.), «... для покращення викладання співів у школах необхідно серйозно зайнятись питанням підготовки кадрів з цього предмету шляхом створення спеціальних шкіл, підпорядкованих Міністерству освіти, з 5-ти річним курсом навчання на базі середньої школи. Короткотермінові курси для вчителів співів, які не мають спеціальної підготовки, не дають потрібних наслідків».

У цей період в системі післядипломної педагогічної освіти створюються нові навчальні плани, розробляються нові програми, розраховані на комплексний підхід до вивчення психолого-педагогічних дисциплін, методичної та фахової перепідготовки музично-педагогічних кадрів. Перспективний план методиста з музики і співів Сумського ІУКВ показує всю роботу, яка була спрямована на поліпшення стану викладання співів у школі (табл. 2.4.).

У системі підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів застосовувались різні форми навчання: лекції, семінари, практичні заняття, педагогічна практика тощо. Кожна з них виконувала певну функцію у процесі оволодіння слухачами сучасними досягненнями педагогічних і психологічних наук та передовим педагогічним досвідом. Основною формою роботи з вчителями, зокрема і музично-педагогічними кадрами, були лекції. У навчальних планах тих років на курсах підвищення кваліфікації вчителів при Центральному та обласних інститутах, при педагогічних інститутах лекція посідала провідне місце (від 60% до 80%). Але незважаючи на це, ще не були встановлені вимоги щодо

змісту і структури лекцій, не визначені вимоги щодо методики їх читання з урахуванням особливостей навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Таблиця 2.4.

**Перспективний план
роботи методиста з музики і співів Сумського ОІУКВ
на 1-й квартал 1963 р.**

№ з/п	Зміст роботи	Дата
1.	Вивчити стан викладання, рівень і якість знань та навичок з музики і співів у Ямпільському, Білопільському районах та м. Шостка.	Січень-лютий
2.	Вивчити систему роботи кращих вчителів з музики і співів Роменської, Улянівської, Конотопської шкіл-інтернатів та узагальнити її в методичному листі.	Лютий-березень
3.	Перевірити стан викладання та якість знань і навичок учнів з співів в Лебединському та Тростянецькому районах.	Лютий
4.	Організувати для вчителів співів середніх шкіл чотирирічні очно-заочні обласні курси за програмою педагогічно-музичних училищ.	Січень
5.	Провести одно-дводенні семінари музики і співів у містах Конотоп та Шостка.	Березень

Значна увага у ці роки приділяється учительським конференціям, де висловлювалися пропозиції кращих педагогів, вважаючи найбільш актуальним те, що йде від самого учителя і саме там найбільше відчувалися позитивні сторони або помилки в педагогіці. У той же час з'являються праці, численні монографії щодо методики музичного виховання. Важливу роль зіграли і всесоюзні конференції з питань музичного виховання школярів, які регулярно проводилися, починаючи з 1961 року Науково-дослідним інститутом художнього виховання АПН СРСР.

Як зазначено в історичних нарисах Чернівецького ОШПО «... висловлені на конференціях пропозиції кращих педагогів, вважаючи найбільш актуальним те, що йде від самого вчителя і саме там найбільш відчутні позитивні сторони або помилки в педагогіці. Всі пропозиції з районів обговорювалися на нарадах при директорі.

Серед них чимало слухних і по сьогоднішній день. Зокрема про те, що мало друкується матеріалів у пресі про міжпредметні зв'язки, роботу над удосконаленими програмами, не вистачає дидактичного матеріалу, відсутні підручники зі співів, малювання. Ці пропозиції ставали предметом обговорення в колективі і подавалися в управління освіти або науково-дослідні інститути».

У 1966 році в шкільних навчальних планах вперше з'являється предмет «Співи та музика», зміст якого об'єднував музичний матеріал для слухання і репертуар для співу. Уроки співу, як правило, обмежували свою задачу навчанням школярів хоровому співу та основам музичної грамоти. Уроки співу та музики, не заперечуючи ні в якій мірі важливості хорового співу, як і важливості вивчення музичної грамоти, передбачали: введення учнів у світ великого музичного мистецтва, навчання любові та розуміння музики у всьому багатстві її форм і жанрів, інакше кажучи, виховання в учнів музичної культури як частини всієї їхньої духовної культури. У програмі для початкової школи Ю. Б. Алієва розподіл змісту музичної освіти був направлений на:

1 клас – знайомство з дитячими піснями, які музичними засобами розповідають про явища навколишнього життя: про дім і школу; дитячі ігри і танці; про природу і казки;

2 клас – акцент на ознайомлення з музикою, котра виражає почуття і думки людини;

3 клас – ознайомлення з малими та великими музичними формами, з жанрами симфонічної, оперної та балетної музики;

4 клас – народна музика і її використання у творчості композиторів.

Як зазначалося у програмі система навчальних тем в основній школі узагальнюючого характеру, забезпечує необхідну базу для музичної самоосвіти та самовиховання. Учні знайомляться з різноманітністю жанрів, творчістю композиторів, стилями музики. Випущена в 1967 р. програма також спрямована була на музику в цілому, а не тільки на спів. Вона частково повторює програму 1965 р., а також додаються до неї нові теми уроків. Але ніякі творчі завдання, як і раніше, до роботи не пропонуються.

Розпочатий перехід на нові навчальні плани та програми ускладнив і розширив функції педагогів, які із наставників, носіїв інформації перетворювалися на «вчених» музичного мистецтва, що поєднували у собі риси педагога-експериментатора, теоретика і практика, психолога й вихователя. Проблема залучення вчителів до педагогічної творчості набуває в цей період особливої актуальності. Подальшого поліпшення потребувала підготовка вчителів до виховної діяльності, до роботи за кабінетною системою навчання, до використання сучасних технічних засобів.

Характерною особливістю для цього періоду була взаємодія інститутів удосконалення вчителів з перепідготовкою вчителів у вузах. Курси, які проводились на музично-педагогічних факультетах педагогічних інститутів тривали три місяці. У стислий термін учителі, які не мали спеціальної музичної освіти здобували знання, вміння та навички, необхідні для проведення уроків та позакласної роботи з фаху. На курсах перепідготовки музичну літературу, теорію музики і сольфеджіо читали педагоги-теоретики, практичні заняття проводили музиканти.

На практичних заняттях з методики викладання музики слухачі курсів ознайомилися зі змістом уроків співів та музики, а також новими методами навчання дітей музичної грамоти. Основна увага зосереджувалася на вокально-хоровій підготовці. Виходячи з цього, слухачі вивчали досвід роботи з дитячими хоровими колективами, відвідували репетиції хору. Лабораторні заняття з методики викладання відбувалися у кращих школах передового досвіду. Незважаючи на різний рівень музичної підготовки, уроки співів та музики, які проводили слухачі курсів, заслуговували на високу оцінку вчителів та методистів. Курси перепідготовки, які організовувались на базі музично-педагогічного факультету Київського державного педагогічного інституту ім. О. Горького⁷, відіграли важливу роль в розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти України. Під час їх проведення музично-педагогічні кадри мали

⁷ Черкасов В. Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.) : монографія / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 376 с.

можливість підвищити свій методичний рівень, а ті, що не мали музичної освіти, накопичували необхідні знання, вміння та навички в проведенні уроків і організації позакласної роботи з музично-естетичного виховання школярів.

Також 60-ті роки ХХ століття це період відродження педагогічних кабінетів, але на громадських засадах. Спочатку мережа таких кабінетів розвивалася завдяки ініціативі на місцях (у Вінницькій, Хмельницькій, Запорізькій, Рівненській, Сумській та інших областях). Логічним державним актом було прийняття «Положення про педагогічні кабінети на громадських засадах» (1964 р.). Залежно від потреб і специфіки регіону створювалися міжшкільні та зональні педагогічні кабінети. Робота педагогічних кабінетів спрямовувалася на підвищення ідейно-теоретичного рівня вчителів, поглиблення їх фахових знань, ознайомлення з досягненнями науки, техніки, мистецтва, виявлення, узагальнення та поширення передового досвіду і методичної майстерності. Самоосвіта, як і у попередні роки, була провідною серед форм підвищення кваліфікації. У діяльності районних відділів народної освіти і методичних служб переважала тенденція уніфікації змісту та методики підвищення кваліфікації.

Широкий педагогічний інтерес до музичної роботи з дітьми, який спостерігається у ці роки, значно вплинув на розвиток музичного та естетичного виховання школярів. Деякі викладачі з ентузіазмом впроваджували в життя нові передові ідеї, спрямовані на активізацію музично-виховного процесу у шкільній сфері. Так, у Полтавській міській середній школі № 1, існував шкільний хор. Створений вчителем співів К. Кушнірчуком, хор отримував дипломи і нагороди на численних конкурсах, оглядах, фестивалях⁸.

Особливої уваги заслуговувала робота вчителя співів О. Резнікової Охтирської школи-інтернату Сумської області. На її досвіді були проведені курси вчителів співів у 1964 році.

⁸ Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940–2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.) – Полтава : ПОІППО, 2010. – 576 с.: фотоіл.

О. Резнікова створила прекрасний хор, який понад 8 років займав перше місце в області. Під її керівництвом працювали гуртки: хоровий, вокальний, ляльковий, духовий, гурток баяністів, гурток по класу фортепіано. Крім цього, вона керувала учительським хором при Охтирському будинку вчителя. Після закінчення школи багато дітей навчалися в музичних училищах, консерваторіях, деякі співали в народному хорі під керівництвом Верьовки, а також в ансамблі Київського військового округу.

На підставі наказу № 27 від 20 лютого 1965 року Міносвіти УРСР «Положення про хорові колективи вчителів співів» був заснований в 1967 році при Одеському інституті удосконалення вчителів учительський хор⁹. З 1972 року обласний хор учителів є ефективною формою підвищення фахової кваліфікації музично-педагогічних кадрів, постійнодіючий майданчик апробації нового пісенного репертуару, формування диригентсько-хорових навичок учителів. З 1992 року цей колектив носить звання народного.

Тривали пошуки нових форм і методів удосконалення системи перепідготовки музично-педагогічних кадрів. Зміцнюються та стають найбільш ефективними зв'язки викладачів та методистів інститутів з вчителями співів та музики, створюються й активно працюють проблемні ради на яких розробляються методичні рекомендації. На чолі системи керівну науково-методичну роль здійснював Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів народної освіти у м. Києві, який з 1962 р. реорганізований на Центральний інститут удосконалення вчителів Міністерства освіти УРСР (ЦІУВ). З цього моменту ЦІУВ набуває статусу не тільки навчального, а й науково-методичного центру для забезпечення підвищення кваліфікації вчителів шкіл, керівних кадрів органів і установ народної освіти республіки та директорів обласних інститутів удосконалення кваліфікації вчителів.

Навчальний процес в ЦІУВ базувався на основі курсів підвищення кваліфікації, програма яких була розрахована на один-три місяці та семінарів різної тривалості. В організації навчального

⁹ Вовк Л. В. Співають вчителі / Л. В. Вовк // Наша школа: науково-методичний журнал. – Одеса, 2009. – № 5. – С. 55-56.

процесу застосовувалися найновіші досягнення педагогічної науки, які розвивали у слухачів вміння творчо працювати, розв'язувати нестандартні проблеми, здатність мати власний погляд на події, інтерес до подій і фактів суспільного життя, формували критичне мислення. Для слухачів організовувались екскурсії на виставку передового досвіду в народному господарстві, музеї. Курсанти мали змогу побувати на передових підприємствах, у навчальних закладах і науково-дослідних установах м. Києва.

У другій половині 60-х років відчуваються зміни у роботі інститутів удосконалення вчителів, передовий педагогічний досвід вивчається не тільки в аудиторіях, але й проводяться практичні заняття для поглибленого вивчення знань з музичного мистецтва, які потім можна було застосовувати на практиці. Обов'язки методистів співі з кожним роком збільшувались, серед них: підготовка до нового навчального року, районні учительські конференції, семінари, наради, відвідування уроків, розробки методичних рекомендацій, гурткової роботи, підготовка матеріалів на раду облВНО, вивчення передового педагогічного досвіду, підготовка до друку різноманітних матеріалів, семінари-практикуми, вивчення питань низької успішності в районах та школах, проведення курсів, педагогічних читань, конкурсів, участь у політичних гуртках, підготовка до політичних інформацій, написання виступів для посадових осіб, участь у підсумкових заняттях політичних гуртків та багатьох інших заходах, часом далеких від педагогіки. Але, незважаючи на це, основним завданням післядипломної музично-педагогічної освіти залишається робота на удосконалення викладання предмету співи та музика (див. табл. 2.5.).

Система підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів у цей час передбачала, що кожен слухач отримував доурсові завдання, які розроблялися кабінетом педагогіки. Завдання включали у себе тематику рефератів, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, конференцій з обміну досвідом роботи, списки рекомендованої літератури. Слухач отримував завдання через районний методкабінет чи директора школи. Система перевірки та оцінювання знань передбачала наявність

заліків та екзаменів. Навчальний план складався з 167 годин відповідно до програм міністерства освіти України. Після завершення місячного навчання учителі складали іспити та заліки з предметів навчального плану, окремі слухачі отримували післякурсів завдання, які мали виконати протягом року. Післякурсів завдання передбачали підготовку виступу на конференції з окремою темою, розробку уроку чи описання власного досвіду навчально-виховної роботи.

Таблиця 2.5.

**План роботи постійнодіючого семінару вчителів співів
шкіл м. Харкова на 1968–1969 н. р.**

Дата	Тема заняття	К-ть годин
01.11.68	Основні питання вокально-хорової роботи з учнями	2
	Техніка диригування і практичні заняття з хором	2
06.12.68	Відкритий урок на тему: «Музична грамота на уроках співів»	3
03.01.69	Методика викладання музичної літератури в середніх класах	2
	Технічні засоби на уроках співів	2
07.02.69	Урок співів і музичної грамоти в середніх класах	2
	Методика викладання уроку слухання музики	2
07.03.69	Практика роботи зі шкільним хором	2
	Аранжування творів для шкільного хору	2
04.04.69	Робота зі шкільним хором	2
	Методика роботи над репертуаром пісень	2

Вивчення результативності підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів здійснювалося декількома способами: анкетним опитуванням через кілька місяців або рік після закінчення курсів; вивченням досвіду роботи працівниками райВНО на місцях чи виїзду у школу, де працює вчитель, що закінчив курси. У другій половині 60-х років, окрім курсів, склалися такі форми роботи інституту:

1) вивчення навчально-виховної роботи шкіл, якості знань й успішності учнів;

2) вивчення та поширення передового педагогічного досвіду шляхом відвідування й аналізу уроків, організації відкритих уроків;

3) проведення обласних конференцій, педагогічних читань.

Усталена структура інститутів удосконалення вчителів створювала основу для переходу до перебудови змісту і структури його роботи. Так, в 1968 році з'являється «Проект нового положення про обласні інститути удосконалення кваліфікації учителів», де зазначено, що інститут є навчально-методичною установою і його основною структурною частиною є навчально-методичні кабінети. Саме в цей час починають відкриватися в обласних інститутах кабінети естетичного виховання, у складі якого були завідуючий кабінетом і методист. Основними формами роботи інституту стають: організація самоосвіти педагогічним працівникам, курси, семінари, практикуми, лекції, навчальні екскурсії, індивідуальні та групові консультації; розробка тематики курсових робіт і рефератів, примірних планів для районних, міських і міжрайонних семінарів; складання списків рекомендованої літератури на допомогу тим, хто займається самоосвітою, організація для них консультацій; педагогічні читання, науково-практичні конференції; наради з найбільш актуальних питань навчально-виховної роботи, постійнодіючі та епізодичні виставки; вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду вчителів.

Відповідно структурним змінам змінюються й завдання післядипломної музично-педагогічної освіти. З відкриттям кабінетів естетичного виховання збільшується увага до поліпшення роботи та якості викладання музики і співів у школах, позакласної роботи, проведення семінарів і конференцій з проблемних питань, надання методичної допомоги (табл. 2.6.).

Отже, в 60-ті роки ХХ століття процес розбудови педагогічної освіти здійснювався швидкими темпами. Реформування середньої школи вимагало від системи післядипломної освіти вирішення нових важливих завдань, насамперед, якісної перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів, зокрема музично-педагогічних кадрів. У другій половині 60-х років в обласних інститутах починають відкриватися кабінети естетичного виховання, що сприяло розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні.

Таблиця 2.6.

**Порівняльна таблиця
роботи кабінетів естетичного виховання Харківського ОІУКВ та
Ворошиловградського ОУКВ**

Кабінет естетики Харківського ОІУКВ (1967–1968 н. р.)	Кабінет естетичного виховання Ворошиловградського ОІУКВ (1969–1970 н. р.)
1.Робота кабінету над темою «Проблеми естетичного виховання учнів на уроках та позаурочний час».	1.Вся робота кабінету спрямована на поліпшення викладання та якості знань з музики і співу в школах області.
2.Вивчення стану викладання уроків співів у школах області, узагальнення та впровадження передового педагогічного досвіду кращих учителів.	2.Проведені семінари з керівниками бальних танців (30 осіб), інструктивні наради з головою предметних комісій вчителів музики та співу, в роботі яких взяли участь 40 осіб.
3.Відвідування уроків співів, великі заходи, гуртки, репетиції хору, проводиться анкетування «Що ти знаєш про музику?» в 1-4, 5-7 та 8-10 класах.	3.Багато уваги приділяється глибині й міцності знань, умінь і навичок учнів; вивченню нотної грамоти, музичної літератури, слуханню і розуміння музики; позакласній роботі.
4. Надання методичної допомоги: створення методичних центрів з музики; проведення виїзних засідань методичних об'єднань з показами кращих уроків та позакласної роботи та подальше їх обговорення, залучення спеціалістів-музикантів.	4.Вивчення роботи вчителів музики та співу й якості знань учнів проводити шляхом спостереження педагогічного процесу в класі та на позакласних заняттях, проведення усних опитувань і колоквіумів учнів.
5. Проведення семінарів з музики: «Ознайомлення з новими творами для дітей», «Заняття з музичної літератури», «Методика викладання співів в 1-3; 5-7 класах», «Організація та робота з дитячим хором», «Охорона дитячого голосу», «Методика проведення уроків з музичної грамоти», «Уроки слухання музики».	5. Проведення індивідуальних та групових консультацій з найбільш складних тем нової програми, наприклад, «Творчий шлях і біографія композитора Прокоф'єва», «Джазова музика» тощо.

Продовження таблиці 2.6.

6. Написання методичних рекомендацій, доповідей та статей з музичного виховання.	6. Надання методичної допомоги вчителям у вигляді семінарів, педагогічних читань, інструктивних нарад тощо.
7. Проведення обласних конференцій.	
8. Прийняття активної участі у проведенні курсів для вчителів співів.	
9. Робота обласного хору вчителів співів.	

Тема 2.2. Удосконалення системи післядипломної підготовки музично-педагогічних кадрів у 70-ті роки ХХ століття

В історії післядипломної музично-педагогічної освіти 70-ті роки ХХ століття є періодом певних змін, які почали відбуватися завдяки перебудові шкільної музичної освіти. Реалізація основних напрямів реформи школи вимагала перегляду змісту предмету співу та музики. Актуальною залишалася проблема впровадження у школу досягнень педагогічної науки, адже часто наукова теорія і шкільна практика залишалися майже паралельними, прямими лініями, що не перетинаються. Починають з'являтися численні статті, дослідження, дисертації з проблем удосконалення навчально-виховного процесу та музично-естетичного виховання. У лекціях намагалися дати більш конкретні рекомендації, установки, думки, які відображали специфічний алгоритм їхніх професійних дій, спрямованих на розв'язання тієї чи іншої проблеми.

Головними напрямками роботи початку 70-х років було також вивчення результативності курсової підготовки, якості самоосвітньої роботи вчительських кадрів; підвищення ролі районних і міських кабінетів; упровадження нового положення про методичну роботу з учителями тощо. Перебудова школи вимагала змін та удосконалення системи підвищення кваліфікації

музично-педагогічних кадрів, їх професійного розвитку та удосконалення методів навчання. Здійснюється перехід на нові навчальні програми, основними особливостями яких було підвищення саме наукового рівня викладання предметів (див. табл. 2.7.). Це стало відліком нової епохи у музичній освіті та призвело до перебудови принципово нового змісту підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів.

Таблиця 2.7.

**Програма роботи курсів учителів музики Харківського ОІУКВ
31 травня–14 червня 1972 р.**

Тема заняття	К-ть годин
Головні завдання викладача музики за системою складової сольмізації 2 кл.	1
Робота над ритмом на уроці музики	2
Складові ступені ладу	1
Ручні знаки	1
Ритмічне виховання 1 кл.	2
Розвиток звуковисотності слуху в 1 кл.	2
Види роботи по ручним знакам Види роботи з таблицями ритму Види роботи з пересувною нотою	4
Наукові посібники	4
Види диктантів	2
Імпровізація	2
Засвоєння ступенів 1 кл.	4
Застосування дитячих муз. інструментів	2
Підготовка до двохголосого співу	2
Музичні дидактичні ігри	2
Розробка уроків для 1 кл.	10
Задача заліку	3
Педагогічний такт	2
Методи навчання	2
Сучасні дослідження процесу навчання	2
Хорознавство	24
Робота з хором	10

Освітній процес 70-х років вимагав перегляду змісту музичної освіти. Це було викликано рядом причин: відставання музичного виховання в країні від рівня музичної освіти в розвинених країнах, різний підхід до музичного виховання у республіках Радянського Союзу, досягнення окремих педагогів-ентузіастів, труднощі в забезпеченні вчителями сільських загальноосвітніх шкіл, перехід загальної освіти на навчання дітей з 6-ти років. Наслідком цього стала поява нових програм і методичних посібників з музичного виховання в загальноосвітній школі. Ідея творчого підходу до розвитку самостійності дитини на уроках співів та музики знову проникає в програмно-методичну літературу і стає предметом обговорення педагогічної громадськості. На початку 70-х років у школи РРФСР та інших республік проникають методи відносної сольмізації, які широко застосовувались в Прибалтиці та Угорщині.

Тенденції в розвитку дитячого хорового виховання призвели до трансформації методів навчання. Поряд з існуванням та використанням традиційної абсолютної сольмізації стали розроблятися нові прийоми і методи ознайомлення з нотною грамотою. В інститутах удосконалення кваліфікації вчителів працювали постійнодіючі семінари, методисти знайомили з новою музичною літературою, відбувалися відкриті уроки з обміну досвідом (табл. 2.8.).

Хорова діяльність В. Соколова, В. Локтева та багатьох інших диригентів дитячих хорів послужила поштовхом для виникнення нової форми організації хорового виховання дітей – дитячих хорових студій. Надалі хорові студії стали масовим явищем. На період 70–80 рр. припав розквіт чудового колективу – Великого дитячого хору Всесоюзного радіо і Центрального телебачення, керованого В. Поповим.

Залучення в загальноосвітні школи досвідчених музикантів-хоровиків було визначено існуючими в ті роки умовами: зацікавленістю шкільного управлінського апарату в наявності хорових колективів в школах, системою жорсткого розподілу спеціалістів після закінчення навчального закладу та закріпленням

на одному робочому місці. На початку 70-х років відповідно до Закону УРСР «Про народну освіту» оновлюються зміст і форми підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Методична робота набувала наукового, творчого характеру, з'являлися нові організаційні форми її здійснення (стажування, наставництво, творчі групи вчителів-дослідників тощо); вчителі залучалися до експериментально-дослідницької роботи під керівництвом Науково-дослідних інститутів педагогіки та психології УРСР (з перевірки та апробації навчальних планів, програм, нових підручників і факультативів до системи політичної освіти).

Таблиця 2.8.

**План роботи постійнодіючого семінару вчителів музики шкіл
м. Харкова на 1972–1973 н. р.**

Тема заняття	Дата
1.Відкритий урок музики по системі ладової сольмізації	02.10.1972 р.
2.Система роботи з музичного виховання учнів в загальноосвітній школі	
1.Відкритий урок за вибором вчителя 1,2,3 кл.	09.11.1972 р.
2.Лекція «Врахування психологічних особливостей учнів 1-3 кл. на уроках музики»	
1.Відкритий урок 2.Лекція та практичне заняття «Робота з дитячим хором із застосуванням елементів ладової сольмізації»	13.12.1972 р.
1.Семінар-практикум Е. Лазаревич, зав. Республіканським кабінетом художнього виховання дітей Латвійської ССР 2.Відкритий урок на тему: «Робота з дитячим хором» 3.Система естетичного виховання в Латвійській ССР	10.01.1973 р.
1.Методика роботи з навчання дітей музичної грамоти 6-7 кл. 2.Відкритий урок	07.02.1973 р.
1.Методи роботи слухання музики 2.Система позакласної роботи з музичного виховання 3.Нова література з естетичного виховання дітей	14.03.1973 р.

У 1974 році Законом Української РСР «Про народну освіту» введено атестацію вчителів як одну із форм підвищення їх кваліфікації. На виконання цього Закону було прийнято «Положення про порядок проведення атестації вчителів загальноосвітніх шкіл». Ці документи позитивно вплинули на результати атестації педагогічних кадрів. Протягом 1971–1976 рр. інститути удосконалення кваліфікації вчителів розпочали організацію підготовки працівників освіти з установленою періодичністю: один раз на п'ять років. Для здійснення цієї роботи Міністерство освіти України розробило типові навчально-тематичні плани курсової підготовки вчителів, де передбачалося вивчення актуальних питань психології, педагогіки, методики викладання, які будувалися на основі єдності теоретичного та методичного аспектів викладання шкільних предметів. Усі питання вдосконалення методики викладання навчальних предметів розглядалися на основі аналізу фактичного стану справ у кожному регіоні з використанням позитивного досвіду роботи, а також аналізу причин типових недоліків.

На базі нових положень про методичні кабінети значно розширилась сфера їхньої діяльності. Саме у 70-х роках у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України функціонувало 27 обласних і міських ІУВ, 740 районних (міських) методичних кабінетів, де працювало понад 3 тис. методистів. Вже на початку 70-х років самоосвіта вчителів спрямовувалась на удосконалення науково-теоретичної підготовки, всебічне ознайомлення з психологічними основами навчання, проблемами сучасної дидактики, теорією та практикою виховної роботи, змістом і методикою викладання тощо. Самостійна робота вчителя співів та музики планувалася на навчальний рік, враховуючи стан і наслідки навчально-виховного процесу, рівень його підготовки, загальні проблеми школи, серед яких для опрацювання обиралась одна якась проблема. І хоча в методичній літературі та інструктивних документах проголошувалося врахування особистого вибору вчителя, перевага надавалася «потрібним» проблемам. Після завершення роботи над проблемною темою вчитель виступав з

доповіддю на засіданні шкільної, районної предметної комісії, виробничій нараді, педагогічних читаннях, науково-практичній конференції, сторінках преси тощо.

У 1973 році відомий радянський композитор та громадський діяч Д. Кабалевський почав створювати експериментальну програму з музики для загальноосвітньої школи. Метою експерименту було довести, що навіть при занижених умовах ведення музичних занять у загальноосвітній школі (один урок на тиждень протягом семи років), можуть бути досягнуті значно більші результати у формуванні музичної культури учнів.

На курсах підвищення кваліфікації вчителів співів та музики перевага надавалася таким формам роботи, як лекції та поурочне викладення змісту програми Д. Кабалевського. Проводились семінари на яких обговорювались основні методи експериментальної музичної концепції (табл. 2.9.).

Таблиця 2.9.

**План проведення обласного семінару вчителів музики,
працюючих за програмою Д. Кабалевського (Сумський ОІУКВ)**

Зміст роботи	Час і місто проведення	К-ть годин
Відкриття семінару: 1. Основні методи і принципи музичної концепції Д. Кабалевського. 2. Підведення підсумків роботи по початковим класам, звіт про роботу творчої лабораторії. 3. Проблеми вокально-хорового виховання на уроках музики по програмі Д. Кабалевського.	3 лютого СШ № 10	2 2 2
1. Уроки музики в 1-4 класах. 2. Обговорення уроків. Реалізація тематичного матеріалу в процесі ведення музичних занять. 3. Види музичної діяльності на уроці.	4 лютого СШ № 10, 18, 2, 12	2 2
1. Урок музики в 1 класі з застосуванням фонематичної вокальної хорової методики. 2. Обговорення уроку. 3. Роль вокально-хорової діяльності учнів у розкритті головної теми уроку. 4. Відкриття хорового заняття в школі-інтернаті.	5 лютого Школа-інтернат	2

У практиці проведення курсової підготовки використовувалися індивідуальні форми роботи зі слухачами – практикуми, направлені на удосконалення гри на музичних інструментах, диригентської та вокальної техніки. Починають друкуватися різноманітні методичні посібники, програми з методичними розробками, хрестоматії та фонохрестоматії музичного матеріалу, нотні таблиці та інші посібники для вчителів музики.

В обласних інститутах удосконалення вчителів запроваджуються такі методи роботи, як обов'язкові докурсові та післякурсів завдання, проведення практичних конференцій з обміну досвідом роботи. Широко практикувалось в 70-і роки проведення проблемних, цільових, очно-заочних курсів. Велика увага надається самоосвітній формі підвищення фахового рівня музично-педагогічних кадрів. У роботі навчально-методичних кабінетів інститутів удосконалення вчителів було передбачено:

- семінари з даної проблеми;
- орієнтовні програми самоосвіти;
- в навчальних планах курсів підвищення кваліфікації включені лекції відповідної тематики;
- методичні рекомендації з самоосвіти вчителя.

Вивчення реального стану науково-виховного процесу в школах передбачало фронтальні і тематичні виїзди до освітніх закладів, відвідування уроків, проведення співбесід, анкетування педагогічних і учнівських колективів, письмові роботи для учнів; за підсумками реального стану для працівників освітніх закладів проводилися наради, семінари, практикуми. З метою підвищення педагогічної культури вчителя щорічно розроблялися і надсилалися до районних та міських методичних кабінетів такі матеріали: інформація про програмно-дидактичне забезпечення всіх базових шкільних дисциплін; орієнтовна тематика діючих семінарів для учителів співів та музики; інформація про наочне обладнання навчально-виховного процесу та забезпечення шкіл необхідними наочними та аудіовізуальними засобами навчання та виховання; графіки проведення методистами інституту обласних

індивідуальних і групових консультацій. Методисти інституту вивчали, узагальнювали та розповсюджували матеріали передового педагогічного досвіду. Навчально-виховні заклади області забезпечувалися методичними матеріалами з актуальних проблем педагогічної теорії та практики, а також з реалізації державної політики. Учителі залучалися до організації та проведення всесоюзних, республіканських і обласних науково-теоретичних конференцій, методичних семінарів, практикумів.

Під час перебування в районах методисти з музики, вивчаючи стан викладання та якості знань учнів, цікавилися і станом самоосвіти вчителів, керівників шкіл. При потребі надавали їм практичну допомогу в обладнанні куточків «На допомогу вчителю в самоосвіті», де зосереджувалася література, зразкові плани, програми. Вчителі готували змістовні реферати, влаштовувалися педагогічні читання, найактуальніші теми обговорювалися на предметних об'єднаннях, складалися за ними конспекти. У кабінетах естетичного виховання інститутів УКВ велися спеціальні папки із самоосвіти, де містилися: зразкові плани відповідно до нових програм із самоосвіти, списки рекомендованої літератури, зразки конспектів, витягів, рефератів, опис досвіду роботи.

У другій половині 70-х років в обласних інститутах удосконалення вчителів вводяться два варіанти програми: для вчителів музики – спеціалістів та вчителів – неспеціалістів, крім того особливий варіант програми для учасників обласного хору. На відміну від попередніх програм, в них посилюються виховні функції музики, передбачаються такі види робіт: хоровий спів, гра на музичних інструментах, музично-ритмічний рух, музичні ігри, слухання музики накопичення теоретичних та історичних знань, читання нот, імпровізація, вправи. В ОІУКВ починають відкриватися кабінети музики та вводяться в штат посади методиста з музики та завідуючого кабінетом музики, а згодом – спеціалістів у лабораторіях та на кафедрах інститутів відповідного напрямку.

Для різних категорій вчителів склалися такі навчальні плани, де перевага надавалася методичним питанням і практичним заняттям. Проводився детальний розгляд конкретних тем, уведених до нових програм, розв'язування деяких типів задач, практикуми розмовної мови. Програма Д. Кабалевського підготувала революцію в післядипломній освіті вчителів музики. Вона передбачала: виявлення спеціалістів із різних категорій вчителів музики й освоєння ними змісту та методики нової програми на курсах в інститутах удосконалення вчителів; відкриття в ОІУВ кабінетів музики та ставок методистів з музичної освіти, завідуючих кабінетами музики; розвиток мережі курсової підготовки вчителів музики, наповнення її змісту новими напрямками; створення в Центральному інституті удосконалення вчителів курсів лекторського складу з метою забезпечення лекторами курсів підвищення кваліфікації тих територій, які відчували гострий дефіцит педагогів-музикантів.

Композитор вважав незадовільним стан шкільної музичної освіти на теренах Радянського Союзу і пов'язував його, насамперед, з низьким рівнем масової музичної культури. Отже, ці роки, також характеризуються розквітом різноманітних конкурсів, фестивалів, олімпіад, які давали можливість обдарованим і талановитим дітям розкрити свій талант та набути визнання навіть на міжнародному рівні. Яскравим прикладом тому є Республіканський фестиваль дитячої самодіяльної художньої творчості присвячений 60-річчю Великого Жовтня, який відбувся в 1977 році у Ворошиловграді. У програмі фестивалю були представлені колективи народного, класичного і сучасного бального танцю, циркові колективи, хорові колективи, вокальні ансамблі, солісти-вокалісти, оркестри духових, народних інструментів, вокально-інструментальні ансамблі тощо.

У другій половині 70-х років триває процес удосконалення педагогічної освіти, з'являються нові форми підвищення науково-педагогічної кваліфікації вчителів, зміцнюються та стають найбільш ефективними зв'язки післядипломної педагогічної освіти зі школами, створюються й активно працюють проблемні ради та

лабораторії. Налагоджується взаємозв'язок ОІУВ з викладачами фахових кафедр педагогічних інститутів, коли спільно з кабінетами музики розробляються плани та програми, за якими здійснюється перепідготовка музично-педагогічних кадрів; створюються тексти лекцій з актуальних проблем історії музики, хорознавства, музичної педагогіки, методики музичного виховання; проводяться практичні заняття, спрямовані на вдосконалення методики роботи з художніми колективами, ансамблями народної музики та ансамблями малих форм; майстер-класи та показові уроки музики з учнями молодших та середніх класів загальноосвітніх шкіл з подальшим обговоренням та аналізом. Надається методична допомога вчителям музики в написанні наукових праць та рефератів з музичної педагогіки та методики музичного виховання, а також в підготовці публікацій підручників, шкільних репертуарних збірників, методичних рекомендацій.

Поліпшення роботи дитячої самодіяльності залежало від кадрів, від їх якісної підготовки й досвіду роботи. На жаль, майже в усіх областях України керівники органів освіти приділяли недостатньо уваги розвитку дитячої самодіяльності й учительським виконавським колективам. Однією з важливих форм естетичного виховання була лекційно-концертна робота. Не найкраще ставлення спостерігалось і до діяльності гуртків музичного виховання: не створювалися елементарні умови для їх роботи. Інститутами удосконалення вчителів та обласними відділеннями Музичного товариства УРСР планувалося спрямувати свою роботу на активізацію діяльності музичної громадськості щодо розвитку та пропаганди музичного мистецтва, надання також практичної й методичної допомоги колективам художньої самодіяльності.

Також на розвиток післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів впливали окремі нормативні документи та інструктивно-методичні матеріали тих років, які стосувалися діяльності загальноосвітньої школи та естетичного виховання молоді. Це постанова уряду «Про подальше вдосконалення навчання та виховання учнів загальноосвітніх шкіл та підготовку їх до праці» (1977 р.) та постанова Колегії Міністерства освіти УРСР і

Міністерства культури УРСР «Про подальше поліпшення естетичного виховання в загальноосвітніх школах» (1978 р.).

Необхідність підвищення науково-теоретичного рівня викладацького складу як педагогічних інститутів так й інститутів удосконалення вчителів зумовила підвищення інтересу музично-педагогічних кадрів до навчання в аспірантурі. У 70-х роках музично-педагогічна галузь України поповнилася першими науковцями, які захистили кандидатські дисертації у провідних наукових центрах СРСР. Їхні наукові дослідження були пов'язані з удосконаленням навчально-виховного процесу та проблемами музично-естетичного виховання дітей та молоді.

Наприкінці 70-х років відбувається запровадження в базових школах України експериментальної роботи з адаптації програми «Музика» та нової концепції музично-естетичного виховання школярів, розробленої співробітниками НДІ шкіл Міністерства освіти РРФСР на чолі з Д. Кабалевським. До процесу адаптації залучали також й викладачів музично-педагогічних факультетів. У 1978 році було проведено засідання науково-методичної комісії з методики музичного виховання, яка працювала при Міністерстві освіти СРСР. На ньому розглядалися питання, пов'язані з підготовкою учителів музики для загальноосвітніх шкіл та перспективні напрями проведення експерименту із запровадження нової концепції.

Відмінною ознакою даного періоду в аспекті встановлення зв'язків музично-педагогічних факультетів¹⁰ зі школами стало те, що викладачі музично-педагогічних факультетів надавали цільову допомогу колишнім випускникам відносно планування уроків, запровадження різних видів музичної діяльності, розвитку ладогармонічного слуху дітей, методиці.

Отже, у 70-х роках ХХ століття відбувається активний розвиток шкільної музичної освіти, що спричинило удосконалення післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів. Усталена система післядипломної педагогічної освіти, яка

¹⁰ Черкасов В. Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.) : монографія / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 376 с.

сформувалася до цього часу відповідає вимогам суспільства щодо підготовки висококваліфікованих вчителів загальноосвітніх шкіл, спроможних вирішувати актуальні питання, зокрема музично-естетичного виховання дітей та молоді.

Тема 2.3. Діяльність вітчизняної методичної служби у 80-ті роки ХХ століття

У 80-ті роки ХХ століття відбувається активне реформування музично-естетичного виховання школярів, що вимагало якісного функціонування інститутів удосконалення вчителів, районних і міських методичних кабінетів. Обласні інститути розширюють межі своєї діяльності, будується система науково-методичної роботи з педагогами. Вони продовжують виконувати роль головної методичної установи: працюють курси, проводяться семінари, вивчається стан викладання предметів, проходять олімпіади, конференції, видається література з питань методики, готуються матеріали для обласних управлінь освіти. Поставлені урядом завдання на виконання реформи загальноосвітньої школи значною мірою залежали від кожного педагога, його озброєння новітніми досягненнями педагогічної науки і передового досвіду, творчого використання їх у практичній діяльності. Перед інститутами удосконалення вчителів стояло завдання: вивчати передовий педагогічний досвід учительських колективів, учителів, які були майстрами та ентузіастами своєї справи, інформувати педагогічну громаду про здобутки окремих педагогів на семінарах, січневих та серпневих конференціях, статті з досвіду роботи у газетах, журналах, радіопередачах, а згодом і телепередачах. Матеріали про передовий педагогічний досвід зберігалися в педагогічних колективах, районних методичних кабінетах та обласних інститутах удосконалення вчителів. Якщо в 60–70-х роках вивчали досвід 2-3 вчителів музики та однієї школи в кожному обласному інституті удосконалення вчителів, то в середині 80-х роках – 5-8 вчителів на рік.

80-і роки ХХ століття в історії ОІУКВ пам'ятні активною діяльністю по реалізації основних напрямів реформи

загальноосвітньої і професійної школи, розвитку інституту як науково-методичного центру підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Відповідно до вимог реформи інституту зосередили зусилля на підготовці педагогічних кадрів до глибокої і якісної перебудови змісту, форм і методів навчання і виховання учнів, до реалізації нових та удосконалених програм, перебудови виховної роботи на основі демократизації й гуманізації. В центрі уваги колективів інститутів були питання удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і методичної роботи на основі:

- діагностики і широкої диференціації;
- піднесення якості й ефективності уроку в умовах запровадження нової концепції середньої загальноосвітньої школи;
- демократизації управління;
- реалізації нових підходів до здійснення виховання школярів на основі принципів демократизації й гуманізації;
- забезпечення переходу на навчання дітей з 6-річного віку;
- впровадження Комплексної програми фізичного виховання школярів.

Навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів 80-х років були спрямовані на вивчення музично-хорового виховання та нотного письма й передбачали: поглиблення теоретичної та практичної підготовки вчителів; вивчення передового педагогічного досвіду; диференційований підхід до слухачів курсів; введення розгалуженої системи спецкурсів і семінарів за вибором слухачів; самостійна робота слухачів як під час курсів, так і в міжкурсовий період.

Так, зміст навчально-тематичного плану курсів підвищення кваліфікації вчителів музики Харківського ІУКВ на 1984 р. складався з таких блоків лекцій як:

- 1) актуальні питання дидактики – 4 години;
- 2) питання психолого-педагогічної підготовки – 12 годин;
- 3) питання школознавства – 8 годин;
- 4) актуальні проблеми науково-теоретичної та методичної підготовки з музики – 12 годин;
- 5) методика хорового співу – 16 годин;

- 6) методика вивчення нотної грамоти – 22 години;
 - 7) слухання музики та музична література в школі – 12 годин;
 - 8) планування роботи вчителя музики – 2 години;
 - 9) самоосвіта вчителя музики та організація колективних форм методичної роботи – 2 години;
 - 10) огляд головних методичних посібників та програм музичного виховання дітей в загальноосвітній школі – 6 годин.
- Всього 2-тижневі курси були розраховані на 68 годин, 46 з яких – лекції та 20 годин – семінарські заняття. Також до програми додавались питання до заліку з музичної літератури (31 питання); план семінару та пропонована література; питання з методики викладання музики, музичної грамоти; програма групових та індивідуальних занять з хорового та сольного співу; програма групових та індивідуальних занять з техніки диригування; перелік музичних творів для заняття з диригування та хоровому співу; приклад плану уроку.

Характерною особливістю 80-х років була активна участь викладачів музично-педагогічних факультетів у пошуках нових, більш досконалих технологій навчання майбутніх учителів музики. На музично-педагогічних факультетах України теж тривала активна робота з виконання «Основних напрямків реформи загальноосвітньої та професійної школи». Заходи з реалізації цієї постанови постійно перебували в центрі уваги деканатів, кафедр, громадських організацій факультетів¹¹. У пошуках основних напрямів перебудови вищої освіти в країні викладачі постійно оновлювали зміст навчальних програм, запроваджували у навчальний процес нові дисципліни, такі як: аранжування, стилістична гармонія, аналіз художніх творів, аналіз музичних творів. Було розроблено спецкурси з «Методики розвитку музичних здібностей школярів», «Фольклорного практикуму», «Історії всесвітнього хорового мистецтва».

¹¹ Черкасов В. Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.) : монографія / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 376 с.

У 1987–1988 навчальних роках на черговому засіданні опорної кафедри теорії, історії музики та гри на музичних інструментах в Сумському державному педагогічному інституті з метою вивчення досвіду роботи вчителів-новаторів м. Суми, які в 70-х роках починали експериментальну роботу за програмою Д. Кабалевського, викладачі вищих навчальних закладів України відвідали та проаналізувавши їхні уроки, засвідчили позитивні зрушення в музичному розвитку школярів. Учасники опорної кафедри, засідання якої відбулося у Дрогобичі, відвідали уроки вчителів-новаторів, ознайомилися з досвідом музичного виховання у школах з поглибленим вивченням музики. В інститутах удосконалення кваліфікації вчителів проводились у цей час постійні семінари для вчителів, які працювали за програмою Д. Кабалевського (табл. 2.10.).

Таблиця 2.10

**План обласного семінару вчителів музики
працюючих за програмою Д. Б. Кабалевського
(3-5 лютого 1980 р.)**

Зміст роботи	Час і місце проведення
<u>3 лютого – відкриття семінару</u>	СШ № 10
1. Основні методи і принципи музичної концепції Д. Кабалевського.	10.00-11.30
2. Робота творчої лабораторії з експериментальної перевірки програми в початкових класах.	11.40-13.10
3. Питання вокально-хорового виховання на уроках музики по програмі Д. Кабалевського.	14.00-17.00
<u>4 лютого</u>	
1. Практичні заняття за матеріалами програми Д. Кабалевського.	9.00-10.30
2. Реалізація тематичного матеріалу під час проведення музичних занять.	10.40-12.10
3. Практичні заняття з вокально-хорової фонематичної методики.	13.00-16.00
<u>5 лютого</u>	
1. Принципи і методи ведення занять в 1-2 класах на уроках музики.	8.00-9.30
2. Межпредметні зв'язки на уроках музики.	9.40-11.10
3. Практичні заняття з вокально-хорової методики.	12.10-14.40

Стабільність у функціонуванні системи післядипломної музично-педагогічної освіти надавала сприятливі можливості для її подальшого розвитку завдяки активному використанню нових педагогічних теорій і технологій. Серед них першочергове значення мали: теорія комплексного підходу до виховання, розроблена та обґрунтована у численних наукових дослідженнях попередніх років; нові педагогічні технології, зорієнтовані на формування пізнавальної активності та самостійності вчителів; нова концепція музично-естетичного виховання, розроблена співробітниками НДІ педагогіки РРФСР під керівництвом Д. Кабалевського. Характерною ознакою 80-х років стало те, що в цей завершувався перехід на новий зміст навчання, що відповідав вимогам сучасної науки та практики, запроваджувалися інноваційні методи, спрямовані на розвиток пізнавальної активності й самостійності, здійснювалася диференціація навчання та пошук оптимальних засобів індивідуального підходу. У вихованні актуальною залишалася проблема всебічного розвитку особистості.

Також у 80-х роках почалися пошуки визначення теоретичних засад функціонування інститутів післядипломної педагогічної освіти як науково-методичних центрів. Наслідком цієї роботи, в якій брали активну участь І. Жерносек, М. Красовицький, В. Маслов, С. Крисюк та ін., була вперше розроблена концепція «Інститути удосконалення вчителів як науково-методичного центру підвищення кваліфікації педагогічних кадрів» та надруковані у 1987 р. методичні рекомендації «Основні напрями розвитку обласних інститутів удосконалення вчителів як науково-методичних центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів». Провідні ідеї були підкріплені рішеннями вченої ради Центрального інституту удосконалення вчителів, зокрема: «Про діяльність Донецького ІУВ як науково-методичного центру підвищення педагогічної майстерності, узагальнення і поширення передового досвіду» (1986р.); «Про роботу Дніпропетровського та Кримського інститутів удосконалення вчителів з різних пріоритетних питань розвитку системи післядипломної освіти в регіонах».

У зазначений період істотно зростає науковий потенціал музично-педагогічної галузі. Центрами підготовки науковців стали НДІ художнього виховання АПН СРСР та НДІ педагогіки АПН УРСР. Особлива увага зосереджувалася на збільшенні наукового потенціалу викладачів, які захистили кандидатські дисертації з педагогіки, психології, філософії, мистецтвознавства через навчання в цільовій аспірантурі. Другим напрямом удосконалення професійно-педагогічної підготовки викладачів стали республіканські курси підвищення кваліфікацій, які діяли при Київському державному педагогічному інституті імені О. Горького, а також стажування викладачів у вищих навчальних закладах та науково-дослідних інститутах. Одним з основних видів діяльності під час стажування було вивчення педагогічного досвіду. Це збагачувало викладачів новими фактами та узагальненнями, давало змогу глибше усвідомити специфіку музично-педагогічної галузі. Вони спостерігали й узагальнювали багаторічний досвід та методику індивідуальної роботи в процесі викладання фахових дисциплін відомими майстрами музичного мистецтва.

У 80-х роках були визначені головні фактори добору змісту, серед яких домінували потреби розвитку освіти в даний період, досягнення науки і передового досвіду та професійні потреби самих педагогів. Щодо курсової підготовки у системі післядипломної педагогічної освіти, то вона повинна була мати інтегрований характер, тому виникла необхідність розробити основні вимоги до її змісту. Теоретична і практична реалізація цього завдання опинилася в центрі уваги працівників Центрального та обласних інститутів, особливо після створення кафедр, які були укомплектовані висококваліфікованими кадрами. Згідно інструктивного листа Міністерства освіти СРСР від 20 квітня 1982 року № 23-М «Про підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у 1982 році» від інститутів удосконалення вчителів вимагалось «посилити роботу з педагогічними кадрами щодо вивчення творів К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, документів КПРС і Радянської держави, матеріалів XXVI з'їзду КПРС, праць Л. Брежнєва. У контексті системного підходу до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів

у 80-ті роки розроблялись лише деякі проблеми методичної роботи, зокрема у міжкурсовий період. Проблемні курси визначалися як захід, метою якого є ґрунтовне вивчення певною категорією освітян нової складної педагогічної проблеми та шляхів її вирішення на практиці. Авторські курси мали іншу мету – допомогти педагогам оволодіти досвідом певного новатора за його участю, але не виключали теоретичного усвідомлення форм і методів його діяльності. Постійнодіючі семінари різних категорій освітян визначалися як форма, що розрахована на тривалий час та передбачає послідовне поглиблення їх знань та вмінь для розв'язання певних актуальних педагогічних завдань.

Важливе значення мало визначення специфічних особливостей таких форм науково-методичної роботи, як науково-практичні конференції та педагогічні читання. Науково-практичні конференції розглядалися як форма обговорення теоретичних засад та шляхів практичної реалізації важливих педагогічних проблем, тому не випадково в них беруть участь та відіграють провідну роль науковці. Педагогічні читання мають інше призначення: обговорення та теоретичний аналіз кращого досвіду з вирішення тих чи інших проблем. Епізодичні семінари, як і проблемні курси, мають на меті акцентування уваги освітян на певні важливі проблеми, які мають актуальне значення для даного регіону. Різниця між ними у термінах проведення: курси можуть тривати два тижні, семінар – 1-3 дні.

Згідно з наказом міністра освіти УРСР «Про заходи по вдосконаленню підготовки, підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів, поліпшенню умов їх праці й побуту» від 07.08.1984 р. № 264, інститути удосконалення вчителів мали завдання виконувати функцію «науково-методичних центрів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів». Це завдання особливо стосувалося Центрального інституту удосконалення кваліфікації вчителів. Згодом воно було підтверджено у 1993 р. в рішенні колегії Міністерства освіти України (№ 1511), де говориться: «надати Українському інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти статус головного координаційного науково-

методичного центру діяльності навчальних закладів підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних працівників та науково-педагогічної інформації з питань післядипломної освіти...».

У другій половині 80-х років провідною стає думка, що підвищення професійного рівня неможливе без сформованої системи безперервної професійної освіти. Усвідомлення цього приводить до того, що самоорганізація післядипломної музично-педагогічної освіти відбувається через устанавлення сталих зв'язків із зовнішніми організаційними структурами, які здійснюють музично-естетичне виховання молоді.

На нашу думку, саме 80-ті роки стали періодом активного реформування музично-естетичного виховання школярів, що вимагало якісного функціонування інститутів удосконалення вчителів, районних і міських методичних кабінетів. Отже, слід зазначити, що в цей період склалася чітка система роботи з музично-педагогічними працівниками: обласні проблемно-тематичні курси та семінари; зональні проблемні семінари; районні, міські тематичні семінари-практикуми; методична робота як одна з форм удосконалення наукової підготовки і педагогічної майстерності вчителів.

Поступово з роками збільшувалась кількість працівників інституту, змінювалась його структура. У 1980 роках починають створюватись перші кафедри, предметні кабінети об'єднують у відділи основ наук. Так, наприклад, відповідно до наказу Сумського обласного інституту удосконалення вчителів від 29.08.1989 р. № 19 кабінети виховної роботи, образотворчого мистецтва, початкової військової підготовки були об'єднані у відділ з проблем виховання учнівської молоді. Таким чином, у другій половині 80-х років підготовка вчителів у галузі музично-педагогічної освіти залежала від вимог часу, згідно з якими основним принципом уважали постійне оновлення змісту навчання у сфері професійної підготовки та необхідність освоєння нових спеціальностей. А також виникли суперечності між: 1) потребою сільських шкіл у кваліфікованих учителях музики та неможливістю дати їм повне навчальне навантаження;

2) потребою суспільства в збільшенні фахівців з музичного виховання школярів та привабливістю цієї професії. Зі зведених звітів ми бачимо, що більшість музично-педагогічних кадрів, які працювали на селі, не мали вищої освіти, у той час як у місті більше 70% мали вищу освіту (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Звіти підвідомчих установ про чисельність і склад педагогічних працівників загальноосвітніх шкіл Сумської області станом на 1 жовтня 1989 року

Місто	Вища освіта	Незакінчена вища освіта	Середня спеціальна	Всього
Вчителі музики і співів	104	12	37	88/153

Село	Вища освіта	Незакінчена вища освіта	Середня спеціальна	Всього
Вчителі музики і співів	48	6	48	69/103

Починаючи з 1986 року, на музично-педагогічних факультетах педагогічних інститутів розпочався процес інтеграції музично-педагогічних освітніх закладів у навчально-методичні комплекси. Спочатку він стосувався заочної форми навчання, а потім поширився і на стаціонарне навчання. У навчально-методичні комплекси почали об'єднуватися музично-педагогічні відділення педагогічних училищ, музичні та культурно-освітні училища, спеціалізовані музичні школи. Ініціатори створення навчально-методичних комплексів виходили з того, що успішна професійна діяльність учителя музики зумовлюється його професійною підготовкою на різних етапах навчання і може бути ефективною у разі, якщо музично-педагогічна освіта має безперервний характер та забезпечує наступність, а також інтегративну та систематичну підготовку спеціалістів з музичного виховання молодого покоління.

Робота з педагогічними кадрами закладів і установ післядипломної педагогічної освіти потребувала науково-

методичного керівництва, яке й було посилене з боку Центрального інституту удосконалення вчителів у 80-х роках і передбачало:

- постійне підвищення науково-педагогічної і методичної компетентності педагогічних кадрів через традиційну систему курсової та семінарської перепідготовки на базі Центрального інституту;

- організацію цілеспрямованих стажувань для новопризначених керівників структурних підрозділів ІУВ, зокрема завідуючих кабінетами музики;

- розвиток ініціативи творчих груп;

- активну участь на громадських засадах представників творчих груп у діяльності наукових лабораторій Центрального інституту з проблем вивчення, вдосконалення і впровадження передового педагогічного досвіду;

- вивчення діяльності окремих обласних (міських) інститутів удосконалення вчителів, аналіз їхньої діяльності, розробку рекомендацій і видання методичних та інформаційних збірників, підвищення якості навчально-методичної літератури, яка видавалася на допомогу працівникам методичних служб республіки;

- всебічне дослідження змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з подальшим обговоренням на раді Центрального інституту принципово важливих питань діяльності обласних (міських) інститутів;

- постійний аналіз функціонування системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і сприяння розвитку позитивних тенденцій.

У Центральному інституті удосконалення вчителів в цей період існувала картотека передового педагогічного досвіду. Її інформацією наповнювався зміст фахової складової навчального плану підвищення кваліфікації педагогічних кадрів як в інститутах, так і на семінарських заняттях у міжкурсовий період.

До центральної картотеки передового педагогічного досвіду УРСР, створеної в ЦІУВ, було занесено 155 посібників-матеріалів, підготовлених і рекомендованих методичними службами обласних управлінь освіти. Вивчаючи передовий досвід, працівники

інститутів удосконалення вчителів і методичних служб різних рівнів управління всебічно досліджували й аналізували зміст, форми і методи педагогів-новаторів.

Наприкінці 80-х років перед установами післядипломної педагогічної освіти було поставлено завдання докорінного посилення її ефективності. Аналіз рівня педагогічних знань та вмінь і, отже, практичної діяльності вчителів, керівників шкіл, відділів освіти працівників методичних служб свідчив про те, що виникло протиріччя між вимогами до їх праці та станом готовності до виконання своїх професійних обов'язків. Відмічався низький рівень загального розвитку та духовної культури багатьох працівників освіти, брак методологічних, педагогічних, психологічних та управлінських знань, слабка методична підготовка. Як наслідок – незадовільна якість навчально-виховного процесу в школах, недосконале управління освітою та серйозні прорахунки у діяльності працівників методичних служб¹².

Причини такого становища полягали не тільки у слабкій вузівській підготовці. Серйозні недоліки виявлялися і в самій системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Заходи щодо підвищення кваліфікації на всіх рівнях мали епізодичний характер як за змістом, так і за формами, не були підпорядковані певним єдиним цілям, які б забезпечували їх змістовну цілісність, наступність, послідовність в оновленні об'єктивно-необхідних знань та вмінь. Багато важливих проблем майже не розглядалися на рівні шкіл, районів, областей, а іноді другорядні проблеми дублювалися на всіх рівнях.

Наприкінці 80-х років Верховна Рада України прийняла низку законів, спрямованих на відродження національної культури, духовності українського народу, його свідомості. Вони стали поштовхом для розробки педагогічними колективами навчальних закладів концепції національної освіти. Ініціатором створення нової концепції культурологічного спрямування і професійно-педагогічної підготовки вчителів музики та художньої культури в

¹² Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта : теорія і практика [монографія] / А. І. Кузьмінський. – Черкаси : вид-во ЧДУ, 2002. – 288 с.

музично-педагогічній освіті стала О. Щолокова.

Отже, культурологічні процеси, які відбувалися в системі музично-педагогічної освіти в Україні у зазначений період, готували підґрунтя для нових перетворень в удосконаленні післядипломної музично-педагогічної галузі. Незважаючи на початок переорієнтації освітньої стратегії, засади функціонування післядипломної педагогічної освіти до 1991¹³ року залишалися централізованими, уніфікованими. Демократизація в освіті, як зауважує В. І. Луговий, деякий час відбувалася централізовано-тоталітарно, важелі управління поступово відпускалися, однак «командні висоти» утримувалися центром. Цей період В. І. Луговий називає фазою ліберального тоталітаризму. Виникли гострі суперечності: вчителі, підготовлені в педагогічних вишах республіки, працювали в Україні, однак навчальні плани та програми формувалися у Москві. Там видавалися основні підручники й посібники. Національний компонент становив лише близько двох відсотків загального обсягу навчальних дисциплін. Продовжувала діяти тенденція національного нівелювання педагогічної освіти, відриву її від національної культури. Освітня стратегія трансливала загально-інтернаціональну культуру педагога¹⁴.

До кінця 80-х років в Україні сформувалася стабільна державна система післядипломної педагогічної освіти, якою охоплювалися всі категорії педагогічних кадрів. Підвищення кваліфікації організовувалося як неперервний процес, основними компонентами якого була курсова підготовка, міжкурсова методична робота, самоосвіта, між якими встановлювався органічний взаємозв'язок. Головними формами методичної роботи в міжкурсовий період були семінари, семінари-практикуми, методичні об'єднання, школи передового педагогічного досвіду, творчі групи, конференції, педагогічні читання, університети науково-педагогічних знань тощо, на яких учителі здобували нові

¹³ Луговий В. І. Управління освітою : навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

¹⁴ Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта : теорія і практика [монографія] / А. І. Кузьмінський. – Черкаси : вид-во ЧДУ, 2002. – 288 с.

знання, аналізували педагогічні ситуації, шукали шляхи їх оптимального розв'язання. Заняття мали практичну спрямованість, проводилися у формі ділових, рольових ігор, мікроуроків, уроків без учнів, які організовували вчителі-методисти.

Характерними особливостями цього етапу розвитку післядипломної педагогічної освіти були: державний характер системи; детермінованість завдань, які стояли перед освітою, соціально-політичним та економічним станом суспільства; цілісність і неперервність процесу, що забезпечувалися взаємозв'язком курсової підготовки, методичної роботи й самоосвіти; узгодженість та наступність функціонування різних рівнів (республіканського, обласного, місцевого); цілісність змісту, яка здійснювалася взаємозв'язком ідейно-політичного, теоретичного, психолого-педагогічного компонентів, розширенням загальнокультурного рівня; поєднання централізованого управління системою з ініціативою місцевих органів освіти; партійне керівництво; заідеологізованість тощо.

Закритість системи післядипломної педагогічної освіти, породжена адміністративно-командним стилем управління, занижувала критерії оцінки результатів. Негативно впливав на функціонування системи інформаційно-інструктивний характер у взаємодії зі слухачами, ретрансляційний характер зв'язків з педагогічною наукою. Система післядипломної педагогічної освіти в основному виконувала функції періодичного відновлення й часткового інформаційного оновлення кваліфікації, яку педагог одержав у системі базової педагогічної освіти.

Таким чином, у другому змістовому модулі за допомогою системно-структурного та порівняльно-зіставного аналізу досліджено особливості розвитку післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів у 60-ті – 80-ті роки ХХ століття. Інститути удосконалення вчителів визначаються як головні науково-методичні центри підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів. Поступово змінюється структура ІУВ, в другій половині 60-х років відкриваються навчально-методичні кабінети естетичного виховання, а в 80-х роках кабінети музики. Істотно

зростає науковий потенціал інститутів. Навчально-тематичні плани спрямовуються на поглиблення теоретичної та практичної підготовки музично-педагогічних кадрів та розгалуженої системи роботи слухачів як під час курсів, так і в міжкурсний період.

Рекомендована література

1. Безбородова Л. А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие [для студ. муз. фак. педвузов] / Л. А. Безбородова, Ю. Б. Алиев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 416 с.
2. Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940–2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.) – Полтава : ПОІППО, 2010. – 576 с. : фотоіл.
3. Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта : теорія і практика [монографія] / А. І. Кузьмінський. – Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2002. – 288 с.
4. Луговий В. І. Управління освітою : навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
5. Наша школа: науково-методичний журнал. Одеському інституту удосконалення вчителів виповнилось 70 років. – Одеса, 2009. – № 5. – 104 с.
6. Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України: історія та розвиток / Ред. кол. : В. В. Олійник, Л. І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2003. – 144 с.
7. Чепурна Н. М. Науково-методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників України (1970–2004 рр.) : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Чепурна Наталія Миколаївна – К., 2005. – 251 с.
8. Черкасов В. Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962–1991 рр.) : монографія / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 376 с.

Завдання до другого змістового модуля

1. Схарактеризуйте розвиток система перепідготовки та підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів у 60-ті роки ХХ століття.
2. Проаналізуйте заснування музично-педагогічних факультетів при педагогічних інститутах України.
3. Схарактеризуйте недосконалість перших навчально-тематичних планів курсової підготовки педагогічних кадрів.
4. Проаналізуйте «Проект нового положення про обласні інститути удосконалення вчителів» (1968 р.).
5. Що спричинило активний розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів співів та музики у 70-ті роки ХХ століття?
6. Розкрийте особливості діяльності методичного служби в Україні.
7. Зробіть порівняльну характеристику форм і методів курсової підготовки музично-педагогічних кадрів у 60-ті, 70-ті, 80-ті роки ХХ століття.
8. Проведіть порівняльний аналіз змісту післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів у 60-ті, 70-ті та 80-ті роки ХХ століття.
9. Як вплинула програма Д. Кабалевського на розвиток післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

Тема 3.1. Реорганізація педагогічної освіти у незалежній Україні

Соціально-економічні та політичні зміни в Україні на початку 90-х років ХХ століття викликали закономірну перебудову системи освіти, зокрема педагогічної, що в свою чергу потребувало реформування її післядипломної ланки. Оновлення нормативно-правової бази, розширення сфери освітніх послуг, відродження національних традицій, реорганізація внутрішньої структури закладів освіти та перехід на новий зміст навчання стали причиною пошуку шляхів удосконалення післядипломної підготовки вчителів, зокрема музично-педагогічних кадрів.

Проголошення незалежності України (1991 р.) зумовило необхідність запровадження ряду законів, наказів, розпоряджень, які регламентували і спрямовували освітню галузь на функціонування та розвиток в нових демократичних умовах. Міністерство освіти України було об'єднано з Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти, і в цей складний перехідний період воно залишається головним осередком національної освітньої системи, контролює та прогнозує діяльність навчально-виховних закладів та установ освіти.

Із 1992 року інститути удосконалення вчителів поступово реорганізовано в інститути післядипломної педагогічної освіти. Так, Вінницький, Закарпатський, Полтавський та Чернівецький інститути були реорганізовані у 1992 році; Волинський, Івано-Франківський та Чернігівський – у 1993 році; Донецький, Кіровоградський, Луганський, Сумський – у 1994 році тощо. У деяких інститутах післядипломної педагогічної освіти, наприклад, у Житомирському, Рівненському та Харківському

процес реорганізації тривав кілька років, у результаті чого назва змінювалася неодноразово. Як згадує проректор Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти М. Золотухіна, початок трудової діяльності якої в інституті припав на 1991 рік: «... працювати по-старому вже не могли, а як по-новому – ще не знали». Але перевірена десятиліттями система перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів вимагала продовження та удосконалення післядипломної педагогічної освіти у складний перехідний період.

Відповідно до вимог часу змінюється й структура закладів післядипломної освіти, у штат вводяться нові посади, відкриваються нові кафедри, створюються науково-дослідні лабораторії. Приміром, у Чернівецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (ОШПО), замість колишніх навчально-методичних кабінетів були утворені відділи: суспільно-гуманітарних дисциплін, природничо-математичних дисциплін, початкової школи та дошкільного виховання, курсової перепідготовки, а також кафедра педагогіки, психології та методики викладання.

У Кіровоградському ОШПО імені Василя Сухомлинського з метою піднесення наукового потенціалу інституту в 90-ті роки створені: кафедра педагогіки і психології; лабораторія по створенню і апробації тематичних планів і програм нових навчальних курсів для шкіл нового типу; експериментальна науково-методична лабораторія інформаційних технологій освіти; лабораторія інноваційних процесів в установах освіти нового типу; кафедра теорії та методики середньої освіти. У зв'язку із збільшенням штату наукових працівників відбулися зміни і у Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, створено перші кафедри «Суспільних дисциплін» (1991 р.) і «Педагогіки та психології» (1992 р.). А з 1996 року було затверджено таку структуру інституту: ректорат; кафедри: педагогіки та психології, гуманітарних дисциплін, педагогічних технологій та інновацій; відділи: школознавства, курсової роботи та атестації, виховної роботи, дошкільного й початкового виховання

та навчання, гуманітарних дисциплін, природничо-математичних дисциплін, інформаційно-видавничий; обслуговуючий персонал.

З початку 90-х років також змінилася структура Луганського ОШПО та затверджено новий штатний розклад (109 одиниць), відкрито 4 кафедри, 4 загальноінститутські лабораторії та 8 лабораторій при кафедрах. У 1994 році з моменту реорганізації Черкаського інституту післядипломної освіти педагогічних працівників (ІПОПП) навчально-науковими підрозділами були три кафедри: психології, педагогіки, освітнього менеджменту і педагогічних інновацій. Методичною роботою займалися лабораторії: природничо-математичних дисциплін; гуманітарних дисциплін; лабораторія-центр інформаційних технологій; лабораторія розвитку освіти та педагогічних інновацій; виховної роботи, здоров'я та фізичної культури; дошкільного і початкового навчання і виховання та редакційно-видавничий відділ.

У 1992 році, після зміни структури Полтавського ОШПО, на базі колишніх його предметних кабінетів було створено п'ять відділів: педагогічних технологій, гуманітарних дисциплін, природничо-математичних дисциплін, національного виховання та професійно-технічної освіти. Розпочали свою діяльність і нові підрозділи – інформаційно-видавничий сектор та кабінет нових інформаційних технологій. Попри те, що Одеський обласний інститут удосконалення вчителів єдиний заклад в Україні, який не перейменовано в інститут післядипломної педагогічної освіти, також у 90-ті роки в його структурі відбувалися реорганізаційні зміни, відкрито кафедру методики викладання природничо-математичних дисциплін (1993 р.), методики початкового навчання та дошкільного виховання (1994 р.) та лабораторію болгаристики (1995 р.).

У результаті аналізу документів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та архівних джерел, слід зазначити, що у процесі реорганізації інститутів удосконалення вчителів відбувається перехід від кабінетної системи до створення наукових та навчально-методичних підрозділів інститутів. Змінюється структура інституту: керівництво інституту (ректор,

проректори); факультети (декан, методисти, лаборант); кафедри (завідуючий, викладацький склад – професори, доценти, старші викладачі, викладачі (асистенти), методисти, лаборант); наукові лабораторії (завідуючий, методисти-спеціалісти, лаборант), науково-дослідні центри; бухгалтерія, бібліотека та адміністративно-господарська частина. Саме в цей період почався процес кадрового оновлення інститутів із максимальним залученням наукового потенціалу вищої школи, зокрема музично-педагогічних кадрів. Стабілізувався лекторський склад, збільшилася кількість викладачів та спеціалістів науково-дослідних лабораторій зі ступенями кандидатів і докторів наук.

В останні роки ХХ століття сформувалася більш чітка і досконала структура інститутів, діяльність яких спрямовувалась на неперервне підвищення кваліфікації і науково-методичної координації педагогічних кадрів. Розглянемо це на прикладі Харківського інституту післядипломної освіти та менеджменту у 1992 р. та 1999 р. (табл. 3.1.)

Відповідно до вимог часу на базі Дрогобицького, Прикарпатського, Східноєвропейського, Харківського та інших вишів України відкриваються факультети та інститути післядипломної освіти, де педагогічні кадри, зокрема музично-педагогічні, мають змогу отримати другу вищу освіту або іншу спеціальність.

Із січня 1981 р. згідно наказу Міністерства освіти розпочав свою роботу факультет підвищення кваліфікації (ФПК) у Волинському державному університеті імені Лесі Українки, де директори загальноосвітніх шкіл Волинської, Рівненської і Тернопільської областей підвищували кваліфікацію. У 1989 р. на базі ФПК було створено відділення «Практична психологія», яке одним із перших в Україні розпочало перепідготовку вчителів західного регіону країни за спеціальністю «Практична психологія в системі освіти». А в 1994 р. у зв'язку з розширенням напрямів роботи ФПК перейменовано на факультет післядипломної освіти. Паралельно з підготовкою практичних психологів розпочався набір за спеціальністю «Менеджмент освіти», згодом «Психологія», «Правознавство» тощо.

Таблиця 3.1.

**Порівняльна таблиця структури Харківського інституту
післядипломної освіти та менеджменту**

1992 р.	1999 р.
I. Керівництво інституту	I. Керівництво інституту
Директор	Ректор
Заступник директора з учбово-методичної роботи	Проректор з навчально-методичної роботи
Заступник директора з науково-методичної роботи	Проректор з науково-методичної роботи
Заступник директора з економіки та прогнозування	Проректор з адміністративно-господарської роботи
Заступник директора з АГЧ	
II. Факультети	II. Факультети
	Факультет післядипломної освіти педагогічних працівників
III. Кафедри	III. Кафедри
Гуманітарних дисциплін	Психології та логопедії
Педагогіки і психології	Управління та економічної освіти
Соціальної педагогіки	Методика використання ТЗН та ЕОМ
Методики використання ТЗН та ЕОМ	Правової освіти педагогічних працівників
Методики викладання математики та інформатики	Методики викладання базових дисциплін
Економіки та прогнозування освіти	Українознавства
	Іноземної філології
IV. Кабінети	IV. Лабораторії
Українознавства	Організаційно-методичної роботи
Курсової та семінарської перепідготовки	Атестації, акредитації та програмно-методичного забезпечення
Школознавства	Соціальної педагогіки
Загальної середньої освіти	Редакційно-видавничої діяльності
V. Регіонально-педагогічні центри	V. Регіонально-педагогічні центри
VI. Бібліотека	VI. Бібліотека
VII. Бухгалтерія	VII. Бухгалтерія
VIII. Адміністративно-господарська частина	VIII. Господарський відділ

Навчально-науковий інститут післядипломної освіти та дистанційного навчання Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника пройшов кілька етапів у своєму становленні. Так, у 1969 р. на базі Івано-Франківського педагогічного інституту було створено підготовче відділення для робітничої та сільської молоді, яке за час свого функціонування зазнавало суттєвих змін та реорганізацій. У 1977 р. після започаткування роботи факультету підготовки та підвищення кваліфікації директорів шкіл, розпочав роботу відділ післядипломної освіти. У 1991 р. створено факультет підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, де з 1993 р. проводилася перепідготовка фахівців зі спеціальностей: «Облік і аудит», «Менеджмент організацій», «Психологія».

Центр перепідготовки та післядипломної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка є правонаступником факультету післядипломної освіти, де з 1992 р. була започаткована при заочному відділенні перепідготовка фахівців з вищою освітою за спеціальностями: «Українська мова і література», «Історія», «Початкове навчання», згодом були відкриті інші спеціальності. У 1994 р. ФПК Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, який було утворено у 1975 р. для підвищення кваліфікації директорів загальноосвітніх шкіл Донецької, Луганської, Полтавської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей, було реорганізовано в інститут післядипломної освіти. З 1996 р. розпочато підготовку магістрів з базових спеціальностей.

У 1991 р. факультет підвищення кваліфікації, що був відкритий у 1974 р. у Педагогічному університеті імені М. Горького, було реорганізовано у факультет післядипломної освіти. Сьогодні це Інститут перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, який здійснює перепідготовку спеціалістів, надає освітні послуги з підвищення кваліфікації, готує фахівців за різними спеціальностями, серед яких «Культурологія»

(«Організація та управління культурно-екскурсійною діяльністю», «Викладач культурологічних дисциплін та предметів духовно-морального циклу»).

Пізніше факультети та інститути післядипломної освіти відкриваються й в інших педагогічних університетах України (Бердянському, Житомирському, Луганському, Сумському, Переяслів-Хмельницькому, Південноукраїнському, Рівненському та ін.). У структурі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (Сумському, Севастопольському, Луганському, Рівненському, Харківському та ін.) з'являються факультети перепідготовки, де здійснюється підготовка магістрів та спеціалістів шляхом надання другої вищої освіти.

Також у 90-ті роки ХХ століття відбувається збільшення кількості музично-педагогічних факультетів та заочних відділень. Розпочато підготовку фахівців за контрактами. Відкриваються при педагогічних вишах Інститути мистецтв. Так, наприклад, у новоствореному Волинському державному університеті імені Лесі Українки у 1994 р. було засновано Інститут мистецтв, передумовою створення якого стала діяльність педагогічного факультету та мистецьких кафедр Луцького педагогічного інституту. У 1999 р. відкрито факультет музичного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету, історія якого розпочалася у 1970 р., коли був створений факультет культурно-освітньої роботи Київського державного інституту культури, а з 1979 р. він став факультетом музичної творчості Рівненського державного гуманітарного університету. Водночас у період реорганізації вищих навчальних закладів спостерігається тенденція у зміні назв музично-педагогічних факультетів на факультети мистецтв (Харківський, Кіровоградський, Ніжинський, Сумський та ін. педагогічні університети).

Робота педагогічних вишів та інститутів післядипломної педагогічної освіти здійснювалася цілеспрямовано на зміцнення кадрового потенціалу музично-педагогічної галузі. У цей період відбувається переосмислення якості професійної підготовки викладачів, більшість з яких навчаються в аспірантурі. Викладачі

факультетів мистецтв вищих навчальних закладів проходили стажування в мистецьких закладах Міністерства культури і туризму України та Міністерства освіти і науки України, Навчально-дослідних інститутах. Викладачі мистецьких дисциплін інститутів післядипломної педагогічної освіти проходили стажування при Інститутах та факультетах мистецтв вищих навчальних закладів, а також на базі освітніх установ у вчителів-майстрів (музикантів, вокалістів, диригентів тощо).

Таким чином, ретроспективний аналіз особливостей функціонування закладів післядипломної педагогічної освіти впродовж тривалого часу дають підстави стверджувати, що завдяки послідовності та цілеспрямованості навчального процесу на високі духовні ідеали та культурні цінності, система післядипломної музично-педагогічної освіти утрималася від розпаду в складний кризовий перехідний період політико-економічного та соціокультурного розвитку країни в 90-ті роки ХХ століття.

Тема 3.2. Змістові та організаційні зміни у післядипломній музично-педагогічній освіті незалежної України

Значні соціально-економічні та політичні зміни, які переживала Україна з проголошенням незалежності, породили в системі освіти певну розгубленість. У цей складний час пошуків оновленої освітньої парадигми, переходу до нового змісту навчання постали непрості завдання й перед системою післядипломної музично-педагогічної освіти. Порівняльно-зіставний аналіз навчальних планів та програм курсової підготовки музично-педагогічних кадрів засвідчує кардинальні зміни у їх змісті. Нові навчально-тематичні плани склалися з двох взаємопов'язаних частин: інваріативної (обов'язкової) та варіативної (спрямованої на реалізацію сучасних напрямків музичної освіти). Інваріативна складова – це блоки-модулі, що концентрують у собі професійно-орієнтовані знання у галузі музичного мистецтва, музичної психології, теорії та методики

викладання музики в школі. Варіативна частина передбачає цикл спецкурсів, які передбачають використання новітніх технологій авторських методик музичної освіти і виховання, а також регіональних навчально-пізнавальних програм, що відображають нові напрями освітнього процесу. Підтвердженням цього є план роботи Харківського обласного інституту удосконалення вчителів на 1996–1997 навчальний рік, де у змісту роботи курсів учителів музики зазначено проведення аматорського спецкурсу вчителів музики I та вищої категорії «Творчий розвиток учнів на музичних заняттях». Отже, саме варіативна частина змісту підвищення кваліфікації повинна постійно оновлюватися в залежності від реалій часу, соціального замовлення суспільства, потреб музично-педагогічних кадрів.

Нові навчальні програми курсової підготовки музично-педагогічних кадрів передбачали: поглиблення теоретичної та практичної підготовки; вивчення передового педагогічного досвіду; диференційований підхід до слухачів курсів; розвиток умінь та навичок творчої діяльності вчителів, стимулювання їх пізнавальної активності за рахунок уведення розгалуженої системи спецкурсів і семінарів; впровадження активних форм навчання; самостійна робота слухачів як під час курсів, так і в міжкурсний період. Орієнтовні програми, які рекомендувалися вчителям музики були наступні:

1. Традиційна, складена під керівництвом А. Верещагіної (видання 1986–1990 рр.).

2. Адаптований варіант програми по системі Д. Кабалевського складена під керівництвом Л. Хлебнікової (видання 1988–1990 рр.).

3. Програма складена під керівництвом А. Авдієвського (видання 1989 р.).

4. Програма «Музика і рух» (видання 1989–1990 рр.).

Крім вказаних також існували програми:

1. Поглибленого вивчення музики (3 години на тиждень).

2. Спеціалізованих класів (шкіл) музичного (хорового) профілю.

Програми факультативів:

1. Етнографія і фольклор України для 8-9 класів (1989 р.).

2. Історія музики для 8-10 класів (1984 р.)

3. Світова художня культура для 9-11 класів (1989 р.).

Навчально-тематичні плани і програми курсів підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів склалися у відповідності до положень Конституції України (1996 р.), Закону України «Про освіту» (1991 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), «Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» (1995 р.) та у відповідності зі шкільними програмами, затвердженими МОН України. Вони спрямовувались на досягнення загальної мети – досягнення фахового та кваліфікаційного рівня музично-педагогічних кадрів та передбачали поглиблення теоретичної та практичної підготовки вчителів. На думку Т. Агейкіної-Старченко, сама така модель навчально-тематичних планів «... сприяє посиленню мотивації до навчання, інтересу до удосконалення професійної майстерності»; питання музичної освіти розглядаються в програмах комплексно, у взаємозв'язку з різними галузями знань; виявляється зацікавленість різними видами музично-педагогічної діяльності вчителя; посилюється орієнтація змісту планів на регіональний передовий досвід; у нових формах підвищення кваліфікації з'являються діалогічний, проблемний, дослідницький компоненти.

90-ті роки ХХ століття в Україні це новий етап державного відродження. З прийняттям незалежності відбувається бурхливий процес відновлення національних мистецьких традицій, зростання духовності та значення моралі в суспільстві. Одним з найважливіших завдань післядипломної музично-педагогічної освіти стає формування естетичної культури особистості, розвиток творчих здібностей та підняття національно-естетичної спадщини українських діячів мистецтва та освіти, піднесення національної свідомості завдяки пропаганді творів вітчизняних композиторів. У методичних рекомендаціях «Малі академії народних мистецтв», (1990 р.) підготовлених завідуючим кабінетом музики Сумського обласного ІУВ Г. Локощенко та працівником Сумського обласного відділення музичного товариства УРСР А. Лещенко, зазначено, що

«час перебудови активізував процес національного відродження. Про це свідчать прийнятий у 1989 році Верховною Радою республіки Закон про мови в УРСР, проведення республіканських та обласних (на Сумщині – дитячих фольклорних свят, збільшення уваги до народознавства, краєзнавства. У платформі комуністичної партії з національних питань, яка була прийнята вересневим (1989 р.) Пленумом ЦК КПРС, відзначається, що партія виходить із визнання самобутності національних культур, їх унікальних цінностей. Могутнім фактором патріотичного та інтернаціонального виховання знову визнано етнопедагогіку».

У навчальних програмах курсів підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів застосовувались кращі зразки національного і світового мистецтва, духовної та народної музики, музично-просвітницької діяльності з метою піднесення культурного рівня суспільства, використання в навчально-виховному процесі ефективних форм і засобів навчання. Нова концепція розвитку школи вимагала перегляду змісту предмету музика. Відбувається перехід від уроку музикознавства до уроку, який розкриває глибинні багатства мистецтва, його здатність впливати на почуття, де головне місце займає розвиток творчих здібностей дітей. Так, у «Методичних рекомендаціях вчителям музики, керівникам районних (міських) об'єднань вчителів музики» (1990 р.) Сумського обласного ІУВ було запропоновано зосередити основну увагу на наступні проблеми та завдання уроку музики: «1) всупереч емоційно-почуттєвій природі мистецтва, новій концепції розвитку школи на уроках музики значно зменшено час на звучання музики (спів і слухання) і збільшено на розмови (аналізи, накопичення різноманітних технологічних знань, вивчення муз грамоти). Як і раніше, більшість вчителів, керівників шкіл орієнтують дітей згідно старої концепції на «знання та вміння», перевагу технології над справжнім змістом мистецтва. Уроки музики перетворено на уроки музикознавства. Глибинні багатства мистецтва, його здатність впливати на почуття, душу людини залишаються поза увагою. Отже, основне місце на уроці має займати сама музика, особливо хоровий спів; 2) згідно

сучасних вимог та вітчизняних традицій одним з основних завдань уроку музики є розвиток творчих здібностей дітей і перш за все композиторських (вміння створювати мелодії на заданий текст, без тексту, гра в оперу тощо). Для розвитку творчих здібностей слід віднести вміння створювати на слух другий голос, ритмічний акомпанемент тощо; 3) з метою розширення сфери функціонування музичного мистецтва учителям музики необхідно вживати заходів для впливу засобами уроку на музичну атмосферу сім'ї (відродження традицій домашнього співу, музикування, його художнього рівня та інше).

Хорове мистецтво вважалося головним напрямком музично-естетичного виховання. Особлива увага зверталась на залучення до хорів чоловіків і юнаків, відродження вітчизняних традицій чоловічого співу. Так, вчительському хору при Одеського інституті удосконалення вчителів у 1992 році присвоєно звання «Народного самодіяльного колективу». Академічний художній колектив, кожний концерт якого – це «поштовх до нових творчих пошуків та знахідок, що для вчителя особливо важливо, бо в цьому – продовження його безперервного педагогічного процесу. Прониклива пісня у майстерному виконанні часом може успішно доповнити слово педагога, сприяти благородній справі виховання дітей, формуванню естетичних почуттів, смаків, національної самосвідомості, порядності і людяності».

Також заслуговують уваги творчі пошуки передових вчителів того часу. Наприклад, у Сумському обласному ІППО було видано «Фонохрестоматію для уроків музики 5-8 класи», яка містить 16 аудіокасет (1997 р.); хрестоматію з хорового співу для учнів 5 класів (1996 р.); хрестоматію з хорового співу для учнів 6 класів (1998 р.); портрети українських композиторів: комплект листівок (1999 р.), укладачем яких є фундатор післядипломної музично-педагогічної освіти у Сумській області І. Бубнова. Навчальний посібник з музики для вчителів та учнів 1(2) класу «Музичні сходи», створений кращими вчителями міста І. Бубновою та Л. Шеберстовою є першим зошитом-підручником, який, до речі, був схвалений Л. Хлебніковою на одному з Всеукраїнських

семінарів вчителів музики.

Реорганізаційні зміни у системі освіти, які відбувалися у 90-ті роки спричинили відкриття навчальних закладів нового типу (ліцеїв, гімназій). Відбувається профілізація загальноосвітніх шкіл (у т.ч. поява спеціалізованих шкіл художньо-естетичного профілю) та зміни у позашкільній освіті. Так, у 1997 році обласні позашкільні навчальні заклади м. Сум: центр туризму і краєзнавства, станція юних натуралістів та центр науково-технічної творчості реорганізовано в Сумський обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю. Нині це сучасний комплексний заклад, який координує науково-методичну, навчально-виховну, організаційно-масову роботу позашкільних навчальних закладів області.

Соціально-економічні та політичні зміни в Україні в 90-ті роки ХХ століття створили такі педагогічні умови, коли від учителя законодавчо вимагалось постійно підвищувати свій професійний рівень, проте можливості реалізації цього процесу гальмувалися відсутністю належного фінансування системи післядипломної педагогічної освіти. Проте затвердження нових державних стандартів, програм, концепцій давали позитивний імпульс та віддзеркалювали нові тенденції подальшого розвитку освіти, у тому числі післядипломної музично-педагогічної. Вчителі мали право вільного вибору форм, методів, змісту й засобів підвищення кваліфікації, організацій і установ, які забезпечують проходження стажування. Прогресивний характер цих змін очевидний, їх актуальність зберігається й нині.

Так, діяльність Рівненського ОППЮ в 90-их роках була спрямована на удосконалення змісту, форм і методів безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів області в умовах перебудови освіти. Працівники навчально-методичних кабінетів, професорсько-викладацький склад кафедр працювали над розв'язанням проблем: формування у вчителів нового педагогічного мислення, необхідного концептуального реформування навчально-виховного процесу відповідно до змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства; впровадження нових

педагогічних технологій, перспективного передового педагогічного досвіду з питань навчання, виховання учнів, управлінської діяльності, наповнення навчально-виховного процесу національним змістом, проблемами духовного відродження України; інтеграція діяльності інституту, районних та міських методичних служб щодо підвищення професіоналізму вчителів та забезпечення безперервності навчання педагогічних кадрів.

З початку 90-х років колектив Луганського ОІППО зініціював Програму перспективного розвитку, яку підтримала обласна адміністрація. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів області здійснювалося за 32 напрямками. Крім очної форми (щомісячні кваліфікаційні курси за 144-х годинним навчальним планом) було запроваджено двотижневі проблемні та авторські курси за 72-х годинним навчальним планом. У 1993 р. було розроблено «Положення про заочну форму підвищення кваліфікації педагогічних кадрів області», яка була розрахована на термін від 3-х до 6-ти місяців. Тематична підготовка передбачала одно- або двотижневі постійнодіючі обласні, районні, зональні семінари.

Науково-методичні розробки працівників лабораторій і відділів, спільна робота з учителями творчих груп області стали основою для створення експериментальних шкільних майданчиків, шкіл нового типу, шкіл художньо-естетичного і гуманітарного профілів. Спільна робота передбачала розробку концепцій розвитку шкіл, розробку та апробацію наукових педагогічних технологій, організацію наукового пошуку вчителів-дослідників, шкільних творчих груп. Протягом 1991–1993 рр. колектив інституту працював над проблемами індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу, формування духовної культури особистості засобами мистецтва.

Поліпшення науково-педагогічного та методичного потенціалу, зміцнення матеріально-технічної бази інституту сприяли розробці подальшого перспективного плану розвитку інституту, удосконаленню змісту, структури та організаційних форм його діяльності. Згідно з базовим варіантом модульного навчально-тематичного плану курсів підвищення кваліфікації

вчителів колектив Луганського ОШПО¹⁵ розробив зміст навчання і виховання з актуальних проблем педагогіки та психології: розвиток духовної культури особистості, методологічна культура педагога, диференціація та індивідуалізація навчання, альтернативні освітні системи, новітні педагогічні технології. Базовий варіант модульного плану доповнювався планами семінарських і практичних занять, програмою педагогічної практики, тематикою консультацій, програмами конференцій з обміну досвідом роботи, тематикою випускних робіт і рефератів. До роботи на курси підвищення кваліфікації вчителів залучаються науковці вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ республіки та області, працівники обласного управління освіти.

У роботі Кіровоградського ОШПО 90-ті роки – це період розвитку інституту як провідного науково-методичного центру післядипломної освіти педагогічних кадрів, значного підвищення його наукового та творчого потенціалу. З метою удосконалення навчального процесу роботу інституту відповідно до вимог Державної національної програми «Освіта» в 1993 р. була розроблена концепція Кіровоградського обласного ІУВ, якою визначені: модель функціонування інституту як навчального та науково-методичного центру роботи с педагогічними кадрами області; основні напрями його діяльності; основні принципи організації роботи інституту; завдання, головні функції та основні принципи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; структура та форми підвищення кваліфікації; специфіка організації науково-дослідної і науково-методичної роботи; особливості здійснення науково-методичного керівництва районними та міськими методичними кабінетами та ін..

Сьогодні інститути післядипломної педагогічної освіти виконують функції навчальних, науково-методичних центрів неперервної освіти педагогічних кадрів, здійснюють науково-методичне забезпечення загальної середньої освіти. Уся їх діяльність орієнтована на потреби освіти України і будується за принципом

¹⁵ Освітня практика Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (1998–2012) : монографія / за заг. ред. Т. М. Сорочан. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2012. – 496 с.

випереджаючого конструювання нових гуманістичних відносин та мобільності навчання. У більшості з них велика увага приділяється проблемам естетичного, культурологічного, мистецького виховання. Викладачі кафедр, методисти відділів, лабораторій, які займаються проблемами музичного мистецтва працюють із районними, міськими методичними кабінетами, методичними об'єднаннями вчителів музики, колективами шкіл, надаючи їм науково-методичну допомогу в організації навчально-виховного процесу.

На початку 90-х років відбулися значні зрушення щодо пропаганди педагогічного досвіду, як у проведенні курсів і семінарів з вивчення досвіду роботи, так і у виступах учителів-новаторів. З кожним роком кількість курсів з вивчення досвіду новаторів зростала. Наприклад, в «Інформаційному анотованому каталозі обласної картотеки передового педагогічного досвіду Ворошиловградської області» (1989 р.) у розділі «Музика» представлений досвід вчителя ЗОШ № 41 м. Ворошиловград, Відмінника народної освіти УРСР В. Белостоцького «Формування пізнавальної активності школярів на уроках музики»¹⁶. Основним змістом досвіду вчителя стала реалізація проблем мисленнево-пізнавальної активності школярів в умовах шкільного уроку музики, позаурочних форм занять мистецтвом. В. Белостоцький автор і постановник багатьох концертних програм, творчих звітів шкільних колективів, режисерських рішень уроків-концертів з музики. Досвід вчителя широко пропагувався на обласних, зональних семінарах вчителів та під час педагогічної практики студентів педагогічних інститутів.

Характерною особливістю досвіду В. Ігнатенко «Хорова студія – ефективна форма музичного виховання учнів», художнього керівника будинку піонерів та школярів м. Стаханова, є напрямок зусиль на розвиток творчої активності школярів, формування їх музично-хорової культури з урахуванням різних форм студійної роботи. Результативність музично педагогічної діяльності

¹⁶ Педагогическое творчество и передовой опыт : информационный аннотированный каталог областной картотеки передового педагогического опыта Ворошиловградской области / ответственный за выпуск Н. А. Клочкова. – Ворошиловград, 1989. – 86 с.

В. Ігнатенко спрямовувалась на розвиток всебічного музичного слуху дітей, формування елементів хорового сольфеджіо, активна взаємодія прогресивних методів музичного виховання (релятивний метод) з урахуванням індивідуального навчання грі на музичних інструментах.

В основу досвіду вчителів-методистів ЗОШ № 3 та № 19 м. Антрациту А. Каралкіна та В. Вороніна «Комплексне музично-співоче виховання школярів» покладені творчі дослідження вчителів музики, спрямовані на музично-співочий розвиток, патріотичне виховання, вдосконалення форм і методів поглибленого теоретичного і практичного вивчення музики. Система роботи вчителів м. Антрациту сприяла підвищенню ефективності навчальних занять з музики, всебічному розвитку школярів, розширенню мережі позаурочних форм занять мистецтвом, масовому охопленню учнів самодіяльною художньою творчістю.

Особливе місце займає досвід вчителя методиста ЗОШ № 3 м. Рубіжне Г. Сєдих «Взаємодія мистецтв на уроках музики та літератури», основою якого є не лише залучення учнів до прекрасного, навчання їх художньої грамотності, а й формування повноцінної, гармонійно розвиненої особистості засобами мистецтва, пробудження у кожного школяра потреби у творчій праці. Як свідчить багаторічний досвід Г. Сєдих, «... під впливом художніх творів школярі успішно опановують естетичні знання, вміло висловлюють свої судження в ідейно-естетичній оцінці творів мистецтва та літератури, активно долучаються до літературно-мистецької діяльності і самодіяльної творчості».

У списку об'єктів передового педагогічного досвіду з питань музично-естетичного виховання вчителів та керівників колективів Сумської області станом на 1990 р. є В. Пяткін (ЗОШ № 7 м. Сум), П. Лантушенко (ЗОШ № 9 м. Сум), В. Грицай (ЗОШ № 6 м. Лебедин), Е. Зенченко (ЗОШ № 121 м. Конотоп), Д. Зільберштейн (ЗОШ № 1 м. Конотоп), Г. Купавцева (ЗОШ № 11 м. Шостка), Г. Довженко (ЗОШ № 12 м. Шостка), М. Євтушенко (ЗОШ № 1 м. Глухів), сутністю досвіду яких була «Методика проведення уроку по програмі А. Верещагіної». Водночас вивчався

досвід з «Методики проведення уроку по програмі Д. Кабалевського» І. Ципко (ЗОШ № 12), Е. Новобранцевої (ЗОШ №10), Т. Рязанцевої (ЗОШ № 27) та Т. Чепелої (ЗОШ № 25 м. Сум), І. Недайхліб (Новосуханівської ЗОШ Сумської області). Особливий інтерес викликає досвід вчителів З. Гуцул Недригайлівської ЗОШ «Робота з хоровим і вокальним ансамблем», О. Демченко ЗОШ № 7 м. Сум та В. Чернієвського Краснопільської ЗОШ Сумської області «Робота з оркестром народних інструментів», Г. Паненко ЗОШ № 17 м. Сум «Робота з хором хлопчиків, фольклорним ансамблем», Р. Ізмайлової ЗОШ № 7 м. Сум «Методика роботи з хором», П. Обуховського с. Ямне ЗОШ Великописарівського району Сумської області «Методика роботи з духовим оркестром» тощо.

Аналіз архівних матеріалів обласних управлінь освіти і науки свідчить, що у 90-ті роки із загальної кількості педагогічних кадрів майже 90% вчителів музики мали вищу освіту. Найбільший відсоток складала вчителі, які мали великий досвід роботи (понад 18 років). Діяльність обласних управлінь освіти і науки у той час була спрямована на організаційно-управлінську та консультативно-методичну роботу: забезпечували виконання плану курсової перепідготовки керівних та педагогічних кадрів, вивчали питання з надання допомоги та забезпечення навчальних закладів педагогічними кадрами, організовували обласні дитячі заходи (огляд оркестрів народних інструментів, дитячих фольклорних колективів, бальних колективів тощо), проводили тематичні обласні наради та семінари.

Характерною особливістю розвитку музично-педагогічної освіти в період набуття Україною незалежності стали творчі зв'язки музично-педагогічних кадрів обласних інститутів післядипломної освіти, музичних училищ та музично-педагогічних факультетів вишів з міжнародними науковими та культурними центрами. Основними формами такої співпраці були участь вчителів та викладачів музично-педагогічної освіти у міжнародних науково-практичних конференціях, фестивалях, конкурсах, у підготовці вчителів музики згідно з міжнародними угодами.

Отже, 90-ті роки ХХ століття відіграли значну роль у розвитку міжнародного співробітництва. Це позитивно вплинуло на розвиток післядипломної музично-педагогічної освіти, подальшу інтеграцію галузі в міжнародне світове товариство, запровадження європейських норм і стандартів у музично-педагогічній освіті та поширення національної музичної культури й музично-педагогічної думки в європейському союзі.

Також у ці роки помітно зріс науковий потенціал викладачів післядипломної музично-педагогічної освіти. З 1993 року починає відкриватися у педагогічних вишах України аспірантура зі спеціальності 13.00.02 «Методика музичного виховання» зі стаціонарною та заочною формами навчання. Дослідження аспірантів пов'язувалися з українознавчою підготовкою учнів загальноосвітніх шкіл та студентської молоді. Науковці досліджували проблеми вищої школи, теорії та історії педагогіки, методики музичного виховання.

Пройдений нами історичний екскурс дає змогу говорити про значний вплив попередніх досягнень декількох поколінь науковців, педагогів та музикантів у галузі післядипломної музично-педагогічної освіти. Зміни, які відбувалися з проголошенням незалежності України у змісті та організації післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів є актуальними й сьогодні.

Тема 3.3. Сучасні підходи до розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти в Україні

Кінець ХХ – початок ХХІ століття у всьому світі позначається кризою освіти, оскільки загострюється суперечності між її глобалізацією та гуманізацією, між традиціями та інноваціями. Розвиток педагогічної освіти в Україні тісно пов'язаний з євроінтеграційними процесами, що вимагає модернізації системи післядипломної освіти, де перепідготовка та підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів зорієнтовано на вирішення реальних завдань шкільної практики. Тому система післядипломної музично-педагогічної освіти

повинна будуватися не за традиційною логікою структурування інформації в певній сфері мистецтва, а концентруватися навколо пріоритетних професійних потреб і запитів.

У школі сьогодні потрібен такий педагог, який успішно і продуктивно співпрацює з учасниками педагогічного процесу, володіє сучасними освітніми технологіями, здатний оперативно реагувати і швидко адаптуватися в різних педагогічних ситуаціях. Сучасний вчитель музичного мистецтва в ідеалі є носієм педагогічної та художньої культури, знайомий з традиціями і новими тенденціями в цих сферах знання, здатний обґрунтувати свою діяльність. Саме він включений у вирішення основного завдання системи освіти – підготовку нового покоління, здатного жити в єдиному освітньому просторі, де освіта повинна бути спрямована на розвиток творчої особистості, на духовно-моральний розвиток людини, формування якостей, що відповідають уявленням про справжню людяність, про доброту і культурну повноцінність в сприйнятті світу.

Інформативне суспільство, що стрімко розвивається і змінюється, ставить перед системою післядипломної музично-педагогічної освіти завдання професійної перепідготовки відповідно до потреб сучасної школи. Вчителі повинні мати не лише ґрунтовні знання й бездоганні вміння, а й такі якості особистості, як гнучкість, критичне мислення, готовність до інноваційної діяльності, варіативної реалізації основних положень стандарту з урахуванням типів шкіл, можливостей педагогічних колективів тощо. Особливої актуальності набуває проблема післядипломної підготовки музично-педагогічних кадрів з огляду на інтегративні стратегії розвитку мистецької освіти.

У 90-ті роки ХХ століття відбувається запровадження предмету «Мистецтво» та «Художня культура», створення низки нових національних програм та навчально-методичних комплектів. Для більш ефективного підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів необхідно щоб програма навчання враховувала процес виростання, самовираження, самовизначення кожного, хто навчається. Процес навчання повинен бути динамічним, усі слухачі

повинні бути долучені до постійного процесу змін, кожен має у навчання привносити особистий досвід, знання, емоції. Якими б не були умови або мета навчання, усі вчителі мистецького профілю приходять навчатись з конкретного соціального середовища та висувають до навчання відповідні вимоги.

Також важливе значення має гнучкість і варіативність використання різноманітних форм навчання, посилення ролі самоосвіти у розширенні профілю кваліфікації на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного досвіду. Під час навчання педагогів за різними організаційними формами повинні використовуватися різноманітні методи і прийоми навчання, але переважати – активні: діяльнісні, проблемні, ігрові та діалогічні, що дають змогу індивідуалізувати та інтенсифікувати процес підвищення кваліфікації.

Доцільно, щоб цикли лекцій мали проблемний характер, висвітлювали актуальні питання мистецтва і художньої культури, педагогіки і психології, сучасні досягнення суспільного та науково-технічного розвитку і націлювали вчителя на поглиблення загальних фахових знань шляхом самостійної роботи під час курсів і в післякурсний період. Лекції повинні мати практичну спрямованість, бути пов'язаними з реальним життям, насиченими методичними порадами і рекомендаціями, спиратися на передовий досвід. Викладач має допомогти слухачам відібрати і логічно систематизувати нову інформацію, розпізнавати раціональне в новому і розвивати його.

У курсовий період основними формами роботи музично-педагогічних кадрів є: вхідне діагностування; лекційні, семінарські, тренінгові заняття, відвідування диспутів, дискусій; факультативи за вибором, обмін досвідом; підготовка та захист проектів; навчально-пізнавальні екскурсії; поточне вихідне діагностування, науково-методичний супровід. В міжкурсний період – участь в тематичних семінарах, інструктивно-методичних нарадах, творчих лабораторіях, робота в кабінеті передового педагогічного досвіду та стажування.

Значне місце в організації навчально-виховного процесу належить переходу від традиційних форм і методів навчання до особистісно-зорієнтованої системи. Цьому сприяють передові педагогічні технології, найпоширенішими серед яких є: інтерактивні, проектні, ігрові, інтегрованого навчання, модульного навчання, діалогу культур. Популяризація найбільш ефективних технологій відбувається в першу чергу на курсах підвищення кваліфікації. У зв'язку з потребами часу інститути післядипломної педагогічної освіти розширюють своє поле діяльності, збільшується різноманітність форм і методів післядипломної підготовки. Все більшого поширення набувають заочна та дистанційна форми післядипломного навчання музично-педагогічних кадрів, розробляються різноманітні програми підвищення кваліфікації педагогів-практиків.

Все більшого поширення набувають в системі післядипломної музично-педагогічної освіти експрес-курси, заочна та дистанційна форми підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів, розробляються різноманітні програми вчителів, викладачів вокально-хорових дисциплін; вчителів музики, які викладають теоретичні дисципліни; гру на музичних інструментах та керівників гуртків; акомпаніаторів, концертмейстерів; музичних керівників дошкільних закладів освіти; вчителів музичного мистецтва з інтегрованими курсами «Мистецтво», «Художня культура».

Дистанційна освіта є перспективним сучасним механізмом та інструментом досягнення цілей освіти на сучасному етапі її розвитку. Це відносно новий розділ знань і практики, де понятійний апарат ще остаточно не визначився. Введення таких форм навчання сприяє вдосконаленню професійних якостей вчителів музики без відриву від основного місця роботи та підвищення якості організації навчально-виховного процесу.

Відносно новими і значно ефективнішими формами підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів в системі післядипломної педагогічної освіти є організація круглих столів, рольових чи ділових ігор, майстер-класів, педагогічних студій, методичних фестивалів, проведення фасилітованих дискусій,

панорам методичних і творчих ідей, застосування методу інтерв'язії, кейс-методу, психологічного тренінгу. Застосування інноваційних форм і методів у процесі післядипломної підготовки музичних кадрів сприяє особистісно-професійному зростанню вчителя. Творчий характер навчально-пізнавальної діяльності, відображення соціальної освітньої реальності, прикладний характер знань дають підстави для широкого застосування їх в системі післядипломної музично-педагогічної освіти.

Такі підходи до організації навчально-виховного процесу в системі післядипломної освіти створюють необхідну основу для якісного вдосконалення організації і змісту науково-методичної роботи, перепідготовки та підвищення кваліфікації музично-педагогічних кадрів, реалізації концепції розвивального навчання в системі розбудови і стратегічного розвитку національної школи.

Педагогічна діяльність вчителя музичного мистецтва в силу своїх специфічних особливостей вимагає постійного прояву широкого спектру творчих здібностей. Отже, однією з проблем системи післядипломної музично-педагогічної освіти є пошук таких умов, які забезпечили б якість професійного становлення сучасного вчителя музичного мистецтва.

Одним із пріоритетів сучасної післядипломної музично-педагогічної освіти є опанування теорії інтеграції в галузі загальної мистецької освіти. Опанування педагогічними технологіями навчання як одним зі способів підготовки вчителя до викладання у школі та виховання учнів у позаурочній діяльності набуває вагомого значення у розвитку професійно-педагогічної культури вчителя музичного мистецтва і передбачає розроблення моделі підвищення кваліфікації вчителів у процесі викладання.

Для реалізації цілісного підходу до розв'язання проблем взаємозв'язку інститутів післядипломної педагогічної освіти із загальноосвітніми школами важливим напрямом роботи залишаються науково-методичні семінари для вчителів музики, які періодично відбуваються. Їхня тематика зосереджується навколо актуальних проблем сучасної музичної педагогіки, надання методичної допомоги вчителям, розробки принципів

гуманізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу, впровадження новацій у роботу з учнівськими колективами.

Важливу роль в оновленні змісту післядипломної музично-педагогічної освіти відіграє спільна діяльність викладачів і методистів з музики з методичними об'єднаннями вчителів музики, на яких розв'язуються такі питання, як: вдосконалення форм та методів викладання предмету «Музика»; експериментальна робота із запровадження нової концепції мистецької освіти; підготовка методичних розробок уроків та позакласних заходів із художнього виховання школярів; застосування інтегрованого підходу до проведення уроків; використання інтерактивних методів навчання.

З 90-х років ХХ століття спостерігається суттєве піднесення інтересу вітчизняних педагогів і музикантів до проблеми роботи з музично обдарованими дітьми. Вперше було створено державну програму допомоги обдарованим і талановитим дітям (1989 р.), в системі післядипломної освіти розпочали активно проводити міжнародні семінари, друкувати матеріали досліджень, які розглядали різні аспекти означеної проблеми.

Питання роботи з обдарованими дітьми займає помітне місце в діяльності працівників післядипломної освіти, їхніх методичних служб, науковців кафедр та методистів інститутів. Так, у Донецькому ОШПО розгорнуто дослідження з проблеми: «Науково-методичний супровід та навчально-методичне забезпечення професійної діяльності педагогів, які працюють з обдарованими учнями та дітьми з особливими освітніми потребами». У Вінницькому обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників (ОШОПП) працює відділ «Роботи з обдарованими дітьми». Працівники Закарпатського ІІПО тісно співпрацюють зі школами роботи з обдарованими учнями, створеними в кожному районі області на громадських засадах, заняття в яких ведуть кваліфіковані спеціалісти з різних навчальних предметів. Для цих занять розроблені спеціальні програми, створені координаційні ради, які займаються стимулюванням творчої активності учнів. Досягнення найкращих результатів юних талантів

заносяться в комп'ютерні банки даних «Обдарованість».

У 1992 році з метою надання методичної допомоги керівникам новостворених шкіл кабінет школознавства Кіровоградського ОШПО освіти імені В. Сухомлинського провів засідання круглого столу «Становлення шкіл нового типу», організував творчі зустрічі директорів шкіл, серед яких і Олександрівська жіноча гімназія з питань розвитку творчої обдарованості вихованців. У навчальних планах курсів підвищення кваліфікації Черкаського ОШОПП професійний модуль містить спецкурси для роботи з обдарованими дітьми.

У Сумському ОШПО кафедра психології займається організацією та проведенням обласних науково-практичних конференцій та семінарів з проблем психологічної підтримки обдарованих дітей. У Рівненському ОШПО на допомогу педагогічним колективам видано науково-методичний посібник «Виховання обдарованої дитини в сучасних навчальних закладах» (автори В. Демченко, Т. Рабченко). У Київському обласному інституті післядипломної освіти педагогічних кадрів робота з обдарованими дітьми здійснюється засобами організації роботи працівників інституту з педагогічними кадрами та вихованцями освітніх закладів. Ця система діяльності спрямована на виконання обласних програм «Вчитель» та «Обдарована дитина», затверджених у 2003 році. В області запроваджено систему морального та матеріального заохочення обдарованих учнів та вчителів, які з ними працюють.

Важливим напрямком діяльності Чернівецького ОШПО є робота з обдарованими дітьми. Поряд з традиційними формами роботи, що дістались у спадщину від минулих часів – олімпіади, конкурси тощо, в 90-х роках йшов пошук нових форм цієї роботи. Після тривалого обговорення у 1996 році була створена Буковинська Мала Академія Наук, один з факультетів якої був сформований на базі інституту післядипломної освіти. Дбаючи про підтримку та створення умов для розвитку обдарованих дітей в Полтавському ОШПО ім. М. В. Остроградського було створено кабінет шкіл нового типу, серед яких і ліцей-інтернат для обдарованих дітей із

сільської місцевості в с. Ковалівка Полтавського району. За період 1991–2003 роки в області кількість шкіл нового типу зросла від 5 до 76 навчальних закладів для розвитку творчо обдарованої особистості. У 1998 р. під редакцією Н. Настенко, Н. Білик, В. Моргун був надрукований посібник для вчителів і психологів «Обдаровані діти і школа». А пізніше Рішенням чотирнадцятої сесії п'ятого скликання Полтавської обласної ради від 25.03.2008 р. затверджено обласну програму «Обдаровані діти».

Результати аналізу матеріалів Луганського ОІШПО, свідчать, що в плані роботи на 1998 рік заплановано: спільну роботу інституту і керівництва МАН з обдарованими дітьми; підготовку бібліографії з теми «Обдаровані діти» у формі «Анотація наукових творів з проблеми виховання обдарованих дітей»; вивчення системи роботи вчителів музики з музично обдарованими дітьми, тема дослідження: «Розвиток музичних здібностей дітей у школі художньо-естетичного профілю» (розробка вчителя О. Левченко СШ № 52, відповідальний методист з музики А. Великандо); організація та проведення обласного фестивалю дитячої художньої творчості тощо. А в планах роботи Луганського ОІШПО за період 2002–2012 років одним з основних напрямків науково-методичної роботи інституту є: науково-методичне забезпечення роботи з обдарованими дітьми. Також викладачами кафедри педагогіки і психології предметів художньо-естетичного циклу випущений каталог «Обдаровані діти» (2003–2004 рр.), «Обдаровані діти – майбутнє України» (2006 р.).

Дитяча музична обдарованість є одним із загадкових явищ природи, інтерес до неї дуже актуальний і в наш час. Проблемою вивчення, спостереження, діагностикою на виявлення обдарованості займається багато сучасних педагогів. Так, у дослідженні І. А. Кузьмінського, за результатами аналізу діагностування педагогів Черкаської області, які перебували на курсах підвищення кваліфікації (1410 осіб), можна дійти висновку, що 56% із них не має відповідних знань з методики роботи з обдарованими дітьми.

У дослідженні Т. В. Агейкіної-Старченко, проведеному на

базі Вінницького, Житомирського, Кіровоградського, Чернівецького та Полтавського обласних інститутах післядипломної педагогічних освіти, на запитання «Яка тематика курсової підготовки Вам більш необхідна?» лише 22 % віддали перевагу питанням, які висвітлюють особливості роботи з обдарованими дітьми. Причини саме такого розподілу тем, на думку Т. В. Агейкіної-Старченко, «... можна пояснити не тим, що в школі відсутні обдаровані діти, а з тим, що адміністрація школи, де працює вчитель, під час його атестації звертає увагу, насамперед, на те, які нові освітні технології використовує вчитель на уроках. Тому вчитель під час курсової підготовки поповнює, насамперед, свій методичний арсенал».

У музичній педагогіці останніх років все більше уваги приділяється вихованню особистості, розвитку її музичної обдарованості. Для досягнення позитивних результатів необхідна спільна цілеспрямована діяльність педагога і учня, при якій можливо створення творчої атмосфери, що сприяє розвитку обдарованості кожної дитини. Саме це питання на практиці залишається основним протиріччям в організації перепідготовки музично-педагогічних кадрів в системі післядипломної освіти.

Діюча система підвищення кваліфікації, вважає І. А. Кузьмінський, «... потребує суттєвої перебудови на засадах особистої професійної зацікавленості, варіативності форм занять, урахування індивідуальних потреб педагога, органічного поєднання теорії й новаторського досвіду, вдосконалення професійно-особистісних якостей». У навчально-тематичному плані підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва зі стажем роботи понад 5 років за очною формою навчання (108 годин), запропонованою Т. В. Агейкіною-Старченко, у професійному модулі «Теорія та методика викладання музичного мистецтва» однією із тем є «Форми та методи активізації творчих здібностей учнів на уроках музики». Також науковий інтерес становить навчальний план факультету естетичного виховання Кримського державного гуманітарного університету 2002 року зі спеціальності 6.010100 «Педагогіка і методика середньої освіти», розрахований

на підготовку вчителів музики та музичних керівників, «Основи музичної обдарованості» – дисципліна, яка була введена вперше.

Таким чином, реформування музично-педагогічної освіти в Україні наприкінці ХХ століття та інтеграція музично-педагогічної галузі у світовий освітній простір значною мірою вплинуло на подальший розвиток професійно-педагогічної підготовки музично-педагогічних кадрів, який відбувається на початку нового тисячоліття. Необхідність в неперервному навчання педагогічних кадрів стає стратегічним напрямком розвитку міжнародного освітнього простору. Значення післядипломної освіти, як самостійної ланки освітнього процесу, особливо зростає в умовах ринкових трансформацій українського суспільства. Суспільству, потрібні вчителі, які б сприйняли ринкові умови, адаптувалися до них і працювали на рівні вимог часу. Саме тому сучасна система післядипломної музично-педагогічної освіти має ґрунтуватися на концепції неперервної освіти, яка прийнята за стратегічну в цивілізованих країнах світу. Сучасний вчитель музичного мистецтва змушений адекватно, на науково обґрунтованій основі, реагувати на всі виклики часу. Крім того, інформаційний бум ставить післядипломну музично-педагогічну освіту на особливе місце в системі неперервної освіти.

На думку теоретиків післядипломної освіти, «існуюча система підготовки вчителів і вихователів ще недостатньо орієнтована на підготовку вчителя нової формації і потребує перебудови на принципах демократизації, гуманізації, безперервності навчання, орієнтації на розвиток творчих здібностей, органічної єдності школи, педагогічних навчальних закладів, закладів післядипломної освіти». Практика викладання музичного мистецтва в школі нині вимагає докорінних змін у стилі спілкування між учителем і учнями. Сутність цього питання полягає у самому відношенні учителя до учня як до особистості, яка може не тільки засвоювати художні цінності, а й свідомо перетворювати їх у власні естетичні цінності. Тому дуже важливо знайти такий характер спілкування, при якому самостійні творчі пошуки учнів всіляко підтримувались учителем.

Складність й багатогранність виховної та навчальної роботи сучасної школи зумовлюють необхідність перепідготовки вчителів музичного мистецтва, впровадження нових форм і технологій. Більшість викладачів впевнена в тому, що процес викладання музики потребує вдосконалення: збільшення навчальних годин, використання на уроках комп'ютерних технологій та нових, цікавих методів, що сприяли б розвитку емоційної та розумової сфер учнів й спонукали б учителів до саморозвитку і самовдосконалення.

Однією з головних тенденцій розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти ХХІ століття стало впровадження модульної системи. Науковці визначають переваги модульного навчання перед традиційним:

- навчання зосереджено на слухачеві курсів, а не на викладачеві;
- навчання передбачає вибір програми, а не її призначення;
- під час модульного навчання встановлена рівновага лекційно-практичного та самостійного;
- навчання за традиційною системою ілюстративно-пояснювальне, а за модульною – розвивальне.

Сучасні навчально-тематичні плани сформовані за принципами системності, наступності, гнучкості, варіативності та індивідуалізації і охоплюють три блоки:

- 1) соціально-гуманітарний;
- 2) професійно-орієнтований та фаховий, кожен з яких має інваріантну та варіативну складові.
- 3) заходи з організації та контролю.

Блок соціально-гуманітарних модулів:

а) інваріантна складова – філософія і соціологія освіти; розвиток освіти в Україні та країнах світу; міжнародне співробітництво; освіта в інформаційному суспільстві;

б) варіативна – євроінтеграційна стратегія України. Транскордонне співробітництво.

Блок професійно-орієнтованих та фахових модулів:

а) інваріантна частина – 1) *теорія та методика фахової*

дисципліни: структура та нормативна база художньо-естетичного навчання й виховання в Україні; програмно-методичне забезпечення художньо-естетичного виховання; мистецька освіта та художньо-естетичне (арт) виховання в країнах світу; формування художньо-естетичної культури особистості засобами мистецтва; сучасні підходи до викладання фахових дисциплін; професійна майстерність вчителя мистецьких дисциплін; формування та розвиток сприймання музичних творів учнями; використання мистецьких надбань української художньої культури та культурних регіонів світу в навчально-виховному процесі; художня культура і середовище;

2) *психологія:* психологічні основи педагогічного спілкування; психологічна характеристика обдарованих дітей; психологічні аспекти ефективності сучасного уроку;

3) *педагогічна інноватика:* сучасні педагогічні технології мистецької освіти; впровадження інноваційних педагогічних технологій; особливості використання інноваційних форм та методів в галузі мистецької освіти;

4) *педагогічна практика;*

б) *варіативна складова* – навчання за програмою Intel® «Навчання для майбутнього»: портфоліо навчального проекту; план навчального проекту; пошук ресурсів для портфоліо проекту; створення учнівської мультимедійної презентації; створення учнівської публікації; створення учнівського веб-сайту; створення дидактичних матеріалів для учнів за допомогою текстового редактора; створення дидактичних матеріалів для учнів за допомогою табличного процесора; створення методичних матеріалів для вчителя; розроблення плану реалізації проекту; компонування портфоліо навчального проекту; демонстрація портфоліо проекту.

Блок заходів з організації та контролю: інструктивно-методичне та настановне заняття; вхідне діагностування; конференція з обміну досвідом; захист випускних творчих робіт, проектів; вихідне діагностування.

Програма Intel® «Навчання для майбутнього»¹⁷, яка є варіативною складовою блоку професійно-орієнтованих та фахових модулів, успішно впроваджується в системі післядипломної педагогічної освіти України з лютого 2004 року. Вона складається з інтенсивних 64-годинних тренінгів, інтерактивних майстер-класів, форумів, семінарів, конкурсів та ресурсів в мережі Інтернет, які спрямовані на надання їм навичок ефективного використання інформаційно-комунікаційних та кращих інноваційних педагогічних технологій. Якщо вчителі володітимуть цими технологіями, якість освіти значно зросте. Intel® «Навчання для майбутнього» дає можливість вчителям музичного мистецтва розширити межі творчої діяльності, як власної, так і своїх учнів; усвідомити можливості ефективного застосування комп'ютерних технологій при навчанні предметів музичного мистецтва, а зокрема художньої культури, що дає змогу знайти відомості про того, чи іншого композитора, художника, митця; навчити учнів самостійної дослідницької діяльності під час розв'язання практично-спрямованих завдань.

Отже, завданням післядипломної музично-педагогічної освіти є не тільки підвищення науково-теоретичного, методичного та загальнокультурного рівня музично-педагогічних кадрів відповідно до досягнень сучасної педагогічної науки, але й реалізація власних ідей, творчих знахідок тощо. Особливих психологічних і дидактичних розробок потребують такі напрямки роботи, як усвідомлення та позитивне реконструювання життєвого і професійного досвіду, моделювання, прогнозування. Тільки за таких умов можливим стає надання вчителям допомоги в подальшому професійному і особистісному зростанні.

Тема 3.4. Інноваційні форми і методи навчання у системі післядипломної музично-педагогічної освіти

Існуюча потреба у високваліфікованих музично-педагогічних кадрах зумовлюють пошук інноваційних форм і

¹⁷ Посібник до курсу програми Intel® «Навчання для майбутнього». – К.: Видавництво «Нора-принт», 2006. – 431 с.

методів навчання та впровадження їх у сучасній системі післядипломної педагогічної освіти. Однак слід зауважити, що на сучасному етапі розвитку післядипломної музично-педагогічної освіти актуальними є впровадження таких методів навчання, як фасилітовані дискусії, інтерв'язія, «круглі столи», кейс-методи, що дають змогу підвищити науково-теоретичний, методичний та загальнокультурний рівень слухачів відповідно до загальносвітової тенденції інформатизації суспільства.

Сутність *фасилітованої дискусії* полягає в колективному обговоренні певної проблеми, що має на меті спільно наблизитися до результату за допомогою певних стратегій, цілеспрямованих запитань і спеціальних прийомів фасилітатора. Фасилітовані дискусії – це важливий спосіб коригування пізнавальної діяльності, стимулювання наочно-образного та словесно-логічного мислення людей, які обмінюються думками і враженнями. Форма фасилітованої дискусії допомагає бути відкритими новому досвіду, методам і технологіям роботи в сучасному освітньому просторі.

Метод *«круглого столу»* передбачає спільне з викладачами обговорення актуальних та важливих інноваційних аспектів професійної діяльності слухачів. Під час проведення «круглих столів» відбувається самореалізація особистості, в ході дискусії обговорюється структура заняття, співвідношення його теоретичної і практичної частин, методи навчання. Обов'язковим завершенням «круглого столу» стає аналіз заняття. Ця форма підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін є відносно новою і значно ефективнішою в системі післядипломної освіти. Тема круглого столу визначається робочою програмою та навчально-тематичним планом. У проведенні круглих столів бере участь науково-викладацький склад інституту, а також запрошені ведучі вчені та спеціалісти у сфері обговорюваних проблем.

Метод *інтерв'язії* також є напрямом самореалізації вчителя мистецьких дисциплін, оскільки інтерв'язія – є методом кооперативного навчання, або навчання одне від одного і за допомогою одне одного у процесі обміну думками, емоціями,

досвідом тощо. У багатьох наукових працях метод інтервізії дослідники пояснюють як процес пошуку шляхів розв'язання будь-якої проблеми, де кожен учасник групи привносить власні навчальні цілі. Великого значення під час навчання набуває співпраця, творча інтеграція знань та навичок учасників, їх подальший розвиток у навчанні. Найчастіше темами для обговорення є робочі питання, конфліктні ситуації, планування, визначення проблеми, аналіз дій, вироблення альтернативних рішень.

Сьогодні у системі післядипломної педагогічної освіти спостерігається поєднання міжнародного досвіду з національною специфікою процесів навчання і виховання. Кейс-метод є однією з технологій проблемно-розвивального навчання. Уперше кейс-метод був використаний в освіті ще в 20-і роки ХХ століття у Гарвардській бізнес-школі для викладання управлінських дисциплін. Викладачі «презентували проблему» і розглядали різні варіанти її вирішення. Перший підручник з написання ситуаційних вправ був опублікований Коуплендом в 1921 році разом з деканом Гардварської бізнес-школи Воласа Донама.

Розповсюдження методу в світі розпочалося в 70-80 роки ХХ століття. Аналіз ситуації почав використовуватися при навчанні управлінців, у першу чергу як метод навчання прийняття рішень, що привело до широкого розповсюдження ігрових та дискусійних методів навчання. Нова хвиля зацікавленості до кейс-методу почалася в 90-і роки. Реформування економіки призвело до суттєвого попиту спеціалістів, здатних діяти в ситуації невизначеності, спроможних аналізувати та приймати рішення.

Кейс-метод – це інтерактивний метод навчання, який за допомогою аналізу ситуацій досить сильно впливає на професійну майстерність, розкутість вчителів, формування в них прогресивного стилю мислення, етики і мотивації педагогічної діяльності. Термін «ситуація» раніш використовувався в медицині та правознавстві, але в освіті цей термін набув нового змісту.

Технологія методу доволі проста: за визначеними правилами розробляється модель конкретної реальної ситуації й відображається необхідний комплекс компетенцій. Окрім набуття

системи знань і навичок відбувається розвиток системи цінностей, професійних позицій і мотивації, життєвих установок. Отже, долається недолік традиційної системи навчання, пов'язаний із сухістю, беземоційністю викладу матеріалу, пасивною роллю слухача. Наявність у структурі кейс-методу суперечок, дискусій, аргументацій досить серйозно навчає додержуватися норм і правил спілкування, здійснює позитивний вплив на активність пізнавальної діяльності, розвиток когнітивної сфери, результативність та ефективність навчання та творчих здібностей особистості.

Така багатоаспектність методу відкриває широкі можливості його застосування в системі післядипломної музично-педагогічної освіти. У роботі з підвищення кваліфікації чи вдосконалення майстерності педагогів використовуються різні види кейсів:

- *Практичні кейси.* Дані кейси є відображенням реальної події або проблеми, яку потрібно вирішити. Метою даного кейсу є застосування навичок навчальних, предметних знань і вмінь у професійно-діяльнісному просторі реального життя.

- *Навчальні кейси.* Основним завданням їх виступає навчання. Проте ступінь реальності більш зводиться до типових навчальних ситуацій, в яких відпрацьовується автоматизм навичок і способів пошуку рішень.

- *Науково-дослідні кейси.* Вони орієнтовані на включення слухача в дослідницьку діяльність.

У процесі підбору наявних або розробці кейса самим викладачем, важливо вибрати оптимальний обсяг кейс-тексту. До складу кейса може бути включений невеликий вступний коментар. При підготовці тексту кейса абсолютною вимогою до нього стає видалення всього, що містить аналіз проблеми, пояснення причин події, вжитих заходів щодо вирішення проблеми, і, головне, відкрите подання проблеми. Важливим завданням кейс-технології є виявлення та аналіз проблемної ситуації, що дозволяє вибудувати шлях і способи її вирішення.

У методичних рекомендаціях з кейс-технологій неодмінною вимогою для роботи з ними стають питання або завдання щодо тексту кейса. У якості завдання можна прикласти самостійний

збір додаткової інформації, завдання з розробки комп'ютерної презентації чи проекту. При розробці тексту кейса для свого предмету викладач може використовувати численні текстові матеріали щодо тематики курсу лекцій.

На основі вищевикладеного можна зазначити, що кейс-метод потребує чіткого визначення його місця у навчально-виховному процесі, навчальному предметі, базується на конкретній ситуації та конкретному матеріалі; потребує майстерного керівництва з боку викладача. Для результативного використання кейс-методу необхідно створювати спеціальні умови: забезпечити достатньо високу складність пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати педагогам; створити логічний ряд запитань щодо розгляду проблеми; оптимально розподілити час; забезпечити атмосферу психологічного комфорту, яка має сприяти вільному висловлюванню думки; володіти методикою організації інтерактивних форм навчання. Додаткові можливості надає Інтернет, аудіо- та відеозасоби.

Неперервне навчання педагогів є основним напрямком реалізації модернізаційних реформ в галузі освіти і одним із шляхів переходу до моделі розвитку України в цілому, що визначає пріоритети роботи системи післядипломної музично-педагогічної освіти. На жаль, вищі педагогічні навчальні заклади не можуть підготувати нове покоління педагогів музичного мистецтва, зорієнтованих на цінності сучасного інформаційного суспільства. Отже, післядипломна музично-педагогічна освіта повинна сприяти формуванню ефективної системи організації та координуванню інноваційної освітньої діяльності.

Якщо порівнювати післядипломну музично-педагогічну освіту з базовою музично-педагогічною освітою, можна виділити ряд переваг:

- швидка реакція на соціально-економічні та технічні нововведення, оскільки має безпосередній двосторонній зв'язок із практикою, що дозволяє швидше отримати освітній результат;
- контингент, який навчається здатний критично оцінювати пропоновані інновації;

- безпосереднє прийняття участі в апробації, розвитку та реалізації інноваційних освітніх процесів.

Сьогодні у системі освіти збільшується запит на індивідуалізацію навчання на всіх рівнях, в тому числі і в післядипломній музично-педагогічній освіті. Для конструювання індивідуальної освітньої програми підвищення кваліфікації кожному фахівцю необхідно володіти навичками вибору з різних освітніх пропозицій актуальних для себе. Однак традиційна система підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва не орієнтована на масове індивідуалізоване навчання фахівців.

Протягом тривалого часу проблема індивідуалізації не була актуальною. Це пов'язано з тим, що в до- і післявоєнний час був більш поширений метод навчання монологічного викладу матеріалу викладачем – лекція. Цей метод прирікав слухачів на пасивність у навчанні. Інтерес щодо індивідуалізації навчального процесу зріс в 60-х–70-х рр. ХХ століття, коли була проведена низка експериментальних досліджень в області індивідуалізації. На сьогоднішній день в сформованій системі освіти важливе практичне застосування принципу індивідуалізації, оскільки постійна самоосвіта стає загальною нормою.

Термін «індивідуалізація» (від лат. «неподільне») – це організація навчального процесу, при якому вибір способів, прийому, темпів навчання здійснюється з урахуванням індивідуальних відмінностей учнів, рівня розвитку їх здібностей, самостійності при вирішенні задач. Навчальна діяльність здійснюється з урахуванням їх потенційних можливостей.

У західноєвропейській школі існують різні моделі діяльності педагогів у системі індивідуальної педагогічної підтримки учнів: тьютор, куратор, координатор, радник, педагоги з кар'єри тощо. За різними назвами прослідковується єдина сутність діяльності цих фахівців, що полягає у наданні допомоги дитині при складанні індивідуального плану навчання, консультацій щодо її реальних можливостей і здібностей, рекомендацій для самостійного вирішення складних проблем тощо.

Криза традиційної моделі організації радянської школи спонукала до пошуку шляхів утвердження модернових варіантів індивідуалізації освіти. Так, педагогічна громадськість України активно обговорювала досвід російських колег, які у 1989 році в Московській області розпочали експеримент з проблеми «Система роботи звільненого класного керівника». У процесі експерименту і народилося поняття «педагогічна підтримка», яку мав здійснювати класний вихователь (тьютор). У 1990 році були розроблені «Концептуальні основи діяльності класного вихователя». Першими слухачами навчальних курсів стали представники семи регіонів Росії. Вони занурилися в особливу педагогічну структуру, що моделювала діяльність тьютора, роль якого виконував керівник групи. Такий підхід чітко окреслював головну функцію тьютора – надання захисту і допомоги дитині в процесі отримання освіти.

Тьюторська модель навчання – це сучасний підхід до вирішення проблем сьогоденної освіти. Система підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва, за цією технологією, побудована на праві вибору слухачів змісту своєї перепідготовки. Завданням тьюторства є:

- формування та розвиток умінь, здібностей і готовності вільно і відповідально вирішувати проблемну ситуацію;
- формування і розвиток дієвих відносин як між дітьми, так і між дітьми та дорослими;
- створення педагогічних умов для зустрічі дітей, батьків та педагогів.

Наприклад, у Положенні про куратора-тьютора навчальної групи слухачів курсів підвищення кваліфікації УМО АПН України зазначено, що «куратором-тьютором може бути викладач, який користується авторитетом, відзначається високими моральними якостями, володіє необхідною педагогічною майстерністю та організаторськими здібностями, технологіями дистанційного навчання та може забезпечити позитивний вплив на слухачів». Персональний склад кураторів-тьюторів на навчальний рік закріплюється за навчальними

групами слухачів розпорядженням ректора інституту післядипломної педагогічної освіти за поданням завідувачів кафедр. За куратором-тьютором, як правило, закріплюється не більше 3-4 навчальних груп слухачів. Заміна кураторів-тьюторів протягом навчального року допускається у виключних випадках за рішенням адміністрації.

Куратор-тьютор здійснює свою діяльність у взаємодії з кафедрами та іншими структурними підрозділами інституту. В межах виконання своїх функцій куратор-тьютор підпорядкований проректору з організаційно-навчального процесу та завідувачу кафедри. Основними видами діяльності куратора-тьютора є: організаційна робота, навчальна робота, контрольні заходи, методичне та дидактичне забезпечення.

У березні 2011 року на базі Дніпропетровського ОППО був проведений тренінг для тьюторів очно-дистанційного курсу Intel «Навчання для майбутнього». Участь приймали майбутні тьютори з різних областей України (Миколаївської, Запорізької, Кіровоградської, Донецької, Чернігівської, Дніпропетровської, Київської, Херсонської, Луганської, Криму та Севастополя), а також представники Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України. Тренінг проводили: Є. Кулик (Росія, м. Саратов, заступник директора Технологічного інституту з інформатизації та додаткової освіти), та М. Вітковська (проректор Дніпропетровського ОППО).

Отже, сутністю сучасної людини є її здатність до самоосвіти, тому впровадження та практичне застосування педагогічного супроводу є найбільш актуальним. Мета педагогічного супроводу – сформувати навички вільного відповідального самовизначення завдяки спільному з педагогом обговоренню та визначенню вибору стратегій, поведінки, спілкування та послідовності відповідної діяльності. При застосуванні принципу індивідуалізації педагог виступає в ролі тьютора, наставника, який радить, рекомендує, консультує, надає допомогу, але не нав'язує і не примушує. Тьюторський супровід у процесі самоосвіти – вид гуманітарного педагогічного

супроводу, в ході якого педагог-тьютор створює умови для здійснення і осмислення самоосвітніх дій.

У сучасних умовах розвитку інформаційного глобалізованого суспільства та потреби навчатися впродовж усього життя існує проблема створення і реалізації різних форм і методів професійного та особистісного зростання музично-педагогічних кадрів. Отже, саме упровадження різноманітних форм і методів підвищення кваліфікації в умовах післядипломної педагогічної освіти дозволить кожному вчителю музичного мистецтва здійснювати вільний вибір навчального процесу та задовольнити власні індивідуальні освітні запити.

Рекомендована література

1. Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.voiporr.vn.ua> – Назва з екрану.
2. Гайда Л. Історична хронологія [Електронний ресурс] // КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» : [сайт] / Л. Гайда. – Режим доступу : <http://koippro.kr.ua/index.php/2014-11-06-08-17-43/2014-11-06-07-34-51>. – Назва з екрану.
3. Гальонка О. А. Чернігівський обласний інститут післядипломної освіти імені К. Д. Ушинського [Електронний ресурс] // Чернігівський обласний інститут післядипломної освіти імені К. Д. Ушинського : [сайт] / О. А. Гальонка. – Режим доступу : <http://www.choippro.edu.ua> – Назва з екрану.
4. Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ippro.dn.ua> – Назва з екрану.
5. Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakinppro.org.ua> – Назва з екрану.
6. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ippro.if.ua> – Назва з екрану.
7. Історико-географічна довідка Житомирського обласного інституту

- післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zipro.net.ua> – Назва з екрану.
8. Історія Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.loipro.lg.ua> – Назва з екрану.
 9. Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940–2010 / Полтавський ОППО імені М. В. Остроградського; [голова ред. кол. В. В. Зелюк] – Полтава : ПОППО, 2010. – 576 с. : фотоіл.
 10. Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua> – Назва з екрану.
 11. Освітня практика Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (1998–2012) : монографія / за заг. ред. Т. М. Сорочан. – Луганськ : СПД Рєзніков В. С., 2012. – 496 с.
 12. Осколов П. В. Короткий нарис історії Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / П. В. Осколов, В. Ф. Федорак, Н. І. Черкач; Чернівецький ОППО. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 60 с.
 13. Педагогическое творчество и передовой опыт : информационный аннотированный каталог областной картотеки передового педагогического опыта Ворошиловградской области / ответственный за выпуск Н. А. Клочкова. – Ворошиловград, 1989. – 86 с.
 14. Положення про куратора-тьютора навчальної групи слухачів курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання. – К.: УМО, 2009. – 15 с.
 15. Посібник до курсу програми Intel® «Навчання для майбутнього». – К.: Видавництво «Нора-принт», 2006. – 431 с.
 16. Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.roipro.org.ua> – Назва з екрану.
 17. Рудь О. В. Журнал «Педагогічний пошук» [Електронний ресурс] // Волинський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти : [сайт] / О. В. Рудь. – Режим доступу : <http://vipro.org.ua/index.php?pagename=pedposhyk>. – Назва з екрану.

18. Сидоренко О. І. Ситуаційна методика навчання (кейс-стаді) / О. І. Сидоренко, П. С. Редько. – К., 2004. – 506 с.
19. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: історія та розвиток / Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; [укл. І. В. Удовиченко]. – Суми : РВВ СОШПО, 2009. – 64 с.
20. Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oipopp.ed-sp.net> – Назва з екрану.

Завдання до третього змістового модулю

1. Розкрийте зміни у структурі інститутів післядипломної педагогічної освіти у 90-ті роки ХХ століття.
2. Проаналізуйте реорганізацію музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів України.
3. Схарактеризуйте розвиток факультетів підвищення кваліфікації педагогічних університетів після прийняття незалежності України.
4. Які зміни відбувалися у загальній середній освіті в Україні пострадянського періоду?
5. Проаналізуйте змістові перетворення післядипломної музично-педагогічної освіти у 90-ті роки ХХ століття.
6. Розкрийте змістові особливості післядипломної освіти музично-педагогічних кадрів після прийняття незалежності України.
7. Чи вважаєте Ви модель навчального плану курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів запровадженої у 90-ті роки ХХ століття?
8. Розкрийте актуальність використання інноваційних форм і методів навчання у післядипломній музично-педагогічній освіті?
9. Як Ви вважаєте чи достатньо уваги приділяється проблемам роботи з музично обдарованими дітьми у сучасній системі (загальній, вищій, післядипломній) освіти?
10. Висвітліть переваги використання дистанційного навчання у системі післядипломної музично-педагогічної освіти.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АПН – Академія педагогічних наук
ЗОШ – загальноосвітня школа
НДІ – науково-дослідний інститут
НКО – народний комісаріат освіти
облВНО – обласний відділ народної освіти
ОІППО – обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
ОІУВ – обласний інститут удосконалення вчителів
ОІУКВ – обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів
ППО – післядипломна педагогічна освіта
РНК – Рада народних комісарів
РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
УРСР – Українська Радянських Соціалістичних Республік
ФПК – факультет підвищення кваліфікації
ЦППО – Центральний інститут педагогічної освіти
ЦК ВКП(б) – Центральний Комітет Всесоюзної Комуністичної партії
(більшовиків)
ЦК КП України – Центральний Комітет Комуністичної партії України

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриева Л. Г. Методика музикального виховання в школі / Л. Г. Дмитриева, Н. М. Черноиваненко. – М. : Просвещение, 1989. – 207 с.
2. Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940–2010 / В. В. Зелюк (голова ред. кол.) – Полтава : ПОІППО, 2010. – 576 с. : фотоіл.
3. Музыкальное воспитание в XX веке / [сост. и общ. ред. серий Л.А. Баренбойма]. – М. : Всесоюзное изд-во «Советский композитор», 1978 – . – (Музыкальное воспитание в СССР). Вып. 1. – 488 с, 15 ил.
4. Наша школа: науково-методичний журнал. Одеському інституту удосконалення вчителів виповнилось 60 років. – Одеса, 1999. – № 5. – 98 с.
5. Осколов П. В. Короткий нарис історії Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / П. В. Осколов, В. Ф. Федорак, Н. І. Черкач. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 60 с.
6. Сігаєва Л. Є. Становлення і розвиток системи підвищення кваліфікації вчителів в Україні (20– 30-ті роки XX ст.) Л. Є. Сігаєва; ред.: Н. Г. Ничкало; АПН. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К.: ПП «Липень», 2000. – 236 с.
7. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: історія та розвиток / Укл. І. В. Удовиченко. – Суми : РВВ СОІППО, 2009. – 64 с.
8. Танько Т. П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т. П. Танько. – Х.: Основа, 1998. – 190 с.
9. Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України : історія та розвиток / Ред. кол. : В. В. Олійник, Л. І. Даниленко та ін. – К. : Логос, 2003. – 144 с.
10. Безбородова Л. А. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях: учебное пособие [для студ. муз. фак. педвузов] / Л. А. Безбородова, Ю. Б. Алиев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 416 с.
11. Кузмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта : теорія і практика [монографія] / А. І. Кузмінський. – Черкаси : вид-во ЧДУ, 2002. – 288 с.
12. Луговий В. І. Управління освітою : навчальний посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління» / В. І. Луговий. – К. : вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
13. Наша школа: науково-методичний журнал. Одеському інституту удосконалення вчителів виповнилось 70 років. – Одеса, 2009. –

№ 5. – 104 с.

14. Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України: історія та розвиток / Ред. кол.: В. В. Олійник, Л. І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2003. – 144 с.
15. Чепурна Н. М. Науково-методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників України (1970–2004 рр.) : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Чепурна Наталія Миколаївна – К., 2005. – 251 с.
16. Черкасов В. Ф. Становлення і розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (1962– 1991 рр.) : монографія / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 376 с.
17. Освітня практика Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (1998–2012) : монографія / за заг. ред. Т. М. Сорочан. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2012. – 496 с.
18. Осколов П. В. Короткий нарис історії Чернівецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / П. В. Осколов, В. Ф. Федорак, Н.І. Черкач; Чернівецький ОППО. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – 60 с.
19. Положення про куратора-тьютора навчальної групи слухачів курсів підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання. – К.: УМО, 2009. – 15 с.
20. Посібник до курсу програми Intel® «Навчання для майбутнього». – К.: Видавництво «Нора-принт», 2006. – 431 с.
21. Сидоренко О. І. Ситуаційна методика навчання (кейс-стаді) / О. І. Сидоренко, П. С. Редько. – К., 2004. – 506 с.
22. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: історія та розвиток / Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; [укл. І. В. Удовиченко]. – Суми : РВВ СОППО, 2009. – 64 с.

Інтернет джерела

23. <http://www.voiporr.vn.ua> – Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників.
24. <http://www.vipro.org.ua> – Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти.
25. <http://www.doippro.dp.ua> – Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
26. <http://www.ipro.dn.ua> – Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
27. <http://www.zipro.net.ua> – Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
28. <http://www.zakinppo.org.ua> – Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти.

29. <http://www.zoippo.zp.ua> – Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
30. <http://www.ipro.if.ua> – Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
31. <http://www.ipro.org.ua> – Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.
32. <http://www.kristti.com.ua> – Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів.
33. <http://www.koippo.kr.ua> – Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.
34. <http://www.krippo.ru> – Кримський республіканський інститут післядипломної педагогічної освіти.
35. <http://www.loippo.lviv.ua> – Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
36. <http://www.loippo.lg.ua> – Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
37. <http://www.moippo.mk.ua> – Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
38. <http://www.osvitaodessa.org> – Одеський обласний інститут удосконалення вчителів.
39. <http://www.ripo.ks.ua> – Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів.
40. <http://www.roippo.pl.ua> – Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.
41. <http://www.roippo.org.ua> – Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
42. <http://www.ipro.smuh.edu.ua> – Інститут післядипломної освіти Севастопольського міського гуманітарного університету.
43. <http://www.soippo.edu.ua> – Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
44. <http://www.ipro.edu.te.ua> – Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти.
45. <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua> – Харківська академія неперервної освіти.
46. <http://www.hoippo.km.ua> – Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.
47. <http://www.oipopp.ed-sp.net> – Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників.
48. <http://www.iprobuk.cv.ua> – Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області.
49. <http://www.choippo.edu.ua> – Чернігівський обласний інститут післядипломної освіти імені К.Д. Ушинського.

Навчальне видання

ТЕСЛЕВА Юлія Володимирівна

**РОЗВИТОК ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Навчально-методичний посібник
для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів
та слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів мистецьких
дисциплін інститутів післядипломної педагогічної освіти

Комп'ютерний набір *Теслева Ю. В.*
Комп'ютерна верстка *Цьома Н. С.*

Здано в набір 10.11.2014 р. Підписано до друку 24.11.2014 р.
Формат 60x84/16. Гарн. Times New Roman. Папір офсет. Друк цифр.
Умовн. друк. арк. 7. Обл.-вид. арк. 5,6.
Тираж 100. Вид. № 1/12

*Виготовлено на обладнанні ФОП Цьома С.П.
м. Суми, вул. Роменська, 100
телефон для довідок
(066) 293-34-29*